

OPOZORILO: Tekst 'Predlog UTD v Sloveniji' sem pripravljala za objavo v publikaciji DZ Urada RS za makroekonomske analize in razvoj. Trenutno je še v fazi delovnega gradiva. Zaradi aktualnosti tematike in dobrobiti javne razprave ga že v tej fazi objavljam na spletni strani Sekcije za promocijo UTD. (<http://zofijini.net/utd.html>)

NELEKTORIRANO!

22.3_DZ_končna

Valerija Korošec

Predlog UTD v Sloveniji.

Delovni zvezek št. 3/2010, let. XIX

Kratka vsebina: V tem delovnem zvezku je kot možen odgovor na razvojne dileme našega časa predstavljen predlog za uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka v Republiki Sloveniji. Univerzalni temeljni dohodek (UTD) na ravni eksistenčnega minimuma bi predstavljal temelj socialne reforme, ki bi olajšala, hkrati pa spodbudila nujne spremembe na trgu dela (kvalitetnejše delovno okolje, ki spodbuja k delovni aktivnosti), v 'socialni državi', v davčnem sistemu in v družbi nasploh.

Ključne besede: univerzalni temeljni dohodek, UTD

Draft!

Zbirka Delovni zvezki je namenjena objavljanju izsledkov tekočega raziskovalnega dela, analizi podatkovnih serij in predstavitev metodologij s posameznih področij dela urada. S tem želimo spodbuditi izmenjavo zamisli o ekonomskih in razvojnih vprašanjih, pri čemer je pomembno, da se analize objavijo čim hitreje, tudi če izsledki še niso dokončni.

Mnenja, ugotovitve in sklepi so v celoti avtorjevi in ne izražajo nujno uradnih stališč Urada RS za makroekonomske analize in razvoj.

Objava in povzemanje publikacije sta dovoljena delno ali v celoti z navedbo vira.

Delovni zvezki Urada RS za makroekonomske analize in razvoj

Izdajatelj:
Urad RS za makroekonomske analize in razvoj
Gregorčičeva 27
1000 Ljubljana
Tel: (+386) 1 478 1012
Telefaks: (+386) 1 478 1070
E-naslov: gp.umar@gov.si

Odgovorna urednica: mag. Barbara Ferk (barbara.ferk@gov.si)

Delovni zvezek: Predlog UTD v Sloveniji
Avtor: dr. Valerija Korošec (valerija.korosec@gov.si)

Lektoriranje: Služba za prevajanje, tolmačenje, redakcijo in terminologijo Generalnega sekretariata Vlade RS
Lektoriranje angleškega povzetka: Terry T. Jackson

Delovni zvezek je recenziran. Strokovni recenzent: dr. Jože Mencinger.

Ljubljana, mesec 2010

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	1
2 KAJ JE UNIVERZALNI TEMELJNI DOHODEK (UTD)?	3
3 ZAKAJ SLOVENIJA NUJNO POTREBUJE UNIVERZALNI TEMELJNI DOHODEK?	7
3.1 Svetovni problemi in slovenski 'tranzicijski' zaostanki	7
3.2 Post-industrijska (postmoderna družba) in 'jobless growth'	12
3.3 Univerzalni temeljni dohodek in dolgoročni cilji Slovenije	16
4 TEORETIČNE IN PRAKTIČNE DILEME UVEDBE UTD V SLOVENIJI	20
4.1 Ali naj bo UTD omejen na določeno skupino prebivalcev ali ne?	20
4.2 Kakšna bi naj bila višina UTD?	22
4.2.1 Kako določiti višino UTD v nivoju zagotavljanja eksistenčnih potreb?	23
4.2.2 Kakšno bi bilo pravično in smiselno razmerje UTD do drugih vrst dohodkov?	25
4.2.3 Predlagana višina UTD	28
4.3 Ali bi naj dobili vsi ljudje dobili enako višino UTD?	30
4.4 Ali bi naj bil UTD izključno denarni prejemek, ali bi bilo vanj vključena tudi pomoč v blagu ali v bonih?	33
4.5 Prostovoljni aktivacijski vavčer	35
4.6 Kakšne bi bile (finančne) posledice uvedbe UTD za (socialno) državo?	37
4.6.1 Kakšne bi bile spremembe na področju socialnih transferjev?	37
4.6.2 Kakšne bi bile spremembe davčnega sistema?	39
4.6.3 Kaj bi sistem UTD pomenil za zaposlene?	40
4.6.4 Kakšna bi bila sprememba razmerja med delodajalci – delavci - državo?	42
4.6.5 Kakšne bi bile spremembe pokojninskega sistema in s tem povezane finančne posledice?	43
4.6.6 Kako bi se UTD financiral?	46
4.6.7 Kakšne bi bile finančne posledice uvedbe UTD za proračun RS?	46
5 ALI BI BIL NOV SISTEM BOLJŠI OD DOSEDANJE ORGANIZIRANOSTI 'SOCIALNE DRŽAVE'?	52
5.1 Problem revščine oz. zagotavljanje eksistenčne varnosti	52
5.2 Avtonomijo posameznika, njegova kreativnost in (podjetniška) iniciativnost	53
5.3 Poenostavitev vladnih socialnih politik in cenejša država	55
6 ZAKLJUČEK	56
7 Viri in literatura	59
PRILOGE	63

Kazalo tabel in okvirjev

Tabela 1: Idealnotipsko določena razmerja različnimi vrstami neto dohodkov (izraženi v UTD)	25
Tabela 2: Primerjava različnih vrst (neto) dohodkov, maj 2009	27
Tabela 3: Hipotetična razmerja in višina med UTD, formalnim izobraževalnim in neformalnim aktivacijskim vavčerjem – glede na status prejemnika	34
Tabela 4: Hipotetična razmerja in višina med UTD in aktivacijskim vavčerjem – glede na višino UTD	34
Tabela 5: Primerjava starostnega in statusnega prereza prebivalstva v letu 2007 (december)	38
Tabela 6: Primerjava obdavčitve dohodnine v sedanjem sistemu in sistemu UTD	39
Tabela 7: Socialni prispevki v sedanjem sistemu in sistemu UTD	40
Tabela 8: Primerjava finančnih potreb za upokojence v sistemu UTD in sedanjem sistemu	43
Tabela 9: Primerjalni prikaz starostne in statusne strukture upokojencev ter prejemkov po primerljiv ciljnih skupinah v letu 2007	44
Tabela 10: Dejansko porabljena in v davčnem sistemu upoštevana javna sredstva namenjena eksistenci upravičencev v letih 2007, 2008, 2009 (ocena) in 2010 (ocena)	46
Tabela 11: Ocena potrebnih javnih sredstev v sistemu UTD v letu 2007, 2008 in 2009	46
Tabela 12: Ocena potrebnih javnih sredstev za financiranje UTD leta 2007 brez sredstev za vavčerje	47
Okvir 1: Sedanji sistem Denarne socialne pomoči (od 1.7.2008)	30
Okvir 2: Ureditev otroških dodatkov v sedanjem sistemu	31
Okvir 3: Prikaz olajšav za vzdrževane otroke	31
Okvir 4: Primer izračuna prejemkov in subvencij 4 članske družine (dva odrasla, šolar in študent)	32

Povzetek

V tem delovnem zvezku je kot možen odgovor na razvojne dileme našega časa predstavljen predlog za uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka (UTD). Univerzalni temeljni dohodek (UTD) na ravni eksistenčnega minimuma bi predstavljal temelj socialne reforme, ki bi olajšala, hkrati pa spodbudila nujne spremembe na trgu dela (kvalitetnejše delovno okolje, ki spodbuja k delovni aktivnosti), v 'socialni državi', v davčnem sistemu - in v družbi nasploh.

Naša družba je v tranziciji iz moderne v postmoderno družbo. V času tranzicije iz tradicionalne v moderno družbo so zgradili 'moderno socialno' državo z namenom, da bi lajšala in manjšala negativne posledice modernizacije in kapitalističnega načina produkcije. Moderna socialna država je trdno vezana na fenomen industrijskega delavca – teh pa je čedalje manj. Ob prehodu v postmoderno družbo, ki jo imenujemo z različnimi imeni: informacijska, digitalna, družba storitev, postfordistična družba, je značilno, da se manjša število industrijskih tj. 'normalnih', rednih, 8 urnih delovnih mest za nedoločen čas - zato postaja moderna socialna država neustrezen odgovor na probleme sedanjega časa. Od tu izhaja potreba po drugače organizirani (postmoderni) socialni državi, katere osnova bi bil Univerzalni temeljni dohodek, ki pomeni redefinicijo dela in trga dela tako, da slehernemu prebivalcu in prebivalki omogoči osnovno preživetje in človeško dostojanstvo v času manjšanja industrijske produkcije. Temeljni dohodek omogoča socialno vzdržno tranzicijo industrijske družbe v postindustrijsko družbo.

V tem predlogu dokazujemo, da bi država s temeljnim dohodkom bolj uspešno 1) zagotavljala eksistenčno varnost, 2) varovala (strokovno) avtonomijo posameznika ter spodbujala njegovo delovno motiviranost in iniciativnost, 3) medtem ko bi hkrati imela možnost korenite poenostavitve socialnih politik in zmanjšanje administrativnih stroškov.

Zagotovljen eksistenčni minimum, ne samo, da ne zmanjša delovne motivacije, pač pa pozitivno vpliva na delovni elan in kvaliteto dela s tem ko zagotavlja temeljno neodvisnost in avtonomijo zaposlenega, s tem pa tudi spoštovanje človekovega dostojanstva na delovnem mestu. S tem lahko odločilno prispeva k manjšanju problema 'prezgodnjega upokojevanja', absentizma, kroničnih bolezni, invalidnosti, kreativnosti, podjetnosti, anomalij na trgu dela (začasna delovna razmerja, študentsko delo, delo na črno, nespoštovanje delovno pravne zakonodaje, prevelika odgovornost delodajalcev za preživetje ljudi) ter izigravanja (pravne in socialne) države.

Na ravni družbe in na ravni posameznika bi UTD s svojo transparentnostjo lahko prispeval k večji (davčni) poštenosti in boljšemu občutku socialne pravičnosti. UTD bi lahko pomagal ljudem in slovenski družbi ob prehodu v postmoderno dobo.

Univerzalni temeljni dohodek je mogoče uvesti na način izravnanih prihodkov in odhodkov ter v okviru obstoječih okvirov javne porabe.

Basic income in Slovenia – a proposal

Summary

In this paper, the proposal for Basic Income is presented as an alternative solution for the development dilemmas of our time. A basic income to ensure the minimum needs for existence could be the cornerstone of social reform that could ease, as well encourage the necessary changes on the labour market, in the social security system, in the pension system, the tax system, as well within all of present society.

Our society is in a transition from a modern to a postmodern society. The era of a strictly industrial society is over, as the dominant production mode is increasingly digital, informational and based in the service sector. One of the main consequences of this is that there are fewer industrial “normal” job positions. The modern social state initiated to remedy the negative side of modernization and the capitalist mode of production bound to “normal” job positions is therefore ill-suited to the needs of present society. There is need for a postmodern social state. The Basic Income concept should be a cornerstone of such a state, because it allows a redefinition of work and the labour market within state-managed social reform.

The Slovenian government could find the Basic Income (BI) proposal a better solution than the current system by 1) guaranteeing that no citizen's income would fall below a minimal level for any reason; 2) preserving individual autonomy and the incentive to work, and 3) simplifying government social policy and lowering administrative costs.

The basic income guarantee does not diminish the motivation to work; quite the opposite: it improves both the motivation and quality of work by providing the necessary minimum dignity and respect to the employed. The basic income insures a minimum level of personal autonomy and thus makes a crucial difference in the quality of working life, which in turn alleviates the problems of early retirement, absenteeism, chronic illness, disability, etc.

The Basic Income guarantee would also have a range of positive effects on the whole of society. It would alleviate poverty, solve the problem of the existential fear and uncertainty that impacts people's decisions to start a family and restrains their creativity and entrepreneurial ambitions. It would reshape the legal framework of the labour market. The basic income is the best way to promote social stability and the perception of social justice as well as the best policy to solve the crucial problems of our society in the postmodern era.

The introduction of the Basic Income guarantee is possible by restructuring the current framework of public budget and **balanced income and expenditure.**

PREDGOVOR

»Država s temeljnim dohodkom zagotavlja vsakemu državljanu minimalni nivo dohodka (ne glede na premoženje ali zaposlenost) ter na ta način učinkovito preprečuje širjenje revščine, zagotavlja avtonomijo posameznika ter njegovo delovno motiviranost in iniciativnost, medtem ko hkrati poenostavlja vladne socialne politike» (BIEN - Basic Income Earth Network)¹.

»Dva največja dosežka humanosti v devetnajstem in dvajsetem stoletju sta bila ukinitve suženjstva in univerzalna volilna pravica; v enaindvajsetem stoletju bo to Univerzalni Univerzalni temeljni dohodek«. (Phillipe Van Parijs)²

»Namesto da se zadržujemo v nejasnem toku nemoči, historične nostalgije in depresivne komponente moramo najti oziroma zgraditi točko in vztrajati na tej realni točki, za katero smo povsem prepričani, da jo bomo zadržali, točno zato, ker je to točka, ki je ni mogoče vpisati v zakon situacije...Gre za vztrajanje pri ideji ali delovanju, ki se zdi v okviru obstoječega absolutno nemogoče in nezamisljivo.« (Alain Badiou)³

»V časih, kot jih zdaj preživljamo, neobičajnost ali poigravanje z idejami ni samo zabavno, ampak je nujno.« (Paul Krugman)⁴

Koncept Temeljnega dohodka sem iskala in našla leta 2001, ko sem prišla delat na vladni Urad za makroekonomske analize in razvoj. Zdel se mi je koncept, ki odpira 'polje svobode in strokovne avtonomije', ki se je po mojem občutku v tistem času pričelo opazneje krčiti. Tekst, ki je pred vami, sem začela pisati v februarju 2009, ko se je za trenutek zazdelo, da se bo obstoječa družbena ureditev vsak trenutek sesedla, in da je nujno zarisati scenarij, ki bi nam lahko pomagal preživeti tudi v najhujših razmerah. Toda 'neoliberalna kapitalistična zver' se je pobrala. Res je, da je v predsmrtnem krču najbolj nevarna, a obenem nam je dala čas in priložnost, da se organiziramo in na spremembe pripravimo.

Občutek nujnosti ter 'tekme s časom' pa se je ves čas izmenjeval z občutkom, da sploh ni potrebno hiteti, kajti za družbe na sedanjem kulturnem nivoju - v času prehoda iz moderne v postmoderno dobo – se zdi uvedba Univerzalnega temeljnega dohodka po eni strani skorajda 'zgodovinska nujnost' tj. edina moralno sprejemljiva

¹ Leta 1986 je bilo ustanovljeno Evropska mreža za Univerzalni temeljni dohodek (Basic Income European Network, BIEN). Svetovna mreža (Basic Income Earth Network) so postali leta 2004 na svojem 10. kongresu v Barceloni. Mreža objavlja tudi elektronsko glasilo in vzdržuje spletno stran z izčrпно bibliografijo v vseh jezikih EU. (<http1>) <http://www.basicincome.org/bien/aboutbasicincome.html>.

² Phillipe Van Parijs je najbolj znan evropski zagovornik uvedbe univerzalnega temeljnega dohodka; cf. Eduardo Matarazzo Suplicy, From the Family Scholarship Program towards teh Citizen's Basic Income in Brazil, (XII International Congress of Bien, Dublin, 2008.) (<http2>)

³ Alain Badiou , svetovno znan filozof v : Krečič, Jela (2009): *Ime česa je Sarkozy?* Delo 8.april 2009.

⁴ Paul Krugman, svetovno znan ekonomist, Nobelov nagrajenec za ekonomijo leta 2008. Citiran v Financah (2009): (reklamno sporočilo). 16. Septembra 2009 je imel predavanje v Ljubljani v okviru KD Privilege.

možnost glede na našo kulturo vrednotenja človekovega življenja in glede na tehnološko razvitost, ki omogoča preživetje vseh ljudi. In v tem smislu se je zdelo edino mogoče, da bo UTD sprejet prej kot slej. Vendar pa vedno obstaja tudi druga možnost. V tem pogledu je to možnost, da se tudi na 'razvitem zahodu' zniža pomen človekove svobode in človeškega življenja na 'afriški ali azijski nivo'. S tem mislim na nesramnost, da se v tem času tehnološkega napredka pušča ljudi v Afriki umirati od lakote, ali v azijskem primeru v luči izvajanja smrtnih kazni in cenzure internetnih vsebin. Kar pa nam kaže npr. stanje cenzure (znanstvene, strokovne, medijske) na 'razvitem zahodu', kjer standardi in polja svobode pospešeno propadajo, se trenutno zdi bolj realna možnost, da bomo šli po 'afriški' ali 'azijski' poti, če se ljudje ne bodo(mo) začeli aktivno boriti za prvo možnost. Na nas je, da izberemo smer razvoja.

Za kritična mnenja in predloge, ki so v največji meri prispevali k izboljšanju teksta se zahvaljujem dr. Jožetu Mencingerju, Lidiji Apohal Vučković in dr. Ivu Lavraču.

1 UVOD

Namen delovnega zvezka z naslovom 'Predlog UTD v Sloveniji' je v okviru javne debate⁵ o razvojnih dilemah Republike Slovenije izpostaviti prednosti, ki jih prinaša družbena inovacija v obliki univerzalnega temeljnega dohodka. Ta inovacija nosi namreč v sebi edinstveno možnost, da uspešno združi na prvi pogled nezdržljive cilje Slovenije: gospodarski razvoj Slovenije, ki mu mejo določajo skrb za ekološko vzdržnost, skrb za eksistenčno varnost vseh prebivalcev Slovenije in avtonomija posameznikov, ob hkratnem večanju konkurenčnosti slovenskega gospodarstva z namenom zagotovitve dolgoročnega preživetja slovenske družbe.

Delovni zvezek v nadaljevanju sestavlja šest poglavij.

Prvo poglavje je Uvod.

Uvodu sledi *drugo poglavje*, v katerem je na kratko predstavljen razvoj ideje o temeljnem dohodku skozi zgodovino vse do danes, kot tudi nekatere filozofske in etične predpostavke iz katerih ideja univerzalnega temeljnega dohodka izhaja.

V *tretjem poglavju* Zakaj Slovenija nujno potrebuje Univerzalni temeljni dohodek? so na kratko orisani osnovni akutni in kronični problemi slovenske družbe: 1) zapoznena tranzicija slovenskega gospodarstva iz modernega v postmoderno gospodarstvo, 2) čas gospodarske krize in 3) 'neprilagojenost' socialne države na spremenjene (postmoderne) družbene razmere, katere temeljna posledica je 'jobless growth' tj. manjšanje števila smiselnih, cenjenih in plačanih delovnih mest. S tem ko se s pomočjo univerzalnega temeljnega dohodka opolnomoči posameznika v temeljni eksistenčni točki se uravnovesijo tudi razmerja moči med državo, delodajalci in delojemalci. Uvedba temeljnega državljskega dohodka je v tem okviru predstavljena kot logičen odgovor na spremenjene družbene okoliščine na trgu dela in v socialni državi - ki sta dva temeljna institucionalna pola in križišče interesov moderne družbe. Spremembe v okviru teh dveh polov so namreč tiste, ki bistveno vplivajo na življenje posameznika.

V *četrtem poglavju* so predstavljene osnovne teoretične in praktične dileme in razmisleki, ki spremljajo debate o temeljnem dohodku, kot so: uvesti univerzalni temeljni dohodek ali državljski temeljni dohodek? Ali naj bo temeljni dohodek v višini eksistenčnega minimuma ali višji oziroma nižji? Ali bi bil Univerzalni temeljni dohodek za vse enak, ali nižji za otroke ali upokojence? Na osnovi soočenja argumentov so predstavljene razrešitve teh dilem in načrtan je predlog uvedbe državljskega dohodka kot osnovnega sistema socialne varnosti v RS. V tem poglavju dokazujemo tudi to, da je uvedba UTD s sprejetjem možna na način izravnanih prihodkov in odhodkov ter v okviru sedanjih okvirov javne porabe.

V *petem poglavju* še enkrat premislimo, ali bi sistem UTD kot je načrtan v tem predlogu pomenil bistveno spremembo na bolje v primerjavi s sedanjim sistemom, ko gre za problem zagotavljanja eksistenčne varnosti,

⁵ Debata o prihodnjem razvoju Slovenije bi se morala odvijati v najširši možni javnosti. Iz tega razloga je bil poseben trud namenjen pisanju v poljudno-strokovnem jeziku ter v večji meri kot običajno uporabljena splošni javnosti dostopna bibliografija (dnevno časopisje, internetni viri). Dodaten razlog za izbiro tega načina pisanja pa je pokazati bralcem, da tematika UTD ni stvar akademske debate, pač pa koncept, ki ustrezno naslavlja zavidljivo število problemov, ki pestijo Slovenijo v tem trenutku.

varovanje (strokovne) avtonomije, kreativnosti in (podjetniške) iniciativnosti posameznika, poenostavitve socialnih politik ter posledično 'pocenitve' države.
V šestem poglavju sledijo zaključne misli.

2 KAJ JE UNIVERZALNI TEMELJNI DOHODEK (UTD)?

Svetovno združenje za uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka je le-tega opredelilo na naslednji način: »Univerzalni temeljni dohodek zagotavlja vsakemu posamezniku minimalni nivo dohodka (ne glede na premoženje ali zaposlenost) ter na ta način učinkovito preprečuje širjenje revščine, zagotavlja avtonomijo posameznika ter njegovo delovno motiviranost in iniciativnost, medtem ko hkrati poenostavlja vladne socialne politike» (<http3>)⁶

*

Ideja univerzalnega temeljnega dohodka se je skozi zgodovino razvijala⁷. Humanisti, Johannes Ludovicus Vives (1492-1540), Thomas More in Thomas Paine (1737 -1809), kot tudi Charles Fourier (1772-1837) in Joseph Charlier (1816-1896) so izhajali iz teze, da noben človek ne sme umreti od lakote ter teze, da je »zemlja, in vse kar nas naravno obdaja last človeške rase. Ko se zemlja kultivira, narašča vrednost tega vložka, ne pa zemlje same. Vsak koristnik zemlje zato človeški skupnosti dolguje 'zemljiško rento'. In zato je vsak član te človeške skupnosti, (bogat ali reven) upravičen do delne 'kompenzacije', ker je zaradi uvedbe sistema privatne lastnine izgubil pravico do koriščenje svoje naravne dediščine.« V knjigi 'Principi Politične ekonomije' (1849) je John Stuart Mill poudaril naslednje principe razdelitve: v razdeljevanju (distribuciji) je najprej določen eksistenčni minimum za vsakega člana skupnosti, sposobnega za delo ali ne. Ostanek produkcije se deli v deležih med tri elemente: Delo, Kapital in Talent.«

Ideja Univerzalnega temeljnega dohodka tako temelji na naslednjih filozofskih in etičnih predpostavkah evropskega humanizma:

- a) da je človek v prvi vrsti član skupnosti, ki ne sme pustiti, da njeni člani umirajo od lakote,
- b) da je preživetje posameznikov prioriteta pri prerasporejanju (redistribuciji) skupnega bogastva,
- c) da upravičenost do tega izhaja iz pripadnosti določeni skupnosti (npr. državi) in iz skupne lastnine te skupnosti (ozemeljske, ekološke, družbene in intelektualne).

V svetu obstaja in je obstajala kopica eminentnih zagovornikov uvedbe univerzalnega temeljnega dohodka-ekonomisti Robert M. Solow, Milton Friedman (1912-2006), James Tobin (1918-2002), John Kenneth Galbraith (1908-2006), sociolog Ulrich Beck (avtor knjige Družba tveganja), filozofi Thomas More, Charles Fourier, Thomas Paine, Joseph Charlier, John Stuart Mill, Bertrand Russel, socialni filozof Andre Gorz. – ki so skozi različne optike na različen način ocenjevali prednosti in slabosti univerzalnega temeljnega dohodka.

Bertrand Russel (1872-1970) je leta 1918 zapisal: »Določena majhna vsota, ki zadostuje za preživetje, naj bo zagotovljena vsem, pa naj ti delajo ali ne...večji dohodek pa naj pripada tistim, ki so pripravljeni delati tisto,

⁶ (<http3>) BIEN – angl. Basic Income Earth Network, sl. Svetovna mreža za temeljni dohodek. Dostopno 26.02.2010 na <http://www.basicincome.org/bien/>

⁷ (<http4>) Zgodovina temeljnega dohodka. Dostopno 26.02.2010 na <http://www.basicincome.org/bien/aboutbasicincome.html#history>.

kar družba prepozna kot uporabno. UTD nikogar ne odvrča od pridobitne dejavnosti. Toda po drugi strani promovira individualno svobodo in pušča nedotaknjene pozitivne vidike tržnega kapitalizma« (prav tam).

Ekonomista George D.H. Cole (1889-1959) in James Meade (1907-1995) sta zagovarjala 'družbeno rento', glede na to, da je »sedanja produktivna moč družbe rezultat sedanjega dela kot tudi družbeno podedovanih znanj, izkušenj in dosežkov; da je zato edino pravično, in da se najprej 'poplača' ta 'skupna dediščina' med vse člane skupnosti, šele nato pa nagrade za sedanjo produktivnost« (prav tam). Govorimo lahko o 'skupni intelektualni lastnini' kot tudi skupni 'materialni lastnini'.

Leta 1943 je Juliet Rhys-Williams predlagal nov 'socialni dogovor', katerega bistveni element je bil Univerzalni temeljni dohodek. Vendar so se Britanci takrat odločili za alternativni socialni program, ki ga je leta 1942 predlagal William Beveridge.

V Ameriki so leta 1968 James Tobin, John Kenneth Galbraith in več kot tisoč ekonomistov podpisali peticijo za 'zajamčeni dohodek in pomoči' poslano Ameriškem kongresu, predvsem z namenom manjšanja obsega in moči državne administracije. Debata v ZDA je poniknila v letu 1972 z zmago Nixona.

Povsem samoniklo pa se je konec sedemdesetih ideja univerzalnega temeljnega dohodka pojavila na severu Evrope. Danci so npr. idejo spoznali preko termina 'državljska plača'. Nizozemski profesor socialne medicine J.P. Kupier (1976), je predlagal 'zajamčeni dohodek', ko je videl, kako si ljudje uničujejo zdravje ali s tem, ko delajo preveč ali zaradi skrbi, ker ne najdejo službe. Predlagal je, da se loči med delom in možnostjo preživetja, da se izniči nehumani vidik plačane zaposlitve; meni namreč, da šele zajamčeni dohodek, omogoča ljudem, da se razvijajo neodvisno in avtonomno. Nemški sociolog Ulrich Beck, avtor knjige Družba tveganja (2001, str. 216), meni, da nam brez zagotovljenega minimalnega dohodka grozi prihodnost revščine; Univerzalni temeljni dohodek pa povezuje z državljskim delom: sem je uvrstil tudi neplačano delo, kot je npr. skrb za otroke, skrb za starejše, družbeno-kulturno aktivnost, pomoč migrantom itd. V Berlinu sta leta 2007 skupaj predavala nobelovec za mir Muhammad Yunus (zagovornik mikrokreditiranja prebivalstva) in dr. Werner, lastnik verige DM, na konferenci z naslovom: Mikrokrediti in Univerzalni temeljni dohodek kot sistema, ki zmanjšujeta revščino in spodbujata podjetniško iniciativnost. Predvsem dr. Werner ima v Nemčiji veliko zaslug za preboj debate o UTD v javnost; izdal je dve knjigi, 'Razlog za bodočnost: Univerzalni temeljni dohodek' (2006) in 'Dohodek za vse' (2007).

V Franciji je idejo univerzalnega temeljnega dohodka branil sociolog in filozof Andre Gorz (1923-2007), ekonomist Yoland Bresson 'eksistenčni dohodek', Jean-Marc Ferry, politični filozof Habermasove tradicije, pa Univerzalni temeljni dohodek kot pravico državljana na ravni EU, v kontekstu zavedanja, da polna zaposlenost v običajnem smislu postaja nedosegljiva.

**

V Sloveniji je dr. Veljko Rus že leta 1990 v svoji knjigi Socialna država in država blaginje (str. 12) precej natančno opisal (predlagal) uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka, ki ga v knjigi imenuje 'minimalni dohodek': »Bolj radikalen ukrep, s katerim bi lahko zagotovili minimalno socialno varnost, je uvedba minimalnega dohodka, ki bi se izplačeval vsem polnoletnim državljanom, znašal pa bi eno tretjino povprečnega osebnega dohodka. Takšen sistem bi ustvaril zelo visoko stopnjo socialne varnosti vseh državljanov na zelo nizki materialni ravni. Za vzhodnoevropske družbe je tak ukrep primeren predvsem iz naslednjih razlogov:

- a) ker so to v bistvu enorazredne družbe, v katerih so socialne razlike med sloji minimalne,

- b) ker so potrebe po prestrukturiranju in s tem po mobilnost delovne sile zelo velike; potrebna je takšna socialna varnost, ki je visoka mobilnost ne ogroža,
- c) ker so potrebe po podjetniškem tveganju zelo velike, z zagotavljanjem minimalne socialne varnosti pa je volja po poslovnem tveganju večja.«

Za slovenski prostor zgornji razlogi za uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka v sedanjem trenutku (gospodarske krize) še vedno (ali spet) veljajo.

Leta 2004 je v Sloveniji izšel zbornik prispevkov z naslovom »Zastonj kosilo za vse?« s podnaslovom Predlog univerzalnega temeljnega dohodka. Osnovni tekst 'Univerzalni temeljni dohodek za vse' je napisal v Evropi najbolj znani zagovornik univerzalnega temeljnega dohodka Phillipe Van Parijs, ki predlaga, da bi država vsem odraslim državljanom (ali stalnim prebivalcem) izplačevala fiksno in za vse enako mesečno vsoto, ki ne bi bila pogojena z določeno vrsto obnašanja ali kakšnimi posebnimi lastnostmi, temveč bi prejemnik moral zgolj veljati za upravičenega člana družbe. V knjigi pa so potem podani tudi odzivi na ta predlog, in sicer s strani različnih sogovornikov: Robert M. Solow, William A. Galston, Herbert A. Simon.... V slovenskem prevodu so prispevali svoja razmišljanja o temeljnem državljskem dohodku tudi nekateri slovenskih družboslovci: dr. Jože Mencinger, dr. Tanja Renner, dr. Janez Šušteršič, dr. Srečo Dragoš idr.

Dr. Tanja Renner (v Parijs, 2004, str. 157) npr. predlaga uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka najprej v najrevnejših državah, in ne najbogatejših, z naslednjimi argumenti: poleg svobode dostojnega preživetja bi univerzalni temeljni dohodek radikalno zmanjšal migracijske pritiske na razviti svet, kjer se življenje migrantov večinoma reducira na golo preživetje; imel bi ugodne ekološke posledice, ker ne bi bilo več nujno brutalno uničevati naravnih virov zaradi osnovnega preživetja, vzpostavljala bi se samoregulirajoča 'socialna politika' tudi tam, kjer doslej ni bilo nikakršnega socialnega, zdravstvenega ali pokojninskega zavarovanja; in nenazadnje bi bile tako dane možnosti za ohranitev in razvoj kultur, ki se razlikujejo od vse požirajoče dominantne kulture zahodnega sveta.

Lahko se le strinjamo, da bi bile vse zgoraj naštetе pozitivne posledice uvedbe univerzalnega temeljnega dohodka dobrodošle tudi v Sloveniji.

Prvi primer državljskega dohodka pa je znan iz antike. V času atenske demokracije so državljani dobivali plačilo od države za opravljanje državljskih dolžnosti. Državljanji so imeli pravice in dolžnosti, ki so bile povezane z njegovim statusom državljana, in to so bile 'javne' pravice in dolžnosti. Po Aristotelu - ki je zapisal eno najbolj vidnih razlag antične demokracije v svoji Politiki - je enakost praktični temelj svobode, ki se kaže na tri načine: »1) državljska participacija je finančno nagrajena, tako da državljani niso nič na slabšem zaradi političnega sodelovanja (za opravljanje skoraj vseh državljskih dolžnosti se dobiva plača), 2) vsi državljani imajo volilno pravico, in 3) načeloma obstajajo enake možnosti za opravljanje funkcij.« (Held, 1989, str. 27-28. Modeli demokracije).

Aljaska pa je prvi primer države, kjer so uvedli Univerzalni temeljni dohodek. Uvedli so ga leta 1982: vsak prebivalec Aljaskе (po 6-ih mesecih stalnega bivanja) dobiva letni dohodek v višini od 300 \$ do 2.069 \$ (odvisno od finančne situacije tega sklada) iz Aljaska Permanent Fund, v katerem se zbirajo sredstva iz davka na črpanje nafte.

Drugače pa so v Evropi precej pogoste delne različice univerzalnega dohodka, tj. obstaja univerzalni dohodek za določene segmente družbe: npr. večina držav Evropske unije pozna enotni (univerzalni) otroški dodatek, ki ni odvisen od dohodkov in premoženja družinskih članov. V nekaterih državah poznajo tudi enotno (angl. 'flat rate') univerzalno državno pokojnina za starejše, ki zadostuje za temeljne življenjske stroške (Danska, Finska, Norveška, Švica).⁸

V večini evropskih držav pa obstaja tudi vrsta dohodkov, ki so 'temeljni' v smislu, da se trudijo ljudem zagotoviti preživetje, obenem pa so selektivni, tj. namenjeni samo ljudem, ki si tega niso sposobni zagotoviti sami. V Sloveniji so to: socialna pomoč za aktivno prebivalstvo in varstveni dodatek za upokojujece ter državna pokojnina za starejše od 65 let⁹, do katerih so upravičeni tisti, ki nimajo dovolj lastnih sredstev za preživetje (to ima npr. tudi Švedska, Estonija, Islandija, Nizozemska).

V Sloveniji imamo tudi socialne transfere, ki se ne izplačujejo niti na osnovi plačanih prispevkov niti na osnovi materialnega stanja, pač pa temeljijo na oceni družbene 'upravičenosti': to je 'dodatek za velike družine', (več o tem glej Dragoš, v Parijs, 2004, str. 131), pa tudi pokojnine, ki so podeljene na osnovi določenih zaslug za narod; kot so kulturne in vojaške pokojnine (MISSOC¹⁰)

Kljub obstoju različnih predlogov Univerzalnega temeljnega dohodka po svetu so si ti enotni v naslednjih bistvenih elementih (in ki so drugačni od večine sedanjih evropskih socialno-varstvenih sistemov): 1) da je Univerzalni temeljni dohodek plačan posamezniku, ne gospodinjstvu, 2) da je plačan ne glede na dohodke iz drugih virov, 3) da ne zahteva 'pripravljenosti' za delo (angl. workfare). V vseh drugih pogledih pa so predlogi uvedbe Univerzalnega temeljnega dohodka po svetu različni: glede višine vsote, glede vira financiranja, glede obsega upravičencev, glede zmanjšanja drugih transferjev, itd. Gre za teoretične in praktične dileme ter razmisleke ob uvedbi univerzalnega temeljnega dohodka, ki jih mora razrešiti vsaka družba sama; za Slovenijo je predlog za razrešitev teh dilem predstavljen v četrtem poglavju.

⁸ Ob tem pa so vedno prisotni tudi dodatne pokojninski sistemi, ki temeljijo na vplačanih prispevkih v času delovne aktivnosti (pokojninski sistemi so povsod večstebni).

⁹ V Sloveniji so do državne pokojnine upravičeni tisti, ki nimajo zadostnih lastnih sredstev za preživetje, in ki so imeli med 15. in 65. letom najmanj 30 let prijavljeno stalno prebivališče v Republiki Sloveniji; in sicer dobijo pokojnino v višini 33,3% najnižje pokojninske osnove. Glej: Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, člen 59. Ur.l. št. 109/2006. Od 1. 1. 2009 znaša državna pokojnina 178,32 evra. Glej (<http> 5) <http://www.sociala-jesenice.net/info.php?id=piz&x=2>

¹⁰ (<http> 6) Mutual Information System on Social Protection v EU (Skupni informacijski sistem o Socialni varnosti v EU). Comparative tables (Primerjalne tabele) http://ec.europa.eu/employment_social/missoc/db/public/compareTables.do?lang=en

3 ZAKAJ SLOVENIJA NUJNO POTREBUJE UNIVERZALNI TEMELJNI DOHODEK?¹¹

3.1 Svetovni problemi in slovenski 'tranzicijski' zaostanki

Slovenija ima v tem trenutku več vrst problemov, ki so se nesrečno ujeli. Najprej so tu kulminacije problemov na svetovni ravni, ki se kažejo v obliki kriz¹²: 1) svetovna finančna kriza; 2) svetovna gospodarska kriza oz. recesija; 3) svetovna ekološka kriza in s tem gospodarski razvoj, ki je trčil ob strop okoljsko sprejemljive meje rasti; 4) propad ideologije tržnega neoliberalizma (oz. tržnega fundamentalizma)¹³, 5) problem globalizacije in pomanjkanje njenega (socialnega) nadzora¹⁴. Tukaj pa so še 'sedanji', nerešeni svetovni problemi od prej: 6) svetovna revščina, ki se veča zaradi eksploatacije revnih s strani bogatih (boj za naravne dobrine), 7) večanje razkoraka med 'bogatimi' in 'revnimi', ki so ga slednji odločeni preseči tudi na račun socialnega dumpinga in ekstremnega uničevanja okolja (posledica je selitev industrije v nerazvita območja sveta), 8) ter ekološki problem, ki izvira iz moderne ideje o neomejenem znanstvenem napredku povezanim s samoumevnim prepričanjem o možnosti neomejene gospodarske rasti ter prepričanjem o pravici neomejenega izkoriščanja naravnih virov.¹⁵

*

Ob vseh teh svetovnih problemih pa ima Slovenija še od prej svoje lastne nerazčiščene probleme - ki so v največji meri tranzicijske narave. Tu gre za nedozorelosti institucionalnih okvirjev kot tudi za pereč problem nekritičnega prilagajanja tujim institucionalnim in vrednostnim okvirjem (EU, NATO, ideologija tržnega neoliberalizma) in na pomanjkanje lastnega razmisleka o razvoju lastne države¹⁶. Posledica je nekonsistentna

¹¹ Tretje poglavje ni nujno niti za razumevanje koncepta UTD niti za oceno predloga. Služi izključno praktični argumentaciji, zakaj je v Sloveniji nujno uvesti UTD v najkrajšem možnem roku - v luči osebnega pogleda avtorice na trenutno družbeno situacijo.

1. ¹² Zelo podobni poudarki so npr. tudi v Cordonnier, Laurent (2009) Zakaj se preobrat ne bo zgodil jutri? Le monde diplomatique. September 2009.

2. ¹³Štiblar, Franjo (2008) Svetovna kriza in Slovenci: Kako jo preživeti? Ljubljana. ZRC SAZU.

¹⁴ Pri problematiki družbenega nadzora gre po eni strani za pomanjkanje moči neformalnega nadzora in odsotnost formalnega nadzora. Ideja globalnih regulativnih in nadzornih institucij je torej korak v pravo smer.

3. ¹⁵ Sem spada tudi prepričanje ljudi krščanskega sveta, ki temelji na zapisu v Svetem pismu, da jim je 'Bog izročil to zemljo v last, da jo izkoriščajo in ji vladajo, živali in rastline pa naj bodo človeku podložne'. O krščanski veri kot jedru tradicionalne paradigme mišljenja in veri v znanost kot jedru moderne paradigme mišljenja glej več v: Korošec, Valerija (2000) *Postmodernistična paradigma mišljenja in sociologija* (doktorska naloga).

4. ¹⁶ Edino vprašanje, o katerem smo Slovenci temeljito razmislili in se o njem odločali je bilo: Ali ste za samostojno RS tj. za odcepitev od SFRJ? Do določene mere se lahko tudi strinjamo, da smo leta 1991 množično podpirali: idejo o 1) demokraciji 2) večstrankarskem sistemu 3) idejo o tržnem gospodarstvu ('tržna' menjava je obstajala že v praskupnosti) in 4) idejo o poštenem plačilu za pošteno delo. Nismo pa bili Slovenci nikoli vprašani o tem: ali želimo socializem ali kapitalizem? Ali če že kapitalizem – kakšne vrste kapitalizem: socialni kapitalizem skandinavskega, nemškega tipa, ali kapitalizem ameriškega tipa? Drnovškovi pogovori o Prihodnosti Slovenije so bili sicer korak v pravo smer, toda zdi se, da so bili brez pravega učinka. (<http://www.prihodnost-slovenije.si/up-rs/ps.nsf>)

mešanica, kjer je bila ideologija 'neoliberalnega tržnega fundamentalizma - kot prevladujoča svetovna ideologija - cepljena na institucionalno, kulturno, vrednostno in človeško podlago petdesetih let socializma, enakosti in solidarnosti. Zaradi te 'podlage' so šli ljudje z veliko mero naivnosti in zaupanja v obljubljeni spremembe, ki so jih sami začeli z odločitvijo za osamosvojitve leta 1991. Osemnajst let kasneje pa je Slovenija 'razočarana' in 'pesimistična'.

Glede na to, da ravno Slovenci med vsemi Evropejci najvišje vrednotimo delo, so podatki, ki se tičejo trga dela še posebej alarmantni: »kar 37% Slovencev sovraži svojo službo«¹⁷. Kar ni presenetljivo, saj po 18 letih samostojnosti za Slovenijo velja, da ima »najvišjo intenzivnost dela, najvišje število odsotnosti zaradi bolezni in nižje zadovoljstvo z delom kot v EU-27 (Poročilo o razvoju, 2009, str. 3)«; isto poročilo navaja tudi analizo Evropske komisije na temo varne prožnosti zaposlitve, ki je Slovenijo uvrstila v skupino s skromno razvitim modelom varne prožnosti, in ki je izpostavila problem skromne avtonomnosti zaposlenih pri delu in premajhne uporabe sodobnih oblik skupinskega dela - skupaj z Bolgarijo, Češko, Estonijo, Madžarsko, Litvo, Poljsko in Slovaško (prav tam). Pomemben podatek je tudi to, da se je v Sloveniji v zadnjih desetih letih delež začasno zaposlenih več kot podvojil, še posebej hitro pa narašča po letu 2003; leta 2008 je delež začasno zaposlenih starih 15-24 let znašal 66,7% in Slovenija pa je postala država, kjer je delež začasno zaposlenih mladih najvišji v EU. (Socialni razgledi, 2008).

Glede na to, da večina Slovencev visoko vrednoti delo in da večina Slovencev živi od dohodkov iz dela – da pa družbeni pogoji več ne omogočajo polne zaposlenosti (vsaj ne na enak način kot v preteklosti), ter da slovenski sistem (socialne) države temelji na ideji polne zaposlenosti za nedoločen čas – je mogoče razumeti 'razočaranje' in 'pesimizem' Slovencev.

Prav tako je mogoče razumeti 'razočaranje' Slovencev ob dejstvu, da bi bila leta 2007 skoraj četrtina prebivalstva (23,1 %) 'uradno' revna, tj. da na mesec nimajo 495 evrov lastnih dohodkov, kolikor znaša prag revščine za enočlansko gospodinjstvo; po prejemu socialnih transferjev pa je ta delež padel na 11,5 % (oz. 233.000 oseb).¹⁸ V sedanjem sistemu socialne varnosti RS ima namreč pravico do denarne socialne pomoči (DSP)¹⁹ vsak državljan ali stalni prebivalec v RS, ki si dohodka ne more zagotoviti sam s svojim delom, z dohodki iz premoženja ali s pomočjo tistih, ki so ga dolžni preživljati (ob tem pa obstoja še vrsta druga

5. ¹⁷ ([http8](http://www.najdi.si/search.jsp?q=37%25+Slovencev+sovra%C5%BEi+slu%C5%BEbo&hpage=my&offset=0&selfid=0&acnum=10&foxsbar=page&searchProvider=najdisi)) Gregor Golobič, minister za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo na Spomladanskem srečanje managerk in managerjev, 2. In 3. April 2009 v Portorožu Dostopno 26.02.2010 na <http://www.najdi.si/search.jsp?q=37%25+Slovencev+sovra%C5%BEi+slu%C5%BEbo&hpage=my&offset=0&selfid=0&acnum=10&foxsbar=page&searchProvider=najdisi>

¹⁸ Za štiričlansko gospodinjstvo je prag tveganja revščine znašal 1.040 evrov« (Poročilo o razvoju, 2009, str. 150). Po mednarodnih kazalcih je v Slovenija po tveganju revščine med najnižjimi v Evropi: v letu 2007 je živelo pod pragom revščine po prejemu socialnih transferjev 11,5% prebivalstva v primerjavi s povprečjem EU, ki je 16% (Poročilo o razvoju, 2009, str. 41). Stopnja revščine pred socialnimi transferji znaša v Sloveniji 23,1 % v Evropi pa 26 % (prav tam).

¹⁹ Za samsko osebo je denarna socialna pomoč znašala 1.7.2008 221,70 evra, za štiričlansko družino pa 509,90 evra. Ta vsota je seveda krepko pod mejo revščine, zato je treba povedati, da dobi štiričlanska družina brez lastnih dohodkov – z vsemi socialnimi transferji - 1.057,46 evrov, kar je rahlo na pragom tveganja revščine. (glej več: MDDSZ 2 na strani <http://www.mddsz.gov.si/>: Ukrepi države za zaposlovanje ter transferji in subvencije posameznikom in družinam ali Okvir 4)

socialnih transferjev, glej npr. Okvir 4). Vendar pa mora posameznik za prejemanje denarne socialne pomoči izpolnjevati precej pogojev, ki so natančno določeni z zakonom²⁰, katerih kontroliranje in administriranje posameznika stigmatizira, ki je za državo drago, za družbo pa vprašljivo pravično, predvsem zato ker ima sistem socialne varnosti v Sloveniji trenutno naslednje pomanjkljivosti:

1. Zaradi slabih premoženjskih statistik, ko npr. v RS še niti evidenca nepremičninskega premoženja ni bila izvedena do konca – ni izpolnjen niti prvi predpogoj upravičenosti, da bi za koga lahko rekli, da nima ali ne more imeti lastnih virov dohodka iz naslova svojega nepremičninskega premoženja.²¹ Možno in zelo verjetno je neupravičeno (iz)koriščenje sistema denarne socialne pomoči.
2. Kopičenje socialnih pravic²², ki so povrh vsega še neenotno merjene in dodeljevanje preko različnih organov na različne načine. Za odpravo tega kaosa²³ je sedaj v pripravi nov Zakon o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev. Ni pa še jasno, v kolikšni meri ta Zakon odpravlja bistven problem v naši revni družbi²⁴, tj., to je začaran krog revščine.
3. Kaj je začarani krog revščine? To je sistem, v katerem je nekdo, ki prejema denarno socialno pomoč (in je zato upravičen do kritega osnovnega zdravstvenega zavarovanja; za otroke zastoj vrta, subvencionirane hrane in prevoza; subvencionirane najemnine) v skupnem seštevku dohodkov na boljšem kot tisti, ki dela za minimalno ali nizko plačo; po drugi strani pa, če posameznik zasluži ali dobi neko malenkost (s katero sicer ne more redno živeti npr. solidarno pomoč gledalcev preko TV) pa to socialno pomoč izgubi²⁵. Zaradi tega tovrstni socialni sistemi ne spodbujajo ljudi, da bi ob socialni pomoči tudi delali, ravno obratno. (Sedaj štiričlanska družina, kjer sta oba starša brezposelna, en otrok je šolar in drugi študent, dobi 1.057,46 evrov socialnih transferjev. V družini, kjer eden od staršev dobiva minimalno plačo pa zasluži manj: 1.051,52 evra mesečnega dohodka ([http14](#), str. 20-21 ali Okvir 4).
4. Ob tem, pa je tu še klasična krivica 'izbiranja', da med tistimi, ki socialno pomoč prejema in tistimi, ki je ne, včasih ni več kot 5 evrov razlike – ker je pač nekeje treba postaviti mejo (cenzus).

²⁰ Na bolj enostaven način so zakonski pogoji razloženi na ([http9](#)) <http://www.csd-lj-siska.si/prejemki/denarnePomoci.asp>

6. ²¹ Glej tudi Mandić, Srna (2009) Nepremičninski pokojninski steber. SP Delo, oktober 2009.

²² Od materialnega stanja so odvisni naslednji prejemki oziroma pravice iz javnih sredstev: državna pokojnina, otroški dodatek, državna štipendija, denarna socialna pomoč, znižano plačilo za program vrta, subvencija šolske prehrane in dijakov, subvencije prevoza za dijake in študente, oprostitev plačila socialno varstvenih storitev, znižani prispevek k plačilu sredstev namenjenih za (do)plačilo družinskega pomočnika, subvencija neprofitne najemnine.

²³ Več o analizi napak preteklega sistema glej v Predlogu novega Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev in MDDSZ4.

²⁴ Glede na to, da: »Zavezancev z dohodkom do višine 50% povprečne plače (do 7.709 evrov) je bilo v letu 2007 24,7%, plačali pa so 2,2% dohodnine. V povprečju je imel vsak davčni zavezanec iz tega dohodkovnega razreda v letu 2007 5,255 evrov dohodka, kar je za 1.090 evro manj od zneska minimalne plače«. (Podatki o odmeri dohodnine za leto 2007, str. 3)

7. ²⁵ Npr. če otrok proda za 7 evrov papirja država to pojmuje kot dohodek iz dejavnosti in se otroka več ne šteje kot 'vzdrževanega člana' in starši zato plačajo višjo dohodnino. (Sedem evrov za živeti, Žurnal, 14. September 2009.)

5. Do delavcev, ki delajo za minimalne ali nizke plače pa je sistem krivičen, ker delajo, pa so kljub temu na slabšem kot tisti, ki ne delajo. Problem revnih delavcev pa se je v zadnjih letih še povečal s povečevanjem zaposlenih za krajši delovni čas in za določen čas.²⁶

Ob vseh teh načelnih pomanjkljivostih tipičnega 'modernega' sistema socialne varnosti pa ima Slovenija še dodatne probleme - spričo invalidne pravne države in vsesplošne nekulturnosti v odnosu do zaposlenih. Tu gre za državna podjetja, ki svojim zaposlenim niso plačevala pokojninskih prispevkov (oktober 2009, neplačevanje pokojninskih prispevkov) ali za problem nenamensko porabljenega denarja za subvencioniranje skrajšanega delovnega časa, ali problem, ko je človek lahko že pet mesecev brez dohodka, ne zna pa 'si pomagati' do družbene pomoči: ali zaradi adiministrativne kompleksnosti ali neobveščенosti.

V takšni atmosferi družbene anomije in anarhije se sedanjí socialnovarstveni sistem kaže kot nefunkcionalen: ljudje, ki bi po vseh pravilih morali imeti zagotovljeno vsaj osnovno eksistenčno varnost - saj so zaposleni in pridno delajo – eksistenčne varnosti vseeno nimajo. Zato je nujno vzpostaviti sistem, ki omogoča neposredno pomoč posameznikom (da dobijo denar na račun brez vsakih birokratskih ovir), saj trenutno živimo v družbi, kjer ne moreš zaupati niti podjetjem, niti državnim institucijam, da bodo korektno izvajala ali uspešno nadzorovala z zakonom določene obveznosti do delavcev. Zato je potrebno vmesne člene do zagotovljene eksistence odpraviti. Na ta način se bo splošno nezaupanje v to državo in v sposobnosti te države lahko pričelo obračati v pozitivno smer.

V marsikateri točki se zgornja analiza stanja ujema z analizo **Frančka Drenovca** v članku *Pred nevihto (2009)*²⁷, ki kot največje Slovenske (gospodarske) probleme poudarja: 1) iztrošenost produktivne tehnološke baze in neustrezna (izobrazbene) in druge politike, kar bi omogočilo prestop v postfordistično dobo, 2) simptomatika 'mlade demokracije', kjer politično impotentna a hipertrofirana in vseprisotna partitokracija ne zna upravljati skupnih zadev in 3) splošno zgodovinski zaostanki: zaostajanje v industrijskem razvoju, v razvoju tržnega gospodarstva in podjetništva, v učenju samoinciative in samoodgovornosti; v državotvorni in politični tradiciji, v občutenju skupnosti in kolektivnosti itd.; v 'splošni' ekonomiji, sociologiji in psihologiji.

Drenovec ugotavlja, da se je modernizacija v Sloveniji končala, in da nam v Sloveniji ni uspel preboj v postmoderno, informacijsko družbo, ki ne temelji več na industriji, pač pa na storitvah. Ko nas Drenovec primerja z Avstrijo, pove, da pa so tam plače enkrat večje, kot pri nas, pa čeprav imajo tudi oni dokaj slabe indikatorje tehnološke oziroma izobrazbene sestave – ker nimajo prej omenjenih omejitev pod 2) in 3); oziroma Drenovec meni, da če bi znali v Sloveniji na hitro urediti »svoje tranzicijske defekte (ad 2) bi lahko iztisnili še kakšno desetletje ali dve solidnega napredovanja tudi iz sedanje produktivne baze (ad 1)« (prav tam).

²⁶ 'Fleksibilne' oblike zaposlovanja bi bile sprejemljive, celo zaželene za velik del vpletenih (mlade matere, otroci, ki skrbijo za ostarele starše, delno zaposlene upokojeince, podjetnike, ki jim je upadel promet, itd.), če bi bila ob tem zagotovljena tudi minimalna življenjska eksistenca zaposlenih. Glej več: Kanjuo Mrčela, A. in Ignjatovič, M. (2004) Neprijazna fleksibilizacija dela in zaposlovanja – potreba po oblikovanju varne fleksibilnosti. V Svetlik, I. in Ilič, B. (ur.). *Razpoke v zgodbi o uspehu*. Ljubljana, Sophia.

²⁷ Drenovec, Franček (2009) *Pred nevihto*, Mladina 23, 12.06.2009

Franček Drenovec priporoča naslednje usmeritve za preseganje nakopičenih tehnoloških omejitev: forsiranje prenove tehnološke sestave gospodarstva, forsiranje prenove lastniškega in menedžerskega sloja in forsiranje prenove civilne družbe in politike. Tu je mogoče Drenovcu očitati, da mu želje zamegljujejo presojo, kajti neodgovorjeno ostaja vprašanje, kdo bo tisti, ki bo forsiral te spremembe? Vseprisotna a nesposobna partitokracija? Potrebno je več kot enkrat povedati, da ima slovenska družba večje probleme kot primerljive družbe zaradi specifične 'nezrelosti' svoje državne uprave (administracije)²⁸ oziroma širše, zaradi 'nezrelosti' upravljalških elit v vseh porah slovenske družbe. Od tu anomalije našega, 'na papirju' idealnega sistema, ki se v realnosti kažejo v obliki ekscesov kot so tajkunski krediti, neplačevanje prispevkov za zaposlene, minimalne plače, ki ne zadoščajo za življenje ipd.

Drenovec vidi možnost tudi v 'ponovitvi vaje', da bi z izobraževanjem mladine omogočili prehod iz industrijske družbe v postindustrijsko, tako kot so družbe storile na prehodu iz tradicionalne v industrijsko družbo. Toda na kakšno mladino računa? Drenovec sam govori da financiranje, štipendiranje, subvencioniranje, 'študentsko delo' itd. preprečuje vcepljanje vrednot dela in znanja, samostojnosti, in odgovornosti študentski mladini. In zdi se da pozablja, da izobraževalni sistem po svoji logiki samo 'odseva' družbena razmerja, jih utrjuje, ne pa spreminja. Zato se zdi iluzorno računati na izobraževalni sistem - ki je izobraževal za moderno (fordistično) družbo, in ki v zadnjem času sledi isti logiki kot gospodarstvo: povečuje število 'produktov' pri nespremenjenem financiranju – da bo pa taisti sistem prednjačil tudi pri spremembah, ki so nujne za družbeno spremembo prehoda v postmoderno dobo. Edini, ki lahko 'sforsirajo' to spremembo so opolnomočeni²⁹ (avtonomni) državljani in prebivalci.

Ob vseh 'trenutnih' problemih pa je potrebno opozoriti še na eno globalno epohalno spremembo, ki jo lahko (svetovna) družba sprejeme kot še en, dodatni problem ali pa kot pomoč pri reševanju zgoraj naštetih problemov: tehnološki razvoj, ki je omogočil/povzročil prehod iz moderne v postmoderno družbo.

Modernizacije je v 20. stoletju s seboj prinesla procese kot so deagrarizacija, industrializacijo, urbanizacijo, profesionalizacijo, širitev države, v svojem zadnjem obdobju pa tudi širitev socialne države. To je bil čas tehnološkega in znanstvenega razcveta s posledicami, kot so medicinsko podaljševanje življenja, dejanska

8. ²⁸ Podobno tudi Bučar, France (2009) Slovenci in prihodnost. Radovljica. Didakta.

9. ²⁹ Opolnomočenje ('empowerment') oz. 'dodajanje moči': gre za namen in proces, v katerem podpiramo posameznike, skupine, družine, da odkrijejo in razširijo svoje vire in orodja v sebi in okoli sebe. "Koncept krepitev moči ima različne pomene. Saleebey (1997).../npt./ poveže krepitev osebne moči s pristopi in praksami, kot so klinično razumevanje pojma samoopredelitve; klient daje usmeritve pri prejemanju pomoči; prevzame v svoje roke in pod svoj nadzor odločitve v svojem življenju; zavzame 'pokončno držo'; se uči pogledati na svojo situacijo iz drugih zornih kotov; omogoči osvojiti nova vedenja, ki prinašajo ugodnejše in bolj zadovoljive izide. Krepitev osebne moči priznava edinstvenost vsakega klienta in se povezuje s posameznikovimi življenjskimi priložnostmi, ker sta njegovo vedenje in identiteta družbeno pogojeni.« ([http10, Čačinovič Vogrinčič, Gabi. Vzpostavljajte delovnega odnosa v socialnem delu. http://www.najdi.si/search.jsp?q=definicija+empowerment&hpage=my&offset=0&selfid=0&acnum=10&foxsbar=page&searchPrvider=najdisi](http://www.najdi.si/search.jsp?q=definicija+empowerment&hpage=my&offset=0&selfid=0&acnum=10&foxsbar=page&searchPrvider=najdisi)).

sposobnost družbe poskrbeti za existenco vseh članov družbe in hitro nadomeščanje delovnih mest s tehnologijo. Postmodernizacija pa prinaša nove izzive; tem je namenjena naslednje podpoglavje (3.2).

3.2 Post-industrijska (postmoderna družba) in 'jobless growth'

Dejstvo je, da tehnološkega napredka ne moremo ustaviti. To je neke vrste ireverzibilni proces, proces, ki se ga ne da, ne ustaviti ne obrniti nazaj, ampak se mu je treba prilagoditi. Nadomeščanje delovnih mest s tehnologijo je star 'problem', ki se je pojavil s prvim volom, ki je nadomestil človeka, ali s prvim strojem, ki je v proizvodnji nadomestil človeka. Tehnološki napredek, ki pa je v našem času pripeljal do 'postindustrijskega gospodarstva', do «post-fordistične industrije³⁰», do vse splošne informatizacije družbe, pa nosi s seboj 'novo / staro posledico', 'kolateralno škodo' tehnološkega napredka, to je množično izgubo delovnih mest. Govorimo namreč o 'jobless growth', tj. gospodarska rasti, ki je ne spremlja tudi rast števila delovnih mest.³¹

Procesi, na osnovi katerih govorimo o prehodu iz moderne v postmoderno družbo, se na ravni posameznika kažejo kot procesi suburbanizacije, individuacije in atomizacije; vendar o vseh posledicah teh procesov na ravni družbe in posameznika še ne vemo veliko. Že sedaj pa imamo pred očmi eno bistveno posledico teh sprememb, in to je zmanjšanje števila 'rednih služb'. V drugi polovici 20. Stoletja je redna služba pomenila 8 urno zaposlitev za nedoločen čas, ki je spadala v sfero smiselnega (družbeno cenjenega) in plačanega dela. Takih služb je spričo tehnološkega razvoja čedalje manj in jih bo še manj (Gorz, 1999, str. 48); »ne moreta se hkrati postaviti v program najvišja racionalizacija, ki zmanjšuje število delavcev, in polna zaposlenost« (Ignjatović, 2002, str. 7 cf. Anders, 1985, str. 103)³²

Še leta 1986 je sociolog Ulrich Beck v knjigi Družba tveganja pisal, »da še skoraj v vseh političnih in gospodarskih tokovih vlada upanje, da bo v toku doslednega oživljanja gospodarstva v devetdesetih letih prišlo do novega preboja v polno zaposlenost...Strokovnjaki so si bili sicer edini, da tudi ob stopnjah gospodarske rasti med 2 % in 4 %, nezaposlenost ne bo upadla pred devetdesetimi leti, ko bo z manj številnimi generacijami povpraševanje po delovnih mestih drastično padlo pod stanje na začetku osemdesetih

10. ³⁰ Gorz, Andre (1999) Reclaiming Work – Beyond the Wage-Based Society. Polity Press.

³¹ Zgoraj omenjeni tehnološki napredek pa je ob hkratni prevladi neoliberalnega mišljenja vodil k doslej nepredstavljenemu globaliziranju in razdržavljanju gospodarskih tokov. S tega vidika so procesi globalizacije, prevlade kazino kapitalizma in prevlada tržne neo-liberalne ideologije, elementi, ki so problem 'jobless growth' samo pospešili, ne pa tudi povzročili. Gre za nesrečno naključje, da se je ta tehnološki preskok zgodil ob človeku tako zelo nenaklonjeni ideologiji. Kajti potrebno je poudariti, da četudi postmoderna brezposelnost spominja na brezposelnost v času modernizacije, je sedaj bistvena razlika v tem, da se je v tem času pokazala kot realna možnost dostojnega preživetja vseh – z manj človeškega dela za gospodarsko produkcijo na enaki ali višji ravni – potrebna bi bila samo bolj človeku in naravi naklonjena ideologija.

11. ³² »Koncept polne zaposlenosti je po drugi svetovni vojni veljal za preventivni mehanizem, ki naj bi, med drugim, z zagotavljanjem zaposlitve vsem iskalcem zaposlitve, odpravil neprostovoljno brezposelnost ter tako zagotavljal, da se obdobje visoke brezposelnosti iz časa velike depresije ne bi ponovilo.« (Ignjatović, Mirosljub (2002) Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile. Ljubljana.FDV.

let. V luči tega razmišljanja se je sprejemalo 'prehodne ukrepe'...da se omili položaj za prizadete vmesne generacije... « (Beck, 1986).

V devetdesetih letih pa je že postala splošno sprejeta predpostavka 'jobless growth': da bo družba zaradi tehnološkega napredka za gospodarsko rast in proizvodnjo potrebovala čedalje manj ljudi oz. bo na voljo čedalje manj 'rednih' delovnih mest. Takrat se je začelo govoriti o 1/3 (Rus, 1990) ali 2/5 družbi (Beck, 1986), ko bi naj samo tolikšen delež ljudi od vseh iskalcev dela dobil družbeno cenjeno in plačano produktivno delo. (In zato ni prav nič presenetljivo, da sta oba, Beck in Rus predlagala tudi uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka.)

'Jobless growth' se je v devetdesetih skušalo preseči tako, da so povečevali obseg proizvodnje (za zaposlenost na isti ravni). Da bi to povečano proizvodnjo tudi prodali za ceno, ki zagotavlja obstoj podjetja, so se širili na tuje trge. Potem se je izkazalo, da izdelkov kljub temu ne morejo prodati za smiselno ceno, zato so preselili proizvodnjo tja, kjer so bili proizvodni stroški nižji, to pa je tam, kjer delajo ljudje isto za manjše plačilo, pod okriljem neo-liberalne doktrine prostega pretoka kapitala, blaga in ljudi. In sindikatom ni preostalo nič drugega, kot da so pristajali na nižje in nižje 'cene dela', tj. plače delavcev. Pa ne samo sindikati, isto so počele tudi celotne države: celotna 'delovna sila' določene države je postala v določenem smislu samo 'rezervna delovna sila'³³ – ko so države³⁴ po svetu začele med seboj tekmovati, katera bo uspela 'dati v najem svojo delovno silo' npr. multinacionalkam, pa četudi 'pod ceno' potrebno za 'osnovno reprodukcijo delovne sile' tj. pod eksistenčnim minimumom. 'Razviti zahod' pa se je v tem trenutku znašel v paradoksu, da je pričel izgubljati podlago, na kateri je izgradil svojo prednost pred drugim svetom, tj. industrijsko proizvodnjo. S tem pa je 'razviti zahod lahko samo še (bolj ali manj) nemo opazoval, kako mu propada tudi drugi temelj prednosti pred drugimi, 'nerazvitimi državami', tj. socialna država, ki je v izvoru vezana na industrijsko družbo. Problem je nastal, kjer je dosedanja socialna država nudila socialno varnost v povezavi s (polno) zaposlenostjo, »pri visoki nezaposlenosti, ki postaja bolj ali manj trajen pojav, /pa/ takšen sistem seveda ne deluje več«³⁵ (Ignjatović 2002, str.15; cf. Rus 1989a, str.743).

*

Na tem mestu si lahko postavimo vprašanje: kdaj je tehnološki razvoj postal problem in ne več obljuba boljšega življenja? Od takrat seveda, ko je začel ogrožati temelje našega življenja; naše okolje in 'vsebinsko našega življenja, tj. potrebo po človeškem delu'. Problem je kulminiral, ker je tehnološki preboj zadnjih 20 let zelo na hitro podrl neko še sprejemljivo ravnovesje med količino v družbi potrebnega in plačanega dela v primerjavi s številom prebivalstva. Družba in njene institucije pa še vedno vztraja(jo) na istem principu porazdeljevanja eksistenčnih sredstev. In vendar, tehnološki napredek nam sedaj v resnici omogoča, da z manj človeškega dela preživimo več ljudi.

³³ Glej več: , Andre (1999), Reclaiming Work – Beyond the Wage-Based Society. Polity Press: str. 41

³⁴ Glej npr. March 2009: ERM case studies: Employment impact of relocation of multinational companies across the EU (EU Countries / Comparative analytical report, kjer predstavlja proces odločitve multitaniconalke za eno ali drugo lokacijo. Dostopno 5.3.2010 <http://www.eurofound.europa.eu/emcc/erm/comparativeinformation.htm>

³⁵ Ignjatović (2002, str. 3, cf. Jensen, 1989, str. 406) sicer govori o trgu dela kot osrednji instituciji moderne družbe, vendar bi enako lahko rekli tudi za njegov antipod, tj. socialno državo (gl. tudi Rus, 1990)

Andre Gorz je v knjigi *Reclaiming Work: Beyond the Wage-based Society* (1999, str. 53) zapisal: » družbo dela puščamo za seboj in ne vemo kaj je pred nami. Vsak od nas se zaveda, čustveno in intelektualno, da smo vsi potencialno brezposelni, potencialno negotovi ali začasni delavci, potencialni 'part-timers'. Toda kar ve vsak od nas *individualno* mora šele postati – in to se preprečuje – *splošno zavedanje* našega *skupnega* stanja: to je, zavedanje, javno formulirano in sprejeto, da 'normalnega' stanja znotraj družbe ne predstavlja več (ali ga več ne bo predstavljal) 'delavec' – pa naj si bo zaposlen kot modri ali beli ovratnik; ... pač pa se bo ta delavec pojavljal v vseh mogočih oblikah... – še najmanj pa v obliki redne zaposlitve. ...Vzpostaviti je potrebno nov sistem, ki ne vključuje več pogoja 'imeti redno službo'. Delo mora spet postati to, kar delamo in ne to 'kar imamo' v smislu zaposlitve.«

Potrebno se je dokončno sprizajziti s hitrim in velikim zmanjšanjem števila delovnih mest³⁶, ki so v prejšnjem obdobju veljala kot 'standard' plačane službe in kot osnova vseh družbeno priznanih pravic (pokojnine, družbene pomoči, socialnega zavarovanja ipd.). Ali pa bo morda prišlo do določenega prevrednotenja 'družbeno cenjenih' delovnih mest?³⁷

'Redna služba' je tudi osnova 'družbenega spoštovanja' in 'družbenega prestiža'. To pomeni, da je npr. diplomirana vzgojiteljica dobro plačana, če 8 ur pazi na 6 tujih otrok, a ni nič plačana, če doma 24 ur na dan pazi na svoja dva otroke. A v čem točno je razlika med tema dvema vzgojiteljicama? V čem je razlika med negovalko, ki 8 ur na dan skrbi za 4 dementne osebe in hčerko, ki 24 ur na dan skrbi za svojo dementno mamo? Ob vseh slabih straneh izginevanja 'idealnih' oz. 'standardnih' služb je priložnost ponovnega družbenega vrednotenju dela ena od boljših posledic bodočih sprememb. Še posebej velja to za delo žensk, katerih delovni prispevki so bili v industrijski družbi močno podcenjeni in spregledani (spricho prevlade moške paradigme mišljenja v javnosti).

Ta posledica tehnološkega razvoja (prevrednotenje dela in množično izginjanje tehnološko preseženih delovnih mest) ni sicer nič novega: to se je zgodilo tudi v času industrijskega razvoja in družbena prilagoditev na ta razvoj je bila nastanek moderne socialne države. Sedaj se dogaja nekaj podobnega: v času

³⁶ Glej tudi Vendramin, Mojca (2010) Srečni ne trošijo. *Mladina*, 15. januar 2010, str. 29, cf. Peter Victor, *Managing without growth – slower by design not disaster*, 2008): ...v zmagovalnem scenariju je »najpomembnejša sprememba, ki vpliva na zmanjšanje brezposelnosti, zmanjšanje števila delovnih ur, oziroma delovne obveznosti – s povečevanjem produktivnosti dela se v urejenih razmerah (kot je bilo prej pojasnjeno) povečuje brezposelnost, zato je treba – da bi jo zmanjšali – delo enakomerneje razdeliti med vso delovno silo. Da pa so spremembe v smeri krajšanja delovnega tedna mogoče, morajo biti izpolnjeni še drugi pogoji; predvsem mora biti dohodkovna distribucija razmeroma enakomerna oziroma dohodkovna neenakost razmeroma majhna.« Glej tudi ([http11](http://www.neweconomics.org/publications/21-hours?utm_source=nef+(the+new+economics+foundation)+List&utm_campaign=05648439b4-eletter-february&utm_medium=email)) 21 hours: Why a shorter working week can help us all to flourish in the 21st century? [http://www.neweconomics.org/publications/21-hours?utm_source=nef+\(the+new+economics+foundation\)+List&utm_campaign=05648439b4-eletter-february&utm_medium=email](http://www.neweconomics.org/publications/21-hours?utm_source=nef+(the+new+economics+foundation)+List&utm_campaign=05648439b4-eletter-february&utm_medium=email)

³⁷ Delovna mesta se lahko prevrednotijo tudi z ozirom na nove vrednote. Npr. vrednota zdravje postaja v dolgoživi družbi čedalje pomembnejša – cilj ni samo dolgo živeti, ampak je cilj biti zdrav in dolgo živeti. Vsa delovna mesta z večjim zdravstvenim tveganjem bi lahko v tej luči postala bolj plačana: tako kot so bili npr. včasih rudarji, in kot so danes v določenem smislu športniki. To bi v določeni meri lahko začelo veljati za vsa težja fizična dela, ki jih npr. lahko opravlja predvsem mlad, zdrav človek in to samo omejen čas v svojem življenju. S takšnim pristopom bi naša družba veliko pridobila: bolj zdrave stare, v večji meri zaposlene mlade, manjše pomanjkanje 'fizične' delovne sile, bolj življenjskemu ciklu prilagojen življenjski načrt; npr. ljudje bi šli študirat za 'sedeč' poklic šele okrog 30 leta.

postindustrijskega razvoja se mora prilagoditi tudi socialna država. Postati mora postmoderna socialna država.

**

Človek iz začetka moderne, iz začetka industrijske revolucije, ko je redko kateri posameznik preživel do 65 leta, ko je bil posameznik ne samo za celo življenje pripisan določenemu poklicu, ampak včasih celo rojen vanj, se je spremenil v posameznika, za katerega obstaja velika verjetnost, da bo dočakal pozno starost, vse tja v devetdeseta leta, in kjer bo njegovo poklicna pot polna sprememb; vzponov, padcev in presenetljivih ovinkov. Ta čas označuje konec obdobja pozne moderne iz druge polovice 20. stoletja, ki se ga lahko spominjamo po naslednjih značilnostih: plačano delo je temelj vrednostnega sistema; močna sindikalna organiziranost delavstva; zmanjšanje delovne obremenitve iz 14, 12 ur na 8 ur; idealna življenjska pot je šolanje, nato polna zaposlenost do obdobje neaktivnosti, oz. upokojitve. (Morda je na mestu opozorilo, da je ta ideal vezan izključno na koncept industrijske družbe in v industriji zaposlenega človeka.³⁸)

Znotraj tega obdobja je nastala tudi večina centralno evropskih socialnovarstvenih sistemov, zato so oni, kot tudi pravni red EU prilagojena idealu industrijskega delavca zaposlenega za 8 ur za nedoločen čas – in iz tega izhajajo sedanjí problemi neustrezne organiziranosti socialne države za današnji čas. (Celo struktura socialnega dialoga, ki se močno opira na sindikalno organiziranost industrijskih delavcev je v tem smislu zastarela³⁹).

V postmodernej družbi prevladujejo storitvene dejavnosti⁴⁰, ki so v veliko večji meri podvržene fleksibilnemu, negotovemu in začasnemu delavniku. Tako imamo sedaj na eni strani spremenjen produkcijski način, prehod iz proizvodnje industrijskih izdelkov na ponudbo storitev – na drugi strani pa okosteneli socialno varstveni sistem, ki je bil narejen za blaženje socialnih stisk industrijskega produkcijskega načina.

Za blaženje socialnih stisk se zato na tej 'epohalni ravni' zdi kot edini primeren sistem socialne varnosti sistem, kjer eksistenčna varnost ni odvisna od redne zaposlitve za nedoločen čas, ker je teh zaposlitev čedalje manj. V tej luči se zdi zato uvedba univerzalnega temeljnega dohodka - v obliki eksistenčnega minimalnega dohodka za vsakega državljana (prebivalca) na glede na zaposlitev - ustrezna rešitev za 'postmoderno družbo'⁴¹.

Koncept UTD naslavlja osnovni problem moderne socialne države (Rus, 1990, str. 54 -81), tj. da si je v času moderne zadala preveč (kontradiktornih) ciljev, ki jih v času postmoderne več ne more doseči, obenem pa je

³⁸ Ne upošteva niti domačega (družinskega) dela niti zaposlenih v primarnem sektorju, npr. v poljedelstvu. Gre za nasprotje s tradicionalno družbo. V tradicionalni družbi je v ospredju ideal svobodnega kmeta in morda še svobodnega obrtnika, na katerega se je marsikateri 'družboslovec' nostalgčno oziral v obdobju industrializacije, tako kot se sedaj marsikdo nostalgčno ozira na življenje industrijskega delavca v drugi polovici 20. stoletja (ti 'slavospevi' idealni obliki življenja so velikokrat daleč od resničnega življenja večine ljudi).

³⁹ V zadnjem času so se npr. omenjali računalničarji ali prevajalci kot slabo reprezentirani delavci, ki so sindikalno povsem neorganizirani, ker so raztreseni po različnih delovnih organizacijah in sektorjih.

⁴⁰ Zato govorimo o post-industrijski družbi. V industrijski družbi so prevladovali industrijske dejavnosti.

⁴¹ Lahko pa v UTD tudi vidimo organizacijsko najbolj konsistentno rešitev v okviru evropskih razmišljanj o 'dohodkovni varnosti' (angl. 'incom security') v sistemu varne fleksibilnosti (ang. 'flexicurity').

čedalje slabša v svoji primarni nalogi: varovanju eksistence lastnih državljanov. To je prva naloga socialne države in to je tudi v dosegu njenih pravic in možnosti: zagotoviti preživetje.

3.3 Univerzalni temeljni dohodek in dolgoročni cilji Slovenije

Dolgoročno preživetje je osnovni cilj vsake družbe. Je predpogoj razmišljanja o drugih ciljih in vizijah. Najprej je potrebno poskrbeti za preživetje ljudi, potem pa pridejo na vrsto drugi cilji. V naši družbi, ki jo je v zadnjega pol stoletja označevalo preoblike v obliki množične proizvodnje in s prevladujočo potrošniško miselnostjo je zavedanje o tem predpogoj skorajda izginilo. Toda prve novice o lačnih ljudeh v naši družbi obudijo zavest o tem, da tudi v naši družbi v času krize preživetje posameznika ni več samoumevno: v takšnih časih postane prioriteta družbe spet skrb za preživetje posameznika.

Vsekakor pa je ob takšnih, 'kratkoročnih' kriznih razmislekih potrebno imeti pred očmi tudi dolgoročne cilje, oziroma 'vizijo' prihodnosti in strategijo, kako to doseči. Ena najbolj znanih vizij v Sloveniji je vizija sedanjega predsednika vlade Boruta Pahorja 'o Sloveniji kot eni najrazvitejših držav'⁴² in strategija 'večanja konkurenčnosti'.

Ideja večanja 'konkurenčnosti' je sicer precej izrabljena 'mantra' neoliberalnega fundamentalizma in je v zadnjem času izgubila svoj 'motivacijski potencial'. Vendar pa v meri, ko se zdi ideja konkurenčnosti samo ekonomska verzija Darwinovega nauka⁴³, ki trdi, da v naravi dolgoročno preživijo samo najboljši primerki, ekonomisti pa enako trdijo o preživetju najboljših na trgu - ideje konkurenčnosti ni potrebno v celoti zavreči. Termin 'konkurenčnost' v darvinističnem smislu lahko brez kakega velikega problema uporabimo tudi v miselnih tokovih izven ekonomije: konkurenčnost je neke vrste merilo možnosti ali verjetnosti dolgoročnega preživetja (države, družbe). In to je minimalni dolgoročni cilj vsake družbe (glej zgoraj).

V letih 2004 in 2005 so pri takratnem predsedniku države dr. Drnovšku potekali Pogovori o prihodnosti Slovenije ([http7](#)). Ob temi Konkurenčnost Slovenije so ekonomisti⁴⁴ opozorili, da »je treba ozavestiti državljanje, da je njihova bodočnost odvisna najbolj od njih samih in njihove iniciativnosti«. Večina med (temi) ekonomisti pa je popolnoma zanemarila dejstvo, da če hočeš od ljudi večjo podjetnost potrebuješ tudi večjo socialno varnosti. Na povezanost socialne varnosti in podjetnosti je v knjigi Socialna država in družba blaginje že leta 1990 (str. 12) opozoril slovenski sociolog dr. Veljko Rus, in sicer prav s predlogom 'univerzalnega

⁴² Pahorjeva sestavljanica je sestavljena. Dostopno 05.03.2010 na <http://www.rtvlo.si/slovenija/pahorjeva-sestavljanka-je-sestavljena/93882>.

⁴³ To drži še toliko bolj, ker je Darwin nekatere ideje za svojo teorijo dobil ob branju knjige angleškega ekonomista Thomasa Malthusa o zakonitosti razvoja človeške družbe.

⁴⁴ Npr.: dr. Marko Kos, dr. Marko Kranjec, dr. Janez Šušteršič, dr. Marko Jaklič, dr. Janez Drnovšek idr. V obdobju prevlade ideologije tržnega neoliberalizma je bilo nekako samoumevno, da se vprašanje razvoja enači in ocenjuje v okviru gospodarske rasti, in da so glavni razpravljalci in odločevalci o našem prihodnjem razvoju postali ekonomisti; o podprezentiranosti drugih disciplin ali drugega spola raje ne govorimo. Avtorica tudi v tem vidi razlog, za globino težav v katerih je Slovenija. Zdi se ji tudi, da bi pozitivna diskriminacija v obratni smeri bila ne samo pravična, ampak tudi učinkovita rešitev pri iskanju pravih ljudi za odgovorne družbene položaje.

temeljnega dohodka', češ da bi bil Univerzalni temeljni dohodek »za našo državo primeren predvsem zato, ker so potrebe po podjetniškem tveganju zelo velike, z zagotavljanjem minimalne socialne varnosti pa je fleksibilnost delojemalcev in volja po poslovnem tveganju bistveno večja«, oziroma, da »lahko globalne spremembe brez minimalne socialne varnosti povzročijo popolno socialno paralizo - da pa zagotovljena minimalna socialna varnost spodbuja ljudi k aktivnemu vključevanju v globalne ekonomske in politične spremembe«.

*

V tem trenutku ni prav nobenega dvoma več: naš čas je čas globalnih sprememb - ekoloških, ekonomskih, političnih in socialnih - in s tem povezane potrebe po reformah. Da pa bodo ljudje pri njih racionalno in aktivno sodelovali jim je zato v prvi vrsti potrebno zagotoviti eksistencialno varnost v obliki temeljnega državljskega dohodka. Samo na ta način opolnomočeni posamezniki tj. posamezniki z zagotovljeno eksistenčno neodvisnostjo, bodo lahko brez strahu in z odprtimi očmi pogledali v prihodnost.

Odločevalci in upravljalci povsod po svetu so se pokazale kot ne toliko pokvarjeni, kot pa nesposobni dolgoročnih razmislekov⁴⁵. Tudi v tem smislu je Univerzalni temeljni dohodek dobra opcija, saj odgovornost za našo eksistenco ne prepušča več na milost in nemilost prepuščeno nesposobnim 'elitam' – slovenskim ali tujim, pač pa odgovornost za prihodnost prevzamejo nase opolnomočeni in avtonomni posamezniki.

Moderna socialna država posamezniku več ne zagotavlja eksistenčne varnosti, ker veže ukrepe, ki bi naj blažili nezanesljivost trga dela, na pravice, ki izhajajo iz istega (nezanesljivega) trg dela. Vendar pa dosedanj sistem ni samo čedalje bolj neučinkovit v smislu zagotavljanja socialne varnosti, neučinkovit je tudi v doseganju ekonomskih ciljev, kot so večanje motiviranosti za delo, večja kreativnost in iniciativnost delovne sile. Dogaja se prav obratno: ob tem ko se večja delež 'podzaposlenih', ko se večja delež začasno zaposlenih, ko se obenem manjša tudi avtonomije in dostojanstva zaposlenih se manjša tudi njihova ekonomska učinkovitost. Stvar je enostavna: ne moreš po eni strani tolči po človeku kot po zadnjem oslu, po drugi stani pa pričakovati, da bo le-ta ostal samozavesten in podjeten; iz enega jajca ne moreš istočasno dobiti piščanca in omlete.

Ob tem je potrebno vzeti v misel tudi potrebo po odpravi specifičnih slovenskih 'tranzicijskih zaostankov' v obliki 'čiščenja pred lastnim pragom naše države' (invalidna pravna država, atrofirana, 'prenormirana' predimenzionirana javna uprava z nesposobnimi odločevalci in upravljalci. In v tem smislu je Univerzalni temeljni dohodek še posebej primeren za Slovenijo: ker je transparenten in enostaven – ob tem pa še cenejši kot sedanji sistem.

Zato bi bila reforma sistema socialne varnosti (socialne države) z uvedbo temeljnega državljskega dohodka tisti nujni del strukturnih reform, ki bodo omogočile dolgoročni obstoj slovenske družbe kot tudi njeno svetovno konkurenčno prednost. Z razvojem te reforme bi bil dosežen cilj postmoderne socialne države, da

⁴⁵ Pod odločevalce in upravljalce se ne misli samo politikov. Misli se tudi ekonomiste in nesposobnost ekonomske znanosti za načrtovanje prihodnosti, kot tudi mortificiranost (omrtvičenost) večine ljudi iz drugih strok, ki s(m)jo toliko let tiho spremljali potek dogodkov. Menedžerske elite pa so svojo nesposobnost najbolj pokazale v smislu, da so do konca izčrpale svoje 'gostitelje' – še najbolj neumen parazit pazi, da gostitelja ne izčrpa do konca, ker...kje bo pa potem živel?

zagotovi vsakemu članu možnost preživetja, obenem pa posamezniku zaupa, da sam poskrbi za najboljše koriščenje svojih talentov v dobro vseh po načelih: država zagotavlja eksistenčno varnost državljanov; gospodarstvo (delodajalci) motivira(jo) delojemalce za delo; posamezniki so sami odgovorni za organiziranje življenja v skladu s svojimi možnostmi, potrebami in željami.

**

Zgoraj zapisano je v sozvočju z Mnenjem Državnega sveta o vzrokih gospodarske krize in potrebnih ukrepih:⁴⁶ »Izbruh globalne gospodarske krize jeseni 2008 predstavlja kulminacijo več desetletij delujočih trendov na različnih področjih. Površinsko je najbolj zaznaven na finančnem področju. Globina in obseg krize bo terjala temeljno redefinicijo družbenih razmerij – novo družbeno gospodarsko paradigmo. Za oblikovanje ukrepov na državni ravni za blažitve finančne in gospodarske krize je treba najprej poiskati vzroke za nastalo situacijo in še posebej izpostaviti krizo vrednostnega sistema, ki v ospredje postavlja materialne dobrine na račun kvalitete življenja. Slovenija je v evropske in finančne tokove vpeta do takšne mere, da bo težko uvajala ukrepe, ki bi na finančnem in gospodarskem področju drastično odstopali od zastavljenih evropskih okvirov reševanja krize. Toliko več pa lahko naredi na področju zmanjševanja negativnih socialnih posledic krize in zagotavljanja dolgoročne socialne varnosti⁴⁷«.

Tudi zaradi vpetosti Slovenije v evropske finančne tokove, so sprememba v okviru 'socialne države' ter cenejša državna uprava za Slovenijo edina rešitev, ki lahko Sloveniji v tem trenutku zagotovi dolgoročno stabilizacijo javnih financ⁴⁸ in dolgoročno konkurenčno prednost. Uvedba univerzalnega temeljnega dohodka kot osnove drugače organizirane (postmoderne) socialne države je v tem smislu inovativna sprememba, ki pa bi seboj prinesla tudi še druge družbeno pozitivne učinke, ne le javno finančne. Predvsem bi UTD s svojo transparentnostjo prispeval k obnovitvi občutka družbene pravičnosti, družbene solidarnosti in zaupanja v prihodnost v času, ko to najbolj potrebujemo.

Ali bi torej sistem Univerzalnega temeljnega dohodka lahko bil pravi odgovor za razrešitev ključnih problemov naše družbe?

Dejstvo je, da koncept Univerzalnega temeljnega dohodka nosi v sebi veliko obljub: »Svoboda in enakost, učinkovitost skupnosti, skupna lastnina Zemlje, enakopravna delitev pozitivnih učinkov tehnološkega napredka, fleksibilnost dela, dostojanstvo revnih, boj proti nehumanim delovnim pogojem, boj proti uničevanju narave, boj proti naraščanju regionalnih razlik, nastajanje zadrug (angl. viability of cooperatives), spodbujanje vseživljenjskega učenja, neodvisnost od šefov, mož in birokratov, vse to govori v prid univerzalnega

12. ⁴⁶ Glej več: ([http12](http://www.ds-rs.si/kb/seje/?EntryID=1022&View=entry)) Državni svet o krizi na strani <http://www.ds-rs.si/kb/seje/?EntryID=1022&View=entry>

13. ⁴⁷ Podobno tudi Stiglitz, Joseph (2009, str. 1) *The Global Crisis, social protection and jobs*. Avtor opozarja na podcenjevanje te krize v pogledu uničevanja delovnih mest ter predlaga v resnici globalne stimulacijske pakete, skupaj s premislekom o novi ekonomski paradigmi in nadzornih politikah, finančno pomoč nerazvitim državam, manj omejujoč IMF in močnejšo socialno zaščito, ki naj deluje kot avtomatični stabilizator v gospodarstvu.

14. ⁴⁸ Mrak, Mojmir (2010) Še vedno nam gre predobro, da bi zagrizli v nujne in boleče reforme, SP Delo, 16. januar 2010, str. 4 meni podobno: »Največji del javnofinančnih odhodkov predstavljajo plače v javnem sektorju in transferji.«

temeljnega dohodka«, je navedeno na strani Svetovne mreže za uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka (BIEN).

S tem ko se s pomočjo univerzalnega temeljnega dohodka opolnomoči posameznika v temeljni eksistenčni točki se uravnovesijo tudi razmerja moči med državo, delodajalci in delojemalci. Uvedba temeljnega državljankega dohodka je v tem okviru predstavljen kot logičen odgovor na spremenjene družbene okoliščine na trgu dela in v socialni državi - ki sta dva temeljna institucionalna pola in križišče interesov moderne družbe. Spremembe v okviru teh dveh polov so namreč tiste, ki bistveno vplivajo na življenje posameznika.

Posledično lahko uvedba univerzalnega temeljnega dohodka lahko pozitivno vpliva na več družbenih problemov, med katerimi so v Sloveniji nekateri še posebej pereči: 1) problem (absolutne) revščine in z njo povezanimi družbenimi problemi, kot so kriminal, alkoholizem, samomori, družinsko nasilje 2) probleme povezane z avtonomijo posameznika in 3) problem 'predrage' in netransparentne države.

Predlog Univerzalnega temeljnega dohodka izhaja iz vrednot kot so spoštovanje človekovega življenja in človeškega dostojanstva ter iz zaupanja v človeško solidarnost, delavnost in kreativnost – in v tem smislu s svojo drugačnostjo od ideologije tržnega neoliberalizma nakazuje možnost drugačne, človeku prijaznejše, bodočnosti.

Vsi ti argumenti za uvedbo Univerzalnega temeljnega dohodka v času globalnega širjenja postindustrijske neoliberalne kapitalistične ekonomije niso prepričali glavnih družbenih odločevalcev. Šele sedaj, v času svetovne krize, ko postaja večjemu številu ljudi (tudi družbenimi odločevalcem) jasno, da trenutna smer razvoja vodi v slepo ulico, postaja Univerzalni temeljni dohodek opcija vredna družbenega razmisleka.

Pa vendar – družbeni razmislek mora temeljiti na oceni praktičnih predlogov: kakšna bi naj bila višina univerzalnega temeljnega dohodka, od kod denar ipd. Družbeni razmislek mora temeljiti na razrešitvi določenih teoretičnih in praktičnih dilem, ki jih prinaša uvedba UTD, kot tudi na odgovor na vprašanje, ali bi sistem UTD kot je načrtan v tem predlogu pomenil bistveno spremembo na bolje v primerjavi s sedanjim sistemom socialne države, ko gre za problem zagotavljanja eksistenčne varnosti, varovanje (strokovne) avtonomije, kreativnosti in (podjetniške) inicijativnosti posameznika, poenostavitve socialnih politik in pocenitve države.

Nekatere od praktičnih rešitev za uvedbo UTD v Sloveniji so načrtane v naslednjem poglavju.

4 TEORETIČNE IN PRAKTIČNE DILEME UVEDBE UTD V SLOVENIJI

Debato o temeljnem dohodku spremljajo naslednje dileme: Ali bi naj bil Univerzalni temeljni dohodek omejen na določeno skupino prebivalcev: na državljane ali tudi na ostale prebivalce? na odrasle? ali tudi na otroke? ali tudi na upokojence? Ali bi naj bil Univerzalni temeljni dohodek vezan na eksistenčni minimum ali ne? Ali bi naj bil ta dohodek v enkratnem znesku, ali v letnem ali mesečnem znesku? Ali bi se ta dohodek izplačeval samo v denarju ali tudi drugače (blagu, bonih, vavčerjih)? Ali bi bil to dohodek, ki se ga izplača brez vsake obveznosti ali bi moral prejemnik za ta dohodek tudi kaj narediti? Kakšne bi bile spremembe socialnih transferjev (prejemkov)? Kakšne bi bile spremembe sistemov socialnih zavarovanj? Kakšne bi bile spremembe davčnega sistema? Kakšne bi bile sprememba razmerij med delodajalci – delavci –državo? Vse do vprašanja, kakšne bi bile finančne posledice uvedbe univerzalnega temeljnega dohodka v Sloveniji. Nekatere od praktičnih rešitev za uvedbo UTD v Sloveniji so predstavljene v tem poglavju.

4.1 Ali naj bo UTD omejen na določeno skupino prebivalcev ali ne?

Na tem mestu se je potrebno najprej vprašati, iz katerih osnovnih načel izhaja pravica do univerzalnega temeljnega dohodka? Če izhaja iz univerzalne pravice vsakega človeka na tem svetu do življenja, potem moramo zagovarjati uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka za vsakega človeka. Vendar pa, četudi se s tem načeloma strinjamo, je to trenutno neuresničljiva opcija (vsaj organizacijsko, če drugače ne), zato se večina predlogov osredotoča na zamejenost 'absolutne univerzalnosti' z uvajanjem dodatnih kriterijev.

Ali kot je omenil Roberta M. Solow, je smiselno, da »prejemniki univerzalnega temeljnega dohodka veljajo za upravičene član družbe« (Parijs, 2004, str. 9).⁴⁹ Toda to, kdo je upravičen član družbe je v različnih družbah različno, zato je potrebno to za vsako družbo posebej določiti.

Phillipe Van Parijs npr. predlaga uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka za prebivalce, ki imajo status državljan in tiste, ki imajo status prebivalca s stalnim prebivališčem. Predlogi v svetu običajno omenjajo kriterije 5 ali 10 let stalnega bivanja (Parijs, 2004, str. 21). Pogosto se to povezujejo z npr. 5 ali 10 letnim plačevanja davkov. Ni pa to nujno. Plačevanje davkov in dejstvo stalnega bivanja, čeprav sta lahko povezana, nista sinonima (npr. otrok ni nujno davkopllačevalec, a je pomemben del stalnega prebivalstva). Dejstvo je namreč, da stalni prebivalci že samo s svojim bivanjem v prostoru (z vlaganjem svojega človeškega, kulturnega in socialnega kapitala v ta prostor) temu prostoru večajo (ustvarjajo dodano) vrednost.⁵⁰ Dodaten

⁴⁹ To je seveda logična zahteva tudi z vidika politične legitimnosti projekta: člani družbe bodo zagovarjali samo takšno prerazporejanje finančnih sredstev (kar je nujen del tega sistema), ki se jim bo zdelo upravičeno, oz. ki bo zadevalo upravičene člane družbe.

⁵⁰ Enaka logika kot npr. ohranjanje visokogorskih kmetij. Že samo dejstvo, da nekdo v visokogorju stalno živi je dodana kvaliteta prostoru. Ali drug primer: nenaseljena hiša ima manjšo vrednost kot naseljena – ne samo zato ker nenaseljena hitreje propada, ampak ker je 'naseljena' hiša sama sebi dokaz, da je to prostor, ki je primeren za bivanje. Ali če pogledamo slovenski selitveni prirast oz. migracijski indeks (Poročilo o razvoju, 2009, str. 181), ki dokazuje, da je Slovenija zaželena destinacija imigrantov; na ta način vsak

razlog za razširitev pravic z državljanov na stalne prebivalce pod določenimi pogoji je predvsem v tem, da bi se naj UTD financiral iz davkov (pravih in 'nepravih'⁵¹), ki jih plačujejo vsi stalni prebivalci Slovenije, in so zato pod določenimi dodatnimi pogoji prav tako upravičen do UTD. Večina predlogov za uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka vidi državo kot tisti institucionalni sistem, ki bi naj UTD zbiral in razdeljeval preko državnega (davčnega) aparata.⁵²

Pogost je tudi drug predlog, tj. da se upravičenost univerzalnega temeljnega dohodka veže na status državljana. To je možno zagovarjati glede na (antično) idejo, da ima vsak državljan določene pravice in dolžnosti do svoje državljanske skupnosti, ter je skozi državljanski dohodek tako rekoč 'plačan' za opravljanje svojih državljanskih dolžnosti – katere so te dolžnosti in kako se jih izpolnjuje pa določi vsaka država zase. Prav tako je vezanost na državljanstvo mogoče zagovarjati glede na to, da bi se naj Temeljni dohodek financiral tudi iz (ekoloških) davčnih virov, ki izhajajo iz skupnih naravnih virov (ozemlje, zrak, voda, naravna bogastva); tj. iz skupne 'naravne' lastnino, ki je običajno zamejena z državnimi mejami. V Sloveniji je sem mogoče uvrstiti tudi neke vrste psihološki oziroma 'duhovni' argument. Ta država, Republika Slovenija, je 'dolžna' zagotoviti obstoj predvsem svojim državljanom, ker se mora sama za svoj obstoj zahvaliti prav njim. Ker so jo ustanovili oni sami. To je velika 'duhovna' razlika še posebej v primerjavi z drugimi evropskimi državami, kjer so državljanji bolj ali manj naključno pristali v določenem državnem prostoru - glede na moč njihovih fevdalcev ali vojaških elit. Slovenija je ena redkih držav, ki je to postala na osnovi volje večine (88 %) njenih državljanov?⁵³ Morda je kot argument za vezanje univerzalnega temeljnega dohodka na državljanstvo tudi specifičen pogled na Univerzalni temeljni dohodek, in sicer, da so s temeljnim dohodkom pravzaprav vsi

imigrant Sloveniji posredno dviguje 'vrednost' naselitvene lokacije. Z življenjem v skupnosti posameznik sebi, drugim in družbi veča socialni in kulturni kapital.

⁵¹ Prispevke za zdravstveni in pokojninsko zavarovanje je mogoče obravnavati tudi kot 'neprave' ali 'namenske' davke: »Načeloma so ti prispevki namenjeni za točno določen namen, a so vsebinsko popolnoma enaki kot dohodnina, gre samo za dodatne davščine na prejemke iz rednega delovnega razmerja. Od plačevanja pokojninskega prispevka nam bo sicer v prihodnje pripadala pravica do pokojnine, a ta postaja vedno bolj neko socialno nadomestilo, neodvisno od višine vplačanih prispevkov. Enako velja za zdravstveni prispevek, ki ga sicer plačujemo sorazmerno glede na plačo, a pravice iz tega naslova imamo vsi enake. Zato moramo prispevke obravnavati kot dodaten davek na plače, zato da imajo vsi prebivalci Slovenije zagotovljeno zdravstveno zavarovanje in pokojnino ob izpolnitvi upokojitvenih pogojev.« (Kordež, Bine (2009) Imamo preveč pravi in pričakovanj glede na to, koliko ustvarimo. SP Dela, 17. Oktober 2009.)

⁵² Obstajajo, seveda, tudi predlogi, da bi bil lahko Univerzalni temeljni dohodek redistribuiran na ravni pokrajin, ali celo sindikatov, oziroma tam, kjer je bil sistem osnovne socialne varnosti lociran do sedaj. Vendar se precej samoumevno domneva, da bi naj v tem okviru imela glavno vlogo država, ker je v večini držav na tej ravni organizirana tudi 'socialna država'.

⁵³ Sicer pa spada v okvir tega argumenta predpostavka, da bi moral biti UTD uzakonjen na referendumu. Državljanji se naj odločijo, ali želijo državljanski dohodke ali ne. Nevprašljiva družbena legitimnost bi UTD dolgoročno zavarovala pred nepremišljenimi posegi. Potreba po referendumskem sprejetju izhaja iz dejstva, da bi uvedba UTD pomenila bistveno družbeno transformacijo, zanjo pa je potrebna dejanska večinska volja ljudi. To je potrebno posebej poudariti, kljub temu da je trenutno verjetno res, da bi sedaj referendumski predlog za uvedbo UTD padel – in zelo verjetno bi proti njemu glasovali točno tisti, ki bi jim najbolj 'koristil'. Dejstvo je namreč tudi, da je za uvedbo UTD potrebna množična javna kampanja primerljiva s kampanjo pred osamosvojitvijo Slovenije. Sicer pa, kot bo še večkrat povedano, gre tu za podoben proces, kot v primeru osamosvojitve Slovenije, samo na drugem nivoju: če je v prvem primeru bil cilj avtonomija republike, da sama odloča o svoji 'biti in ne biti', je cilj uvedbe UTD avtonomija posameznika, tj. da vsak sam odloča o tem, na kak način želi 'biti' – ne da bi ga pri tem omejevale zunanje grožnje njegovi existenci.

državljeni na nek način postali 'javni uslužbenci', med katerimi so nekateri na 'čakanju', drugi pa imajo dodatne smiselne zadolžitve v skladu z njihovimi kompetencami in so zato dodatno plačani.⁵⁴

V okviru zgoraj predstavljenih argumentov, pa se zdi, da je mogoče do določene mere upoštevati obe izhodišči (državljeni ali stalni prebivalci), in sicer s predlogom: da Univerzalni temeljni dohodek dobijo vsi državljani RS, kot tudi tisti stalni prebivalci Slovenije, ki živijo v Sloveniji nepretrgano 10 let, od tega neprekinjeno zadnjih 5 let preden postane upravičenec do UTD. Na ta način so po kriteriju stalnega bivanja upravičenci za UTD izenačeni z upravičenci za pridobitev državljanstva po Zakonu o državljanstvu republike Slovenije (UR. 1/91), vendar brez zahteve po pridobitvi državljanstva. Ali povedano drugače: če zadovoljevanje kriterijev za pridobitev državljanstva vodi do državljanstva in državljanstvo do UTD, je mogoče že samo zadostitev kriterijev za pridobitev državljanstva šteti kot upravičenost do Univerzalnega temeljnega dohodka.

4.2 Kakšna bi naj bila višina UTD?

Višina UTD je odvisna predvsem od tega, kaj se namerava z uvedbo UTD doseči: ali se želi ljudem zagotoviti eksistenčno varnost ali zmanjšati revščino, ali spodbuditi vlaganje v izobraževanje, ali spodbuditi podjetniško iniciativnost ali zmanjšati dohodkovno neenakost ali ustvariti družbo blaginje? Če se želi zagotoviti eksistenčno varnost je potreben UTD v višini eksistenčnih stroškov. Če se želi zmanjšati revščino je višino UTD potrebno vezati na 'prag revščine'.⁵⁵ Vsi drugi cilji zahtevajo dodatne predloge in razmisleke: npr. za zmanjšanje dohodkovne neenakosti mora biti na razpolago ustrezen davčni sistem itd.

Ob vprašanju, ali bi naj bil UTD vezan na eksistenčni minimum Van Parijs (2004, str. 21) meni, da se »Univerzalni temeljni dohodek imenuje 'temeljni', zato, ker lahko človek vedno računa nanj, ker je materialni temelj, na katerem je mogoče graditi življenje. Z njim se lahko zakonito seštevava vsak drug dohodek – v denarju ali v naravi, od dela ali od varčevanja, od trga ali od države.« Ob tem omenja možnost, da bi UTD

⁵⁴ Univerzalni temeljni dohodek lahko vidimo tudi kot 'neke vrste otroški dodatek' za odrasle. Smisel otroškega dodatka je, da celotna skupnost skrbi za nemočne in razvijajoče se člane svoje skupnosti. Točno to pa je tudi poanta univerzalnega temeljnega dohodka: v tem negotovem svetu vsak od nas, pa naj bo odrasel, vrhunsko izobražen, trenutno bogat ali ne, najbolj delaven na svetu ali ne, je v tem globaliziranem svetu sam po sebi nemočen kot najbolj negoden otrok. Če so se ljudje v tradicionalni družbi počutili kot 'božji otroci', zavedajoč se svoje majhnosti in nemoči pred naravnimi silami, pred 'gosposko' in pred Bogom, sedaj občutki niso in ne morejo biti veliko drugačni; ljudje se sedaj bojimo naravnih (ekoloških) katastrof, neodgovornega ravnanja kapitala na globaliziranem trgu trga dela, 'borznega cunamija', kužnih boleznih in vseh drugih 'božjih kazni'. Ta argument sicer spada predvsem v okvir teze, da je nastopil čas za uvedbo 'postmoderne socialne države': ko človeka moderne dobe, ki je prepričan v vsemogočnost znanosti, prepričan v neomejeno pravico izkoriščanja naravnih virov, prepričan v dejstvo neomejene družbene ali gospodarske rasti nadomesti 'postmoderen človek', ki se več ne počuti 'gospodarja' sveta. Na tej prelomnici lahko seveda retardira na prejšnji nivo 'božje ovčke', lahko pa naredi kvalitativen preskok in se, začne obnašati kot (so)odgovoren partner svojega življenjskega sveta tj. družbe - ki ga podpira nazaj s tem, ko mu nudi eksistenčno varnost.

15. ⁵⁵ V Sloveniji tako kot v EU velja koncept relativne revščine; prag tveganja revščine je opredeljen kot 60 % mediane ekvivalentnega razpoložljivega dohodka v državi. Zato se z uvedbo UTD, ki bi ga dobili vsi državljani število relativno revnih tako rekoč ne spremeni, spremeni se samo višina mediane. Glej več: ([http13](http://ideas.repec.org/a/bpj/bistud/v4y2009i1n4.html)) Malul et al: UBI: Theory and Practice in the Israeli Case, 2009, str.5. na <http://ideas.repec.org/a/bpj/bistud/v4y2009i1n4.html>

lahko začeli uvajati na nivoju, ki je pod eksistenčnim minimumom, po drugi strani pa meni, da v definiciji UTD ni ničesar, kar bi ga povezovalo s pojmom 'osnovne potrebe', ampak »podpira najvišji možni dohodek te vrste« (prav tam).

Kljub temu razmisleku pa lahko ostanemo pri logičnem sklepu, da termin 'temeljni' implicitno sugerira, da mora ta dohodek v prvi vrsti zagotoviti pokritje osnovnih eksistenčnih stroškov povprečnega posameznika (četudi morda ni nujno, da na tem nivoju ostane, sčasoma ga lahko tudi preseže), zato se zdi v tem trenutku (krize in trenutnega kulturnega nivoja) smiselno vztrajati predvsem na cilju zagotavljanja minimalne eksistenčne varnosti - in imeti pri tem v mislih osnovne eksistenčne potrebe kot sta potreba po hrani in strehi nad glavo.⁵⁶

4.2.1 Kako določiti višino UTD v nivoju zagotavljanja eksistenčnih potreb?

Ni pa tako zelo lahko, kot se zdi, določiti, kaj so temeljne eksistenčne potrebe.⁵⁷ Najbolj smiselna se seveda zdi ocena minimalnih življenjskih stroškov. Toda tudi to ni tako enostavno, ker imamo ljudje različne potrebe (npr. otroci, odrasli, starejši), ker živimo v različnih okoljih in ker imamo različne materialna in 'kulturna' izhodišča. V Sloveniji imamo kar nekaj različnih opornih točk, ki vsaka na svoj način 'določa' eksistenčnem minimum v Sloveniji: Uradna (državna) izhodišča o oceni minimalnih življenjskih stroškov so naslednja:

a) 1.7.2008 je bila določena 'Socialna pomoč' za odraslo samsko osebo 221,70⁵⁸ evra, za naslednjo odraslo osebo 115,19 evra, za otroka pa 66,51 evra, in ta lestvica velja še sedaj.⁵⁹

b) V letu 2009 je bila pod okriljem Ministrstva za delo, družino in socialo⁶⁰ ponovno opravljena raziskava namenjena oceni minimalnih življenjskih stroškov (potrebne minimalnega dohodka) za eno odraslo osebo s preračunom vrednosti življenjske košarice na celotne stroške. Na osnovi tega je MDDSZ **določilo** »trajne denarne socialne pomoči v višini 562,07 evro in začasne denarne socialne pomoči v višini 385,08 evro«. Pri tem so upoštevali, da prehrambeni načrt – košarice za odraslega moškega, starega 19 – 65 let, upoštevajoč nižji socialno-ekonomski status in zdravo uravnoteženo prehrano; po cenah aprila 2009 znaša 119,95 evro.

⁵⁶ Druge temeljne potrebe, kot sta npr. zagotovljeno osnovna zdravstvena oskrba za tiste, ki si je ne morejo plačati sami in za otroke npr. potreba po izobraževanju, ki že sedaj nista krita iz individualni sredstev s tem predlogom niso ukinjene ali zmanjšane.

⁵⁷ Še vedno pa je lažje določiti eksistenčni minimum kot nivo dohodka, ki je zagotavlja 'dostojni' ali 'spodobni' nivo življenja. Tam šele so razlike med posamezniki lahko velike.

⁵⁸ Npr. 220 evrov na dan 1.1. 2007 znaša 1.1.2010 ob upoštevanju inflacije 240 evrov.

⁵⁹ Že na tem mestu pa je smiselno opozoriti, da je ob teh vrednosti Socialne pomoči potrebno upoštevati, da so upravičenci do Socialne pomoči upravičeni tudi do drugih socialnih transferjev. Npr. štiričlanska družina z brezposelnima staršema, enim šoloobveznim otrokom in enim študentom dobi po trenutno veljavnih predpisih 1.057 evrov, ne pa samo 469,91 evrov. Glej več: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/ukrepi_zaposl_transferji_200309.pdf, (http9).

16. ⁶⁰ (http15) Raziskava o minimalnih življenjskih stroških v letu 2009. Dostopno na <http://www.mddsz.gov.si/si/splonso/cns/novica/browse/4/article/1966/6165/db41e755bb/>

c) Na Ministrstvu so tudi zapisali, da v »danih okoliščinah« /gospodarske in finančne krize/ »bomo pri višini v začetku izhajali iz 80 % izračunane vrednosti minimalnih življenjskih stroškov. Ob uveljavitvi nove socialne zakonodaje, predvidoma v drugi polovici leta 2010, bo višina trajne denarne socialne pomoči tako znašala 449,66 evro, višina začasne denarne socialne pomoči pa 308,06 evro. V nadaljevanju pa bo naša obveza, da zagotovimo polno vrednost izračunanih minimalnih življenjskih stroškov« (prav tam).

d) Na Ministrstvu pa so zapisali tudi: »Ob postopnem zviševanju socialnih transferjev pa moramo ohraniti tudi stimulatивно razmerje do minimalne plače, ki spodbuja brezposelne k čim hitrejši ponovni zaposlitvi. Hkrati z dvigom socialnih transferjev bo tako treba razmišljati tudi o spremembi minimalne plače. Postopen dvig minimalne plače bo namreč spodbudil tudi razvoj novih delovnih mest z visoko dodano vrednostjo in proces postopnega prestrukturiranja gospodarstva. Na tak način bomo lahko slovenskim delavcem v prihodnosti zagotovili dobro plačana delovna mesta v stimulativnem delovnem okolju«, kajti dobljeni izračun minimalnih življenjskih stroškov (562,07 evrov) »presega višino večine ključnih veljavnih transferjev: minimalna neto plača – 459,23 evro, povprečno denarno nadomestilo za brezposelnost – 431,17 evro neto, veljavni minimalni dohodek oziroma denarna socialna pomoč za prvo odraslo osebo – 226,80 evro, mejni znesek za varstveni dodatek – 436,98 evro« (prav tam).

e) V Predlogu zakona o socialno varstvenih prejemkih (ZSVP) in Predlogu zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev⁶¹ z dne 19. februarja 2010⁶¹ pa Ministrstvo (v letu 2011) obljublja 288,82 začasne Denarne socialne pomoči (DSP) in 450,54 evrov trajne DSP.

Ugotovimo lahko, da v Sloveniji lahko o eksistenčnem minimumu govorim vse od vrednosti a) 119,95 evra tj. vrednost prehranske košarice, ki jim je potrebno dodati stroške najcenejše možnosti nastanitve⁶², b) 221,70 evra (vrednost sedanje socialne pomoči), c) 240 evrov (preračun sedanje socialne pomoči glede na inflacijo zadnjih treh let), č) 288,82 obljuba začasne DSP iz leta 2010, d) 308,06 evrov kot 80 % obljubljenе začasne DSP iz leta 2009 zaradi krize, e) 385,08 evro obljuba začasne DSP iz leta 2009, f) 449,66 evrov 80% obljubljenе trajne DSP, g) 450,54 evrov trajne DSP obljubljenе leta 2010, h) 562,07 evrov obljubljenе trajne DSP iz leta 2009. Razmišljanje o višini univerzalnega temeljnega dohodka na 'uradni ravni naše države' se tako giblje v teh okvirih.

17. ⁶¹ (<http://www.mdds.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/1939/6323/9bea4d5407/?type=98>) Informacija o predlogu Zakona o socialno varstvenih prejemkih in Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev Dostopna na <http://www.mdds.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/1939/6323/9bea4d5407/?type=98>

18. ⁶² Omeniti je potrebno, 1) da je Slovenija v vrhu držav po lastništvu stanovanj, 2) da lahko upamo, da se bo po uvedbi davka na nepremičnine stanje na trgu nepremičnin stabiliziralo na cenovno veliko nižji ravni kot pred krizo (Glej tudi [Marn \(2010\) v Mladina, 15.1.2010: dr. Srna Mandič, sociologinja o obdavčitvi nepremičnin.](#) 3) da so v Sloveniji velike razlike v 'stanovanjskih stroških' ne samo po mestnih četrtih, ampak še bolj po regijah (cena primerljive hiše v Prekmurju in v Ljubljani v Rožni dolini je 1:14), in da Univerzalni temeljni dohodek omogoča ljudem, da se v določeni meri 'osvobodijo' vezanosti na trg dela, ki je v Sloveniji še posebej zelo 'centraliziran', in da se odselijo v regije, kjer so stanovanjski stroški cenejši. Zdi se možno, da bi Univerzalni temeljni dohodek na določen način, kot neke vrste 'stranski učinek' lahko pozitivno vplival tudi na poselitev območij, ki izumirajo, kot tudi k decentralizaciji naše države.

Po drugi strani pa bi bila uvedba UTD v Sloveniji, ki bi bil pod sedaj zagotovljenim eksistenčnim minimumom korak nazaj v pogledu zagotavljanja eksistenčne varnosti in to že načeloma ni smiselno. Še posebej pa to velja za Slovenijo, ki ima relativno dober socialno varstveni sistem, in ki načeloma⁶³ že sedaj zagotavlja preživetje ljudem, ki so brez vseh sredstev.

Če ta razmišljanja strnemo, je pri razmišljanju o višini UTD potrebno slediti naslednjemu algoritmu:

- a) določiti eksistenčni minimum, ki predstavlja materialni temelj, na katerem je mogoče graditi življenje;
- b) pri pripravi novega sistema je potrebno upoštevati arbitrarno pravilo, da mora 'nov sistem' vsaj v enaki meri zagotavljati socialno (eksistenčno) varnost kot prejšnji oz. da ne sme ogroziti dosedanje ravni socialne varnosti;
- c) po drugi strani pa je potrebno vzeti v obzir tudi dejstvo, da bi naj bil Univerzalni temeljni dohodek tudi v nekem smiselnem razmerju do drugih vrst dohodka⁶⁴.

4.2.2 Kakšno bi bilo pravično in smiselno razmerje UTD do drugih vrst dohodkov?

Smiselno razmerje med UTD in drugimi vrstami dohodka, npr. plačo in pokojnino je pomembno zaradi motivacije za (formalno) plačano delo. Smiselno razmerje univerzalnega temeljnega dohodka in plače do pokojnine pa je pomembno zaradi občutka medgeneracijske pravičnosti, kot tudi zaradi motivacije ljudi za podaljšanje delovne aktivnosti.

Če na problematiko pogledamo najprej iz teoretičnega (idealnotipskega) stališča, je Rus (1990) kot izhodišče predlagal, da bi znašal Univerzalni temeljni dohodek 1/3 povprečne plače. V tem smislu si je mogoče zamisliti naslednja idealnotipsko določena razmerja med različnimi vrstami neto dohodkov: če se vzame kot izhodišče povprečna plača bi naj bila minimalna plača najmanj 3/6 povprečne plače, UTD pa od 2/6 povprečne plače navzgor. Če pa kot izhodišče vzamemo UTD bi bilo izhodiščno razmerje 1 : 2 : 3 (UTD : minimalna plača : povprečna plača (gl. Tabela 1). Pri tem je potrebno upoštevati, da vsak upravičenec dobi Univerzalni temeljni dohodek, zaposleni ali upokojeni pa zraven še dohodek iz (preteklega) dela.⁶⁵

Tabela 1: Idealnotipsko določena razmerja različnimi vrstami neto dohodkov (izraženi v UTD)

Prispevek skupnosti:	UTD		
----------------------	-----	--	--

⁶³ Več o tem, kako ta na 'papirju' dober sistem v praksi ne funkcioniira je bilo omenjeno v 3. poglavju.

⁶⁴ S spremembo sistema se 'vsi dohodki skupaj' za zaposlenega ali upokojenega posameznika ne bi spremenili niti navzgor niti navzdol: ob prejemanju UTD bi se za sorazmeren delež UTD zmanjšale pokojnine in plače, tj. skupaj z UTD bi zagotavljale približno sedanje višine dohodka. Več o tem v nadaljevanju.

⁶⁵ Še enkrat velja opozoriti, da se višina skupnega dohodka za posameznika ne bi razlikovala od sedanje višine dohodka. Gre samo za drug preračun in drug vir: podobno kot se sedaj na plačilnem listku v primeru bolniške vidi izplačilo 'bolniške blagajne' zraven plače, tako bi se v sistemu UTD na bančnem računu videlo nakazilo UTD, zraven pa še (sorazmerno znižana) plača.

Plače:		Minimalna plača ⁶⁶ ≥1 UTD	Povprečna plača ≥ 2 UTD
Pokojnine:	Minimalna pokojnina ≥ 0,5 UTD	Povprečna pokojnina ≥1 UTD	Maksimalna pokojnina ≥ 2 UTD

- a) Minimalna plača : najmanj v višini 1 UTD. Če k temu prištejemo še Univerzalni temeljni dohodek, to pomeni, da ima tisti, ki dela za minimalno plačo, ob koncu meseca najmanj enkrat več, kot tisti, ki ne dela. Višina dohodka nekoga, ki dela za minimalno plačo mora biti 'smiselno' višja od nekoga, ki dobiva UTD. To je še posebej pomembno, da ne pride do nižanja motivacije za zaposlitev.
- b) Povprečna plača: v višini 2 UTD. To pomeni, da ima ob koncu mesta tisti, ki dela za povprečno plačo najmanj trikrat več ('3 UTD') kot tisti, ki ne dela.
- c) Minimalna javna⁶⁷ pokojnina (15 let delovne dobe) : v višini 0,5 UTD. To pomeni, da ima upokojenec s 15 leti delovne dobe ob koncu meseca najmanj 1,5 UTD.
- d) Povprečna javno pokojnina: v višini 1 UTD. To pomeni, da ima upokojenec s povprečno javno pokojnino ob koncu meseca najmanj enkrat več kot tisti, ki ni nikoli delal.
- e) Maksimalna javna pokojnina: v višini 2 UTD. To pomeni, da ima upokojence z maksimalno javno pokojnino konec meseca najmanj trikrat več kot tisti, ki ni nikoli delal (oz. enako povprečni plači).

Če pogledamo nivo dohodkov v letu 2009 (gl. Tabela 2) skozi zgoraj predstavljena idealnotipska izhodišča, vidimo, da sta bili v letu 2009 denarna socialna pomoč in minimalna plača v razmerju do povprečne plače pre nizka. (Kot je bilo oboje tudi pre nizko v razmerju do maksimalnega izračuna eksistenčnega minimuma.) Ustrežno pa je bilo razmerje med denarno socialno pomočjo in minimalno plačo.

⁶⁶ Najmanjša nujna razlika med UTD in (neto) minimalnim dohodkom iz dela bi morala v Sloveniji pokrivati stroške obleke, malice in prevoznih stroškov, kar je približno 1/2 UTD. Seveda pa to ni edina smiselna razlika. Zdi se, da morajo biti smiselna minimalna plača vsaj še za pol UTD večja, da zadovolji 'občutek pravičnosti' kot tudi dejanske razlike v načinu življenja zaposlenih od tistih, ki so doma: od organizacije skrbi za otroke do časa za regeneracijo, itd. Tudi od tod argument, da mora biti minimalna plača vsaj v višini 1UTD.

19. ⁶⁷ Gre za pokojnine, ki so plačane iz obveznih prispevkov za pokojninsko zavarovanje. Še enkrat velja opozoriti, da gre tu za idejo ureditve pokojnin v sistemu UTD in tega ni mogoče neposredno aplicirati na sedanji pokojninski sistem. V sistemu UTD bi upokojenec dobival UTD, nato pa še pokojnino iz prvega stebra (enako financiran iz obveznih prispevkov za pokojninsko zavarovanje kot sedaj); obstajal pa bi še drugi pokojninski steber (individualne ali kolektivne pokojninske sheme v okviru zaposlitve) kot tudi davčno spodbujan tretji steber (različna individualna prostovoljna zavarovanja oziroma varčevanja. Bodoči (UTD) pokojninski sistem bi začel veljati v celoti samo za tiste, ki bi se zaposlili isto leto, kot bi pričel veljati sistem UTD. Za spremembe za nazaj je namreč potreben nov medgeneracijski dogovor. Bi pa bilo pravično, da se nov sistem uporabi za zavarovance iz prejšnjega sistema proporcionalno glede na število zavarovanih leti, ne pa tako kot je bilo predlagano v ([http17](http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/)) izhodiščih Modernizacija pokojninskega sistema v Republiki Sloveniji - varna starost za vse generacije na http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/), da bi vso težo novega sistema nosili samo tisti, ki so rojeni v letu 1966 in kasneje. Nekateri od teh so namreč tudi že v tem starem sistemu 'zavarovani' več kot 20 let. Ta izhodišča za reformo so po ([http18](http://oak.cats.ohiou.edu/~piccard/entropy/rawls.html)) Rawls, John (1971) Teorija pravičnosti. Dostopno 26.02.2010 na <http://oak.cats.ohiou.edu/~piccard/entropy/rawls.html>) nepravilna saj so v najboljšem položaju sedaj upokojeni, sledijo jim neupokojeni in rojeni do leta 1965, potem pa skupina neupokojenih in rojenih od leta 1966 dalje. Ta predlog ne zagotavlja pravičnega obravnavanja vseh v družbi – ne glede na leto rojstva, niti enake obravnave glede na enake okoliščine tj. na enako število vplačanih prispevkov.

Tabela 2: Primerjava različnih vrst (neto) dohodkov, maj 2009

Prispevek skupnosti:	Denarna socialna pomoč = 221, 71 EUR		
Plače:		Minimalna plača ⁶⁸ = 459,23 EUR	Povprečna plača = 917,56 EUR
Pokojnine:	Minimalna pokojnina za 15 let zavarovalne dobe = 187,43 EUR	Povprečna starostna pokojnina = 620,38 EUR	Maksimalna izplačana pokojnina = 2.335 EUR

Viri: MDDSZ(2), MDDSZ(3), ZPIZ.

Če bi obljubo MDDSZ o pribl. 300 evrov začasne socialna pomoč vzeli 'kot višino univerzalnega temeljnega dohodka' in novejšo (november 2009) sindikalno zahtevo 600 evrov minimalna neto plače, bi to ustrezalo idealno tipskim izhodiščem za dohodkovna razmerja – Univerzalni temeljni dohodek v razmerju do povprečne plače kot tudi v razmerju do minimalne plače (in povprečne pokojnine).⁶⁹Sprejeta odločitev o minimalni plači v višini 734,15 evrov, tj. neto 562 evrov, se temu idealno tipskemu izhodišču približuje.⁷⁰

Tako kot vsak idealno tipski pristop pa ima tudi ta svoje praktične pomanjkljivosti. Ta predlog namreč ne upošteva, da je plača dohodek iz dela, kjer 'ceno dela' določata trg in razmere v gospodarstvu, ter da to določa višino povprečne plače, in da ni nujno, da se to odraža tudi v višini državno reguliranih dohodkov. Prav tako ta 'idealno tipska razmerja' ne veljajo, če so npr. zaradi razmer v gospodarstvu minimalne plače ali morda celo povprečne plače na ravni eksistenčnega minimuma.

Ali primer, ki je veljal za Slovenijo v sedanjem času⁷¹ ko je minimalna plača manjša od 'uradno' izračunanega eksistenčnega minimuma. Tudi v tem primeru ne moremo upoštevati zgoraj opisanega načela, da bi bil Univerzalni temeljni dohodek polovico minimalne plače. Če ljudje s plačo, ki je pod eksistenčnim minimumom ne morejo preživeti, velja to tudi za isti znesek pod drugim imenom.

V letu 2009 se je v Sloveniji velikokrat prikazoval kot problem razmerje med socialno pomočjo in drugimi s tem povezanimi ugodnostmi (Okvir 4) in minimalno plačo, češ da ta socialni sistem ne motivira prehoda iz neaktivnost v aktivnost, ker je v določenih primerih na boljšem tisti, ki ni zaposlen, v primerjavi s tistim, ki je zaposlen. Najbolj pogosto je bilo v javnosti slišati 'rešitev', da je zato potrebno omejiti socialno pomoč. Kar je seveda čista neumnost: če človek ne more preživeti s plačo, ki je pod eksistenčnim minimumom, to še toliko bolj velja za pol manjšo socialno pomoč.

V tej luči je mogoče videti tudi najnovejšo obrazložitev Ministrstva za določitev višine začasne DSP v višini 288, 81% namesto 358,08 evrov (tj. izračun 'začasnih' minimalnih življenjskih stroškov samske odrasle osebe

20. ⁶⁸ Minimalna plača v bruto znesku je 589,19 EUR (od 1. avgusta 2008). Spremenjen Zakon o minimalni plači Ur.l. št. 13/2010 z dne 22.2.2010 zagotavlja od 1. Marca 2010 minimalno plačo v višini (bruto) 734,15 evra, kar znaša 562 evra neto.

⁶⁹ Če bi upoštevali samo izračun MDDSZ, da eksistenčni minimum znaša 560 evrov, bi v skladu z idealnotipskim izhodiščem morala biti minimalna plača 1.120 evrov neto, povprečna plača pa 1.680 neto.

⁷⁰ <http://www.mddsz.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12106/6303/?type=98>

⁷¹ Leto 2009 ter vse do 1.3.2010, ko je pričel veljati Zakon o minimalni plači (2010).

v skladu z izračuni Inštituta za ekonomska raziskovanja) zaradi »realno nizke minimalne in povprečne plače, motivacije za delo in stimulativena razmerja med denarno socialno pomočjo in najnižjimi plačami oziroma med socialnim varstvom in trgom dela«([http12](http://12)). Tu je potrebno še enkrat poudariti, da prilagajanje višine eksistenčnega minimuma 'trgu dela' ni sprejemljivo, glede na izhodišče, da eksistenčni minimum zagotavlja preživetje, in da socialna denarna pomoč, ki bi naj to zagotavljala v tem smislu ni in ne sme biti 'relativno' določena glede na trg dela, pač pa 'absolutno' glede na sredstva potrebna za preživetje.

Obstajajo tudi druge možnosti večanja motivacije za delo. Npr. če trenutne razmere na trgu ne dovoljujejo zadovoljivo višjih plač od eksistenčnega minimuma imajo delodajalci veliko možnosti, da z delavci sklenejo različne dogovore, ki jim bodo zagotavljali, da bodo – ko bodo razmere na trgu boljše - na boljšem kot tisti, ki ne delajo. Sem spadajo različni dogovori, ko gre za delitev dobička kot tudi različne možnosti glede solastništva delavcev⁷². Delavci se lahko odločijo, da bodo delali kljub temu, da v tem trenutku ne dobijo nič več kot tisti, ki so doma - zaradi zaslužkov v prihodnosti. Seveda pa so zato potrebne določene spremembe dosedanjih 'rigidnih' sistemov organiziranja in mišljenja kot tudi učinkovita 'pravna država'.

4.2.3 Predlagana višina UTD

V skladu s prej predstavljenimi izhodišči se zdi marca 2010 smiselno predlagati Univerzalni temeljni dohodek v višini 300 evrov mesečno, pri čemer so bile upoštevane naslednja izhodišča:

- a) različna izhodišča za določitev eksistenčnega minimuma,
- b) dosedanja nivo pravic, predvsem višina sedanje denarne socialne pomoči ter z njo povezane ugodnosti, ki določajo eksistenčni nivo posameznih segmentov družbe, ki ga sistem UTD ne sme zmanjšati⁷³,
- c) ocena MDDSZ o višini eksistenčnega minimuma ter obljuba o višini začasne in trajne socialne pomoči,
- d) 'Idealno tipska' razmerja med dohodki,
- e) izravnani prihodki in odhodki nevtralen učinek na javne finance z vidika uvedbe UTD.

Ob uvedbi Univerzalnega temeljnega dohodka bi bilo smiselno postaviti izhodiščne razmerja med BDP, državnim proračunom in deležem namenjenim Temeljnemu dohodku. Npr. če bi za izplačevanje UTD potrebovali šestino (16,6 %) BDP⁷⁴, bi zato, da bi 'nagradili' vestnost davkoplačevalcev⁷⁵ na tem kriteriju vztrajali tudi v primeru, če bi se BDP povečal za eno tretjino: v tem primeru bi tudi vsi upravičenci dobili za

⁷² Npr. ([http19](http://19)) O konceptu Mondragonske zadruga na http://en.wikipedia.org/wiki/Mondragon_Corporation

⁷³ 300 evrov 1.1.2010 bi upoštevalje inflacijo 2007 znašalo 1.1.2007 pribl. 270 evrov.

⁷⁴ Za primerjavo: leta 2007 je bilo za vse socialne prejemke porabljeno 14,3% BDP. **Gl. več v poglavju 4.12.** Potrebno bi bilo poiskati optimalen nivo BDP namenjenega UTD. Glej npr. Murn, Ana (2009) Analiza strukture javnofinančnih izdatkov': »družbena korist od povečevanja javne porabe izgien, ko ta preseže optimalno raven, ki naj bi bila okoli 35% BPD » cf. Tanzi in Schuknecht, 2005, str.7).

⁷⁵ Če bi vsi udeleženci sivega trga v Sloveniji, začeli plačevati davke, bi se to zlahka zgodilo. Dejstvo je, da so davčne utaje, siva ekonomija v Slovenski 'kulturi' trdno zasidrani. Prav tako je prav neverjetno pogosto prepričanje državljanov, da za 'svoje davke' nič ne dobijo (gl. tudi Kordež, 2009) Na tem mestu ni pomembno, koliko se ljudje s to trditvijo motijo, pač pa dejstvo, da jim to prepričanje služi opravičevanju pred lastno vestjo, ko sodelujejo npr. v sivi ekonomiji.

eno tretjino večji UTD. V sistemu UTD bi moral obstajati tudi mehanizem valorizacije, ki bi ne samo ohranjal vrednost UTD pač pa UTD usklajeval s vsakoletno rastjo BDP – da bi bili vsi prebivalci deležni rasti družbenega bogastva. V tem primeru ostane odprta tudi možnost, da Univerzalni temeljni dohodek kdaj preseže vezanosti na eksistenčni minimum in postane samo osnova za svobodno odločitev o tem, kako živeti. V primeru da padca BDP pa je potrebno opozoriti, da UTD ni mogoče nižati, saj Univerzalni temeljni dohodek izhaja iz premise, da je prva prioriteta skupnosti skrb za preživetje njenih članov.

4.3 Ali bi naj dobili vsi ljudje dobili enako višino UTD?

Ali bi naj dobili otroci enako visok UTD kot starejši, samski ljudje enako kot ljudje v partnerskih skupnostih oz. družinah? V večini sedanjih socialno varstvenih sistemih v Evropi (MISSOC) je običajno, da so otroci upravičen do manjših zneskov, pogoste pa so tudi razlike med prvim in naslednjimi otroci.⁷⁶ Običajno to argumentirajo z ekonomijo obsega⁷⁷ in preračunavajo socialne transfere na enoto gospodinjstva oziroma glede na skupne dohodke, kar pomeni, da samski ljudje dobijo več kot tisti, ki ne živijo sami.

Zagovorniki UTD zagovarjajo individualno upravičenost in individualni preračun UTD (tj. zanemarjajo argument ekonomije obsega), ter enak UTD za vsakega člana gospodinjstva, ker menijo, da s tem pridobijo dve stvari: ljudje, ki so pripravljeni potrpeti in se prilagajati v skupnem življenju, bodo imeli koristi od 'ekonomije obsega' v skupnem gospodinjstvu. V tem smislu bi UTD sistem deloval ravno obratno od sedanjega, kjer se celo poročeni ljudje 'navidezno' ločujejo, zato da kot enočlanska gospodinjstva oz. kot enostarševske družine pridobijo dodatne finančne koristi. Stranski učinek (angl. spill over effect) takšnih 'koristi' bi lahko bilo tudi manjšanje 'atomiziranosti' (osamljenost) posameznikov v sodobni družbi; morda pa v določeni meri tudi olajšana odločitev potencialnih staršev za otroka. (glej: [http1](#))

Slovenski sistem socialnih transferjev je drugačen od sistema UTD. Dela razliko med člani gospodinjstva, kot tudi med otroki (gl. Okvir 1).

Okvir 1: Sedanji sistem Denarne socialne pomoči (od 1.7.2008)⁷⁸

Samska oseba, prva odrasla oseba 221,70 evro

Vsaka naslednja odrasla oseba, razen otrok 155,19 evro

Otrok, ki so ga starši dolžni preživljati 66,51 evro

Povečanje za enostarševsko družino 66,51 evro

Samohranilka/ec in otroci s preživnino nad 66,51 evro 288,21 evro

Zakonca: 376,89 evro

Enoroditeljska družina in 1 otrok: 354,72 evro

Enoroditeljska družina in 2 otroka: 421,23 evro

Enoroditeljska družina in 3 otroci: 487,74 evro

Enoroditeljska družina in 4 otroci: 554,25 evro

3 - članska družina: 443,40 evro

4 - članska družina: 509,91 evro

⁷⁶ Nadalje je otrok lahko deležen še subvencionirane prehrane, subvencioniranega prevoza v šolo, zastonj vrtca in ugotovimo, da razlike med zneskom za odraslega in otroka praktično ni več, oziroma, višina zneska gre lahko celo v prid otroka (če se npr. upošteva subvencija vrtca).

⁷⁷ »Če nekdo živi sam, ima drugačne stroške, kot že živi v skupnosti. Če ena žarnica gori dvema, je življenjski strošek nižji.« Svetlik (2010, str. 10-12).

⁷⁸ Denarna socialna pomoč se vsako leto januarja uskladi z rastjo življenjskih stroškov) več na ([http9](#)).

5 - članska družina: 576,42 evro

6 - članska družina: 642,93 evro

Vir: http://www.csd-lj-siska.si/prejemki/denarnePomoci.asp_

Nadalje so otroci, glede na materialno stanje, upravičeni tudi do otroškega dodatka, ki je mesečno med 19,20 evra in 132,50 evra. Otroci prejemnikov Denarne socialne pomoči pa so upravičeni tudi do brezplačnega vrtca (pribl. 173, 76 evra), republiške štipendije (183,13 evra), subvencije za študentske bone (50, 06 evra), stroškov za malico in kosilo, ki so ga materialno šibki oproščeni (66 evrov). V dobro otrok pa so v sedanjem sistemu zaposleni starši upravičeni tudi do posebne olajšave za vzdrževane otroke (gl. Okvir 2).

Okvir 2: Ureditev otroških dodatkov v sedanjem sistemu

Dohodek na družinskega člana v % povprečne plače v RS	Znesek otroškega dodatka na posameznega otroka v evrih		
	otrok	otrok	otrok
Do 15%	110,4	121,45	132,50
Nad 15% do 25%	94,40	104,36	114,25
Nad 25% do 30%	71,95	80,41	88,85
Nad 30% do 35%	56,74	64,75	72,90
Nad 35% do 45%	46,40	54,15	61,85
Nad 45% do 55%	29,40	36,80	44,15
Nad 55% do 75%	22,05	29,40	36,80
Nad 75% do 99%	19,20	26,56	33,91

Vir: Informacija o predlogu Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (20.2.2009)

Okvir 3: Prikaz olajšav za vzdrževane otroke

	Letna olajšava v evrih	Mesečna olajšava v evrih
Za prvega vzdrževanega otroka	2.251,46	187,62
Za vzdrževanega otroka, ki potrebuje posebno nego in varstvo	8.157,99	679,83
Za drugega vzdrževanega otroka	2.447,62	203,97
Za tretjega vzdrževanega otroka	4.082,27	340,19
Za četrtega vzdrževanega otroka	5.716,92	476,41
Za petega vzdrževanega otroka	7.351,57	612,63

Vir: Davčna uprava RS. http://www.durs.gov.si/si/davki_predpisi_in_pojasnila/dohodnina_pojasnila/stopnje_dohodnine_za_letno_2009/lestvica_za_odmero_dohodnine_in_olajsave_za_letno_2009/; 15.01.2010

Sedanji sistem za vsakega otroka nameni najmanj⁷⁹ 187, 62 evra v primeru davčnih olajšav za otroke zaposlenih staršev, oziroma najmanj 176,91 evra (otroški dodatek za prvega otroka je 110, 41 evra in

⁷⁹Ob davčni olajšavi pa večina staršev dobi še tudi otroški dodatek – glede na dohodek gospodinjstva.

socialna pomoč za otroka je 66,50 evrov) za otroke staršev brez dohodka; otrok z najvišjim otroškim dodatkom in socialno pomočjo dobi maksimalno 199,01 evra. Če pa upoštevamo tudi stroške povezane z izobraževanjem pa tudi več (gl. Okvir 4 spodaj).

Iz prikaza sedanjega sistema je razviden glavni problem sedanjega sistema: je zelo težko razumljiv, netransparenten in (posledično) primeren za izkoriščanje ter administrativno izjemno zahteven in drag.⁸⁰ Iz tega razloga, v luči poenostavitve in pocenitve administriranja je smiselno zagovarjati takojšnje uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka za vse otroke v enaki višini. Ta rešitev bi bila boljša za večino otrok in ne bi prizadela najbolj ogroženih.

V sistemu UTD je odgovor na vprašanje, ali naj vsi ljudje dobijo enako visok Univerzalni temeljni dohodek na vrednostni ravni enostaven: vsi ljudje naj dobijo enako, ker ima vsak človek enako pravico do eksistence.⁸¹ V tem pogledu se zdi smiselno zagovarjanje enakega UTD za vse člane prebivalstva, ne pa npr. za otroke manj kot za odrasle. Se pa zdi dobra rešitev, da bi bila ena šestina UTD za otroke in mladino vključene v formalno izobraževanje izdana v obliki izobraževalnega vavčerja; več o tem v naslednjem podpoglavju.

Okvir 4: Primer izračuna prejemkov in subvencij 4 članske družine (dva odrasla, šolar in študent)

Primer izračuna prejemkov 4 članske družine (2 + šolar in študent)

Družina 2+2 brez lastnega dohodka

509,91 € denarna socialna pomoč za družino

183,13 € republiška štipendija

110,41 € otroški dodatek 1. otroka

121,45 € otroški dodatek 2. otroka

50,06 € upoštevanih je 20 študentskih bonov

66,00 € OŠ, groba ocena stroška za malico in kosilo, ki so ga materialno šibki oproščeni

16,50 €, Subv. bivanja v domu; subv. pri zasebniku znaša 40 evro, v zasebnem štud. domu pa 32 evro)

1.057,46 € Skupaj

Družina 2+2; 1 oseba prejema MP in 1 oseba začasno

brezposelna - prejema den. nad. za brezposelnost + 2 otroka, 1 osnovnošolec in 1 študent)

451,67 € minimalna plača neto

495,07 € povprečna višina den. nadomestilo za čas brezposelnosti

0,00 € denarna socialna pomoč za družino

183,13 € republiška štipendija

94,40 € otroški dodatek 1. otroka

104,36 € otroški dodatek 2. otroka

50,06 € upoštevanih je 20 študentskih bonov

⁸⁰ Skoraj vsak prejemek preračunava in podeljuje druga javna institucija, po različnih kriterijih,....itd. Glej: Informacija o predlogu Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev. Glej tudi: Stropnik (2001, str. 60-62, 65). Tudi Stropnikova je ob kritiki uveljavljenega sistema predlagala uvedbo Univerzalnega otroškega dohodka, toda po nemškem vzoru v obliki zmanjšanja dohodnine.

⁸¹ Na tem mestu je potrebno opozoriti, da to razmišljanje ne vključuje problematike invalidnih oseb. Njihova upravičenost do pomoči sicer sledi identični logiki; invalidi potrebujejo pomoč, do višine, ki jim omogoči 'povprečno' 'normalno', družbeno participacijo, vendar je invalidnost potrebno obravnavati v drugačnem okviru, v luči 'posebnih potreb', in ne v univerzalnem okviru eksistenčnih potreb.

66,00 € OŠ groba ocena stroška za malico in kosilo, ki so ga materialno šibki oproščeni
16,50 €, Subv. bivanja v domu; subv. pri zasebniku znaša 40 evro, v zasebnem štud. domu pa 32 evro)
1.461,19 € Skupaj

Družina 2+2; 1 oseba prejema minimalno plačo (MP) in 1 oseba dolgotrajno brezposelna (nima več nad. za brezp.) + 2 otroka, 1 osnovnošolec in 1 študent)
451,67 € minimalna plača neto
52,30€ denarna socialna pomoč za družino
183,13 € povprečna rep. štipendija za študenta
110,41 € otroški dodatek 1. otroka
121,45 € otroški dodatek 2. otroka
50,06 € upoštevanih je 20 študentskih bonov
66,00 € OŠ groba ocena stroška za malico in kosilo, ki so ga materialno šibki oproščeni
16,50 €, Subv. bivanja v domu; subv. pri zasebniku znaša 40 evro, v zasebnem štud. domu pa 32 evro)
1.051,52 € Skupaj

Ostalo:

Če gre za predšolskega otroka je potrebno upoštevati subvencije pri plačilu vrta - otroci prejemnikov DSP imajo brezplačni vrtec; če gre za predšolskega otroka, ki ne hodi v vrtec, je višina otroškega dodatka višja za 20%. Brezplačni vrtec; groba ocena subv. znašala 173,76 € mesečno (groba ocena).

Če so najemniki stanovanja lahko uveljavljajo subvencioniranje najemnine 71,00 € mesečno (groba ocena).

Če so v družini 3 otroci so upravičeni do dodatka za veliko družino: 31,52 € mesečno tj. 378,26 € letno

če so v družini 4 ali več otrok pa so upravičeni do dodatka za veliko družino: 38,44 € mesečno tj. 461,29 € letno.

Vir: Ukrepi države za zaposlovanje ter transferji in subvencije posameznikom in družinam na <http://www.mdds.gov.si/>, str. 21-22. (MDDSZ 2)

4.4 Ali bi naj bil UTD izključno denarni prejemek, ali bi bilo vanj vključena tudi pomoč v blagu ali v bonih?

Tako rekoč vsi zagovorniki uvedbe UTD podpirajo idejo denarnega prejema, večina v obliki mesečnih (ne pa npr. letnih) prejemkih. Glede na veliko kompleksnost in nepredvidljivost sodobnega življenja so sistemi standardiziranih blagovnih pomoči neustrezni⁸².

Kriterij enostavnosti distribucije prav tako govori v prid 'denarne' in ne blagovne organiziranosti redistribucije, kjer se takoj pojavijo problem logistike, transporta, skladišč itd. Pri bonih, namenjenih določenemu spisku izdelkov ti problemi do določene mere odpadejo. Boni so neke vrste srednja rešitev med blagovnim in denarnim prejemkom in so sprejemljiva rešitev za izredne razmere. Niso pa dobra dolgoročna rešitev, ker so preveč omejujoči za porabnike in proizvajalce.

Tukaj pa je še ideja vavčerjev. V okviru sistema UTD bi lahko uvedli tudi formalne izobraževalne in neformalne aktivacijske⁸³ vavčerje, ki bi bili izdani na ime posameznikov, in ki bi jih lahko unovčili pri različnih

⁸² Npr. problem neustreznih blagovnih pomoči s Karitasa ali RK glede na potrebe posameznih prejemnikov pomoči: litri olja ali kg praška in nič sadja ipd.

⁸³ Koncept vavčerja, še bolj pa koncept aktivacijskega vavčerja zasleduje smisel meritorne dobrine, ki so zasebne v porabi, oskrba z njimi pa je v javnem interesu. Gre za dejavnosti, kjer je organizacija trga možna, a je povezana z negativnimi učinki na dostopnost vseh državljanov, zato se tu vključi država. »Mešane dobrine ali meritorne dobrine (J. E. Stiglitz 1988, T. Stanovnik 1998) (merit

'izobraževalnih' ponudnikov⁸⁴. Namesto izplačila celotnega univerzalnega temeljnega dohodka v naravi, bi tisti vključeni v (obvezno) formalno izobraževanje, (v glavnem to velja za otroke in mladino) del univerzalnega temeljnega dohodka dobili v obliki 'obveznega' izobraževalni vavčerja, npr. v višini 1/6 UTD.⁸⁵ Prostovoljni aktivacijski vavčer bi dobil vsak posameznik, razen tistih, ki ga dobijo v obliki formalnega izobraževalnega vavčerja. (gl. Tabela 3)

Tabela 3: Hipotetična razmerja in višina med UTD, formalnim izobraževalnim in neformalnim aktivacijskim vavčerjem – glede na status prejemnika

	V denarju	Formalni izobraževalni vavčer	Neformalni aktivacijski vavčer
bolnik v popolni oskrbi	6/6		
otrok od 1-3 leta	6/6		
otrok nad 3 leta	5/6	1/6	
študent	5/6	1/6	
odrasel	5/6		1/6
zapornik	5/6		1/6

Tabela 4: Hipotetična razmerja in višina med UTD in aktivacijskim vavčerjem – glede na višino UTD

UTD (v evrih) = 6/6	V denarju (5/6)	Vrednost aktivacijskega vavčerja (1/6)
240	200	40
300	250	50
360	300	60
420	350	70
480	400	80
540	450	90

Npr. študent bi tako od 300 evrov dobil izplačanih 250 evrov in 50 evrov obveznega izobraževalnega vavčerja.⁸⁶ S formalnim izobraževalnim vavčerjem bi povečali vpliv udeležencev izobraževanja na kvaliteto

goods) so dobrine splošnega družbenega pomena, ki se zagotavljajo z organiziranim financiranjem ali javno oskrbo.« [Simoneti, Rino: Socialna država in javni interes, na: http://www.ds-rs.si/2MO/dejavnost/posveti/besedila_pos/JavnoDobro/pos19-11-02_Simoneti.htm](http://www.ds-rs.si/2MO/dejavnost/posveti/besedila_pos/JavnoDobro/pos19-11-02_Simoneti.htm) 18.01.2010.

⁸⁴ Ideja (izobraževalnih) vavčerjev temelji na ideji, da se z 'vavčerji' tj. potrdilom o plačani storitvi s strani države opolnomoči uporabnike, da 'izbirajo z nogami' med različnimi ponudniki in na ta način skozi konkurenco med ustanovami večajo kakovost. V Sloveniji se že uporabljajo za različne storitve: npr. vavčer za tolmača (zveza DGNS), inovacijski vavčer, vavčer za izobraževanje odraslih, svetovalni vavčer (JAPTI), itd.

⁸⁵ Za otroka v vrtcu bi v primeru 4/6+2/6 bil izobraževalni vavčer 100 evrov, če bi bil UTD v višini 300 evrov; 200 evrov/mesec pa bi bilo dano na razpolago staršem. Za večino prejemnikov otroških dodatkov bi to pomenilo zvečanje višine otroških dodatkov. Potrebno bi bilo vedeti, koliko starši zdaj plačujejo za šolo ali vrtec zdaj in to pretehtati v luči novega sistema. Npr. pri vrtcih imamo zdaj več različnih nivojev diskriminacij, glede na to, da so otroci enakopravni 'porabniki': diskriminacijo glede na plačo staršev, vprašljiva pravičnost oprostitve plačila vrtca tistih, ki prejemajo socialno pomoč, zastoj vrtec za drugega otroka. Tako je težko reči, kolikšna bi bilo plačilo staršev za vrtec, če bi bile vse te diskriminacije odpravljene, količina subvencij pa bi ostala enaka oz. razdeljena med vse enako.

⁸⁶ To bi lahko bil način za 'nebolečo' uvedbo 'korekcijskih' šolnin na terciarni stopnji. Za primerjavo: [Education at Glance, OECD 2008, st. 279, Tabela: Estimated annual average tuition fees charged by tertiary-type A educational institutions for national students](#)

izobraževanja. Udeleženci bi z unovčevanjem vavčerjev 'z nogami volili' med boljšimi in slabšimi izobraževalnimi institucijami. Drugi posamezniki pa bi dobili neformalni izobraževalni vavčer v mesečnem znesku 50 evrov tj. 1/6 UTD. V Tabeli 4 so predstavljene različne višine UTD: za primer zvišanja do nivoja uradnega maksimalnega izračuna eksistenčnih stroškov kot tudi za primer manjšega UTD.

4.5 Prostovoljni aktivacijski vavčer

Vsak upravičenec do UTD bi dobil prostovoljni aktivacijski vavčer razen tistih, ki prejemajo formalni izobraževalni vavčer. Prostovoljni aktivacijski vavčer spada v okvir koncepta 'merit goods', tj. dejavnosti, kjer ob ciljni transakciji obstaja tudi množica eksternih (zunanjih) pozitivnih učinkov. Do določene mere sledi ideji 'Borze znanja', ki je v Sloveniji že uveljavljena in ideji 'Časovne banke', ki se razvija v Sloveniji v zadnjem času. Na določen način sledi tudi ideji mikrokreditov nobelovca za mir Muhammada Yunusa, le da ne opolnomoča posameznika za proizvodnjo, pač pa za zadovoljevanje določenih potreb oz. potrošnjo 'izobraževalnih' storitev in v končni fazi tudi za potrošnjo dobrin (ko 'učitelj' zaslužek porabi za dobrine).

Prostovoljni aktivacijski vavčer bi bil namenjen večanju sposobnosti za kvalitetnejše življenje v vseh možnih oblikah.⁸⁷ Primeri dejavnosti: učenje generacijskega sobivanja (npr. obiski dijaka pri upokojenki in poslušanje upokojenke o dijakovih težavah), učenje dihanja, učenje smejanja, učenje sproščanja, učenje obrezovanja dreves, učenje skandinavske hoje, učenje košarke, učenje taroka, učenje tujega jezika, učenje popraviljanja vodovoda, učenje malih domačih popravil, učenje pleskanja, učenje pilatesa, učenje uporabe računalnika, učenje kuhanja itd. Posamezni 'učenec' bi svojemu šolanju za kvalitetno življenje namenil minimalno 8-10 ur na mesec, tj. pribl. 2 do 2,5 uri na teden.

Bistveno pri tem bi bilo, da bi bil lahko ponudnik izobraževanja vsak posameznik z določenim znanjem, izkušnjo, idejo itd.⁸⁸ Vsak tak ponudnik bi to svojo dejavnost seveda imel prijavljeno na davčni upravi. Davčna uprava bi tudi bila kraj, kjer bi se izobraževalni vavčerji unovčili.

(academic year 2004/05) za javne institucije, npr. Avstrija 837 USD \$ (627 Evrov). Francija 160 do 490 USD\$ (128 evro do 394 evro) (v ekvivalentih USD glede na PPPs). Tečaj evra januarja 2005 je bil 1,2441 \$/evro (vir: ECB). Ta predlog ne pomeni tudi predloga za financiranje terciarnih izobraževalnih ustanov 'po glavi'- vsaj ne v celoti, pač pa delno. Zamišljeno je kot neke vrste 'korektivni element' v financiranju, ki naj te ustanove spomni, da je njihovo osnovno poslanstvo izobraževanje mladine. Deloval bi naj približno v takem smislu, kot 'tiskani računi' pri zobozdravniku ali računi iz bolnice, ki 'korigirajo miselnost' pacienta, da so (zobo)zdravstvene storitve zastoj.

⁸⁷ Nekatere ljudi skrbi, da bi si država in družba z uvedbo UTD 'umili roke' v primeru določenih skupin ljudi: dali bi jim sicer UTD, po drugi strani pa bi jih prepustili sami sebi. Do določene mere to nevarnost 'onemogoča' prostovoljni aktivacijski vavčer UTD, ki 'prisili' ljudi k odkrivanju in večanju lastnih kompetenc – in vsaj v določenim meri onemogoča popolno pasivnost.

⁸⁸ Pri tem bi bilo seveda smiselno določiti nekatere omejitve npr. o maksimumu opravljenih ur.

Idealno tipski primer bi bil: 50 evrov vreden izobraževalni vavčer je namenjen za 10 ur izobraževanja po 5 evrov/uro za individualno obravnavo. V primeru skupinskih dejavnosti, se delež prispevka proporcionalno zmanjša, tako da je vrednost ure enaka (če ji je v skupini 5, vsak prispeva eno petino, tj. 1 evro, pri urni postavki 5 evrov). Podobno je principu časovne banke, le da gre za menjavo, ki v končni fazi vseeno pripelje od denarja.

Na ta način bi bil v obstoječ predlog uvedbe UTD vključena ideja prostovoljnega dela kot tudi ideja aktivacijskega tj. izobraževalnega momenta v sistemu UTD. Veliko ljudi, tudi zagovornikov UTD namreč meni, da bi morali ljudje v zameno za UTD opravljati določeno prostovoljno delo. Toda kako to 'prostovoljno' delo organizirati, nadzorovati in meriti? Ob praktičnih premislekih se ideja 'državno organiziranega' prostovoljnega dela izkaže kot preostanek državne obsesije po nadzoru⁸⁹ in vodenju posameznikov.

Ideja prostovoljnega izobraževalnega vavčerja sicer doseže enak cilj brez potrebe po dodatni centralizirani administraciji: spodbuja prostovoljno dejavnost ljudi v skladu z njihovimi lastnimi sposobnostmi, potrebami in željami, in sicer v smeri večanja lastnih sposobnosti skozi proces učenja, podjetniške iniciativnosti in druženja, od katerih imajo korist oni sami, drugi soudeleženci kot tudi družba v celoti.⁹⁰

⁸⁹ »Metaregister z več kot 30 dosegljivimi podatkovnimi viri, evidencami in registri državnih organov, služb, agencij, zavodov in bank« (Delo, 20. Februar 2010), bo služil pri odločanju o upravičenosti do 11 transferjev, ki so v pristojnosti MDDSZ. Glej več <http://16>.

⁹⁰ Vendar pa ideja vavčerjev ni nujen del predloga uvedbe UTD, oziroma se jih lahko vpelje naknadno, ker je to organizacijsko precej zahtevno. Za njihovo financiranje pa bi bile morda primerne tudi kakšne alternativne ideje, kot je npr. ideja 'lokalnega denarja' ipd.

4.6 Kakšne bi bile (finančne) posledice uvedbe UTD za (socialno) državo?

4.6.1 Kakšne bi bile spremembe na področju socialnih transferjev?

UTD bi nadomestil različne prejemke, iz različnih virov, ki so (v glavnem) namenjeni varovanju eksistence posameznika. UTD bi takoj nadomestil naslednje transferje: 1) nadomestilo za čas porodniškega dopusta ter 2) nego in varstvo otroka, 3) očetovsko nadomestilo, 4) otroški dodatek, 5) starševski dodatek, 6) dodatek za veliko družino, 7) pomoč ob rojstvu otroka⁹¹, kot tudi 8) subvencijo za šolsko prehrano osnovnošolcev in dijakov, 9) subvencijo za študentsko prehrano, 10) subvencijo prevoza za dijake in študente; od prejemkov brezposelnih pa bi nadomestil: 11) denarno nadomestilo za primer brezposelnosti, od prejemkov 'revnih' pa 12) denarna socialna pomoč (izredna denarna pomoč in trajna denarna pomoč pa bi morali biti smiselno prilagojeni). V primeru otrok bi UTD nadomestil še subvencijo za 13) znižano plačilo za program vrtca in s pomočjo izobraževalnega vavčerja omogočil vpeljavo 'šolnine', ker bi otroci in študentje v okviru formalnega izobraževalnega vavčerja dobivali tudi del sredstev, ki se zdaj nakazuje direktno institucijam za isti namen (npr. del plačevanja šol ali vrtcev 'po glavi' ali 'pavšalu').

*

Za pribl. 531.287 'otrok' starih od 0 do 24 let (glej Tabela 9), od katerih je vključeno v formalno izobraževanje 436.195 otrok, je MDDSZ leta 2007 namenilo 472.060 prejemkov (brez štipendij), tj. 'več kot eden prejemek na otroka'.

MDDSZ je 19. februarja 2010 (<http://16>) naznanilo spremembo Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev na način, da se bo enotno 'procesiralo' enajst v zakonu urejenih pravic: 1) otroškega dodatka, 2) DSP, 3) varstvenega dodatka, 4) državne štipendije, 5) znižanje plačila za programe vrtcev, ki jih izvajajo javne službe, 6) subvencije malice za učence in dijake, 7) subvencije prevozov za dijake in študente, 8) oprostitvi plačil socialno varstvenih storitev in prispevku k plačilu sredstev, namenjenih za plačilo oziroma doplačilo pravic družinskega pomočnika, 9) subvencije najemnine, 10) pravici do kritja razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev za socialno ogrožene osebe, 11) pravici do plačila prispevka za zdravstveno zavarovanje.

Vendar MDDSZ ne načrtuje ukinjanja prejemkov, pač bi naj teh 11 prejemkov samo 'bolj enostavno procesirali'. Predlagane rešitve v sistemu UTD so zato v primerjavi s predlaganimi spremembami MDDSZ bolj konsistentne in smiselne, saj v glavnem udeležijo enake cilje bolj enostavno in ceneje, brez stranskih učinkov nepotrebne birokracije in stigmatizacije.

**

Ob naknadni spremembi pokojninskega sistema pa bi UTD nadomestil tudi nekaj upokojskih prejemkov: 14) državno pokojnino, 15) varstveni dodatek, 16) letni dodatek (prej dodatek za rekreacijo); višino pokojnine pa konsistentno prilagodil novemu sistemu.

21. ⁹¹ 7 transferjev namenjenih staršem in otrokom. Glej več Kersnik Maja (2008) Denarni prejemki prebivalcev v javnem financiranju Slovenije (2005, 2006 in 2007). Ljubljana. Delovni zvezek UMAR.

- V sistemu UTD bi vsi brezposelni iz javnih sredstev prejeli UTD. V sedanjem sistemu so brezposelni do določene mere upravičeni do denarnega nadomestila za brezposelne (glede na trajanje zaposlitve) ter vključitve v različne vrste ukrepov Aktivne politike zaposlovanja. UTD bi nadomestil denarno nadomestilo za primer brezposelnosti, ki izhaja iz zavarovanja za primer brezposelnosti. To zavarovanje bi bilo ukinjeno, oziroma spremenjeno v prostovoljno (glej v nadaljevanju). Ukrepi aktivne politike zaposlovanja bi načeloma⁹² ostali.
 - Decembra leta 2007 je bilo 68.411 brezposelnih⁹³ ljudi prijavljenih na Zavodu za zaposlovanje. Povprečno 15.041 jih je prejelo denarno nadomestilo, 1.542 pa denarno pomoč. Delež teh prejemkov med vsemi prejemki brezposelnih ljudi je znašala 23,2%.
 - 30.756 ljudi je prejelo denarno socialno pomoč v povprečni vrednosti 204 evra (MDDSZ, Statistika) in je imelo status brezposelne osebe.
- Leta 2007 je bilo iz naslova brezposelnosti izplačanih 25.643 prejemkov v višini 122.378.000 evrov⁹⁴ (Kersnik 2008) oziroma je MDDSZ za brezposelne namenilo 156.051.179 evrov⁹⁵ (glej Priloga 1).

Tudi sistem, ki je namenjen brezposelnim je zapleten in administrativno zahteven. Prav tako se zdi, da kar nekaj prijavljenih brezposelnih ljudi ne dobiva nobenega denarnega prejemka, če pa pogledamo prebivalstveno statistiko pa ugotovimo tudi to, da je kar nekaj ljudi spada v skupino 'neregistriranih' brezposelnih: leta 2007 jih je bilo pribl. 7.196 (gl. Tabela 9). Sistem UTD je v primerjavi s sedanjim sistemom enostaven za razumevanje, enostaven za administriranje in je zato cenejši, obenem pa ljudi ne diskriminira in ne stigmatizira.

Tabela 5: Primerjava starostnega in statusnega prereza prebivalstva v letu 2007 (december)

Starostno obdobje	Število	Poenostavljena statusna struktura	Statusna struktura*	Število
0-24	531.287	Ostali (Otroci*)	skupaj vključeni v formalno izobraževanje	436.195
		Ostali	niso vključeni v formalno izobraževanje	95.092
25-64	1.167.732	Zaposleni	zaposleni	864.361
		Ostali	registrirani brezposelni	68.411
		Ostali	LASTNA OCENA** 'neregistriranih' brezposelnih	7.196
		Upokojenci	upokojenci pred 65 letom	227.764
65+	326.847	Upokojenci	upokojeni po 65 letu	326.847
SKUPAJ	2.025.866			2.025.866

Vir: lastni preračun. Podatki: SURS, ZPIZ.

⁹² Potrebno bi jih bilo zelo natančno analizirati v smislu doseganja ciljev, zaradi katerih se izvajajo – ter zanje namenjena sredstva podeljevati v okviru formalnih izobraževalnih vavčerjev.

22. ⁹³ (http21) Statistika Zavoda za zaposlovanje o brezposelnih. Dostopno na 26.02.2010 na (<http://www.ess.gov.si/slo/dejavnost/StatistichniPodatki/Kazalci/GibanjeRegBP.htm>)

⁹⁴ Preračunano na mesečno raven to znese približno 398 evrov.

⁹⁵ V proračunu MDDSZ za aktivno politiko zaposlovanja prevladujejo subvencije in transferi posameznikom.

* Opomba: Statusna struktura se ne pokriva s starostno strukturo. Npr. obstajajo študenti stari 18 let, kot tudi zaposleni po 65 letu; mladi med 20 – 24 letom lahko študirajo, so zaposleni ali brezposelni ali niso vključeni v uradne registre. Itd. Ta tabela služi samo orientaciji. **Lastni preračun.

4.6.2 Kakšne bi bile spremembe davčnega sistema?

Sistem UTD bi sedanji davčni sistem poenostavil (glej Tabela 6): ukinjena bi bila olajšava za otroke (najmanj 187 evrov mesečno), kot tudi splošna olajšava (258 evrov mesečno); njuno vlogo prevzame UTD, ki bi bil neobdavčen⁹⁶.

Otroci bi imeli svoj davčni račun. Enostavna primerjava sistemov kaže⁹⁷, da bi prišlo do izenačitve otrok in do bistvene izboljšave finančne situacije večine družin z otroki. Država namreč sedaj v obliki davčne olajšave za otroka zaposlenih staršev nameni najmanj 183 evrov na mesec, za kritje eksistenčnih stroškov socialno ogroženih otrok pa najmanj 176,91 evrov⁹⁸ - v sistemu UTD bi pa vsak otrok prejemal najmanj 250 evrov gotovine. Družina 2 nezaposlenih odraslih in dveh šolajočih se otrok bi prejela 1.000 evrov gotovine in 200 evrov v vavčerjih. Primerjaj Okvir 4.

Tabela 6: Primerjava obdavčitve dohodnine v sedanjem sistemu in sistemu UTD

	SEDANJI SISTEM v evrih mesečno (letno)	UTD SISTEM
Dohodnina	Progresivna lestvica (16%, 27%, 41%)	Progresivna lestvica (?) Potreben izračun MF)
Splošna olajšava (2009)	Progresivno : 426,11 mesečno (5.113,35 letno)	/
	340,20 mesečno (4.082,35 letno)	/
	254,28 mesečno (3.051,35 letno)	/
Olajšave za otroke:	Za prvega: 187, 62 mesečno (2.251,46 letno)	/
	Za drugega: 203,96 mesečno (2.447,62 letno)	/
	Za tretjega: 340,19 mesečno (4.082,27 letno)	/
	Za četrtega: 476,41 mesečno (5.716,92 letno)	/
	Za petega: 612,63 mesečno (7.351,57 letno)	/
Olajšava za pokojninsko varčevanje (**)	Do 2.604,54 evrov letno.	Višja olajšava?

Vir: Stopnje dohodnine za davčno leto 2009 (Durs). Opombe: *Izračun progresivnosti davčne stopnje, ki bi zagotovila davčno finančno nevtralnost spremembe sistema, je odvisno od preračuna Ministrstva za finance.⁹⁹ ** Olajšavo za pokojninsko varčevanje bi bila preimenovana v Olajšavo za naložbe v prihodnost¹⁰⁰

⁹⁶ Predlagatelji enotne davčne stopnje so npr. predvideli, da bi naj bila splošna olajšava 110 odstotkov letnega minimalnega dohodka. Glej: analizo Davčna reforma za povečanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva – analiza možnosti uvedbe enotne davčne stopnje v Sloveniji. (Delo, 23. maj 2005, str. 1).

⁹⁷ Za podrobnejše primerjave bi bilo potrebno uporabiti mikrosimulacijski model IER. Glej Čok in Stropnik, 2006.

⁹⁸ Otroški dodatek za prvega otroka v višini 110, 41 in socialna denarna pomoč za otroka 66,51. To so preračuni za prvega otroka, ki ima najnižje socialne prejemke. Vendar pa se zdi, da bi se spričo individualno izplačanih UTD situacija občutno izboljšala tudi za večino družin z več otroki. To bi bilo potrebno preveriti; Čok in Stropnik (2006).

⁹⁹ Za analizo učinkov sprememb dohodnine in socialnih prejemkov na strani prejemnikov kot tudi na strani državnega proračuna bi bilo zaželeno uporabiti mikrosimulacijski model Inštituta za ekonomska raziskovanja, Ljubljana. Gl. primer Čok in Stropnik (2006) Ocena otroškega dodatka in denarne socialne pomoči na dohodkovni položaj gospodinjstev z uporabo statičnega mikrosimulacijskega modela za Slovenijo.

Vsak upravičenec bi bil tako davkopllačevalec kot tudi direktni prejemnik UTD iz davčnega proračuna – kar bi lahko povečalo davčno disciplino¹⁰¹, kot tudi zavzetost državljanov, da bdijo nad pravičnostjo davčnega sistema. Predpostavlja se, da si ljudje ne bodo več 'pljuvali v lastno skledo' z davčno nedisciplino, in da to ne bodo pustili več delati tudi drugim, če bodo vedeli, da si z davčno vestnostjo lahko UTD zvišajo. Povezanost teh dveh sistemov: izplačevanje državljskega dohodka in pobiranja davkov – kot dve strani enega kovanca – bi bilo sinhrono vodeno preko osebne davčne številke in z njo povezanega transakcijskega bančnega računa.

Marko Kranjec¹⁰² je v analizi možnih učinkov poenostavitve davčnega sistema ocenil, da se zaradi odprave števila izjem in preferencialnega priznavanja davčnih osnov zelo verjetno znižajo stroški izpolnjevanja davčnih obveznosti (*compliance costs*), ki jih imajo zavezanci, tj. stroški računovodstva, informacijskih sistemov, dokumentacije, izpolnjevanja obrazcev, poročanjem, in sicer, da so ti stroški lahko tudi do petkrat višji kot neposredni stroški administracije/.../morda tudi do 2% BDP. Tudi to je potrebno upoštevati pri ocenjevanju pozitivnih učinkov UTD, še posebej, ker v sistemu UTD ne bi poenostavili samo davčnega sistema pač pa tudi sistem socialnih prejemkov.

4.6.3 Kaj bi sistem UTD pomenil za zaposlene?

UTD bi prejemal tudi vsak zaposlen posameznik. Zakaj je to potrebno, glede na to, da imajo zaposleni plačo, ki jim zagotavlja, da imajo sredstva za preživetje? Razlog je predvsem v večjem občutku varnosti – da vidijo, da imajo tudi v primeru negotovosti zaposlitve eksistenco zagotovljeno. In da v primeru izgube zaposlitve ali neredno izplačanih plač niso potrebni nobeni administrativni postopki, da si to eksistenco zagotovijo. Dejstvo je, da si lahko vsi¹⁰³ zaposleni sedanjo višino dohodkov 'sami financirajo' UTD: del njihove plače se jim prenakaže preko davčne uprave, zato, da jim je ta dohodek zagotovljen. Mesečni dohodek ostane na enaki višini, kot v tem trenutku.

Tabela 7: Socialni prispevki v sedanjem sistemu in sistemu UTD

	UTD sistem	SEDANJI sistem
--	------------	----------------

¹⁰⁰ Olajšavo za pokojninsko varčevanje bi bilo smiselno spremeniti v Olajšavo za naložbo v prihodnost, ker bi ob pokojninskem zavarovanju in varčevanju, bile vključene tudi naložbe v ekologijo, naložbe v razvoj novega izdelka, naložba v s.p., naložbe, ki spodbujajo varčevanje z energijo, morda bi sem spadalo tudi reševanje stanovanjske problematike ipd. Ta olajšava bi lahko bila višja kot je sedanja olajšava za pokojninsko varčevanje v smislu, da gre za spodbujanje dolgoročnih naložb, ki se bodo v prihodnosti povrnili v manjših proračunskih stroških. Država si s to olajšavo lahko oz. mora pustiti možnost vplivanja na 'davčno' obnašanja državljanov.

¹⁰¹ Pod davčno ne/disciplino v tem besedilu štejemo tudi vestno in pošteno plačevanje prispevkov.

¹⁰² (http 24) Marko Kranjec je sedanji guverner Banke Slovenije. Leta 2005 je kot član Strateškega sveta pripravil mnenje (analizo): Linearna dohodnina (flat-rate-text). (http)
http://www.vlada.si/si teme_in_projekti/arhiv_projektov/strateski_svet_za_gospodarski_razvoj_november_2007_do_julija_2008/strateski_svet_za_gospodarski_razvoj_arhiv/

¹⁰³ Glede na sprejet dogovor, da mora neto minimalna plača dosegati nivo minimalnih eksistenčnih stroškov v višini 562 evrov neto.

	Zaposlen	Delodajalec	Zaposlen	Delodajalec
UTD	?	?	/	/
Zavarovanje za brezposelnost	/	/	0,14%	0,06%
Zavarovanje za materinstvo	/	/	0,10 %	0,10
Obvezno ¹ zdravstveno zavarovanje (ZZZS)	6,36%	6,56%	6,36%	6,56%
Obvezno invalidsko in pokojninsko zavarovanje (ZPIZ)	?	?	15,5%	8,85% (+Poklicna invalidnost 0,53%)
Obvezni prispevki SKUPAJ	33,3% ?	33,3%?	22,1%	16,1%

Opombi: Ob tem je potrebno upoštevati še hkratne spremembe v obdavčenju (gl. spodaj).

V tem smislu pa bi UTD nadomestil zavarovanje za primer brezposelnosti¹⁰⁴, zavarovanje za primer materinstva, kot tudi zavarovanje odsotnosti zaradi bolezni do enega meseca. Ali povedano drugače, del funkcije zavarovanj (eksistenčna varnost) prevzame UTD, drugi del zavarovanj, ki služi funkciji zavarovanja nivoja dohodka pa bi ostal zajet v obveznih in prostovoljnih zavarovanj, kot tudi različnih shemah varčevanja.

Odprto ostaja vprašanje, ali bi se zaradi uvedbe sistema UTD spremenile tudi prispevne stopnje drugih zavarovanj (npr. za pokojninsko zavarovanje). Ali pa bi bilo morda dobro razmišljati o povečanju socialnih prispevkov za socialno varnost do višine 33,3% (tj. 1/3 dohodka) tako kot: »na Švedskem in v Angliji, kjer je večina socialnih programov univerzalna, /in/ prispeva povprečna družina 1/3 osebnih dohodkov« Rus (1990, str. 60). V primerjavi s sedanjim sistemom bi to pomenilo povečanje prispevkov za 11,2%. Teh 11,2%, pa prispevki za zavarovanje ob primeru brezposelnosti, zavarovanje za materinstvo, ter del prispevka iz pokojninskega zavarovanja bi lahko bilo namenjeno financiranju UTD. (Glej Tabelo 7).

Vsak, ki bi zaslužil denar iz kateregakoli naslova 33,3% tj. 1/3 dohodka namenil za UTD, za zdravstveno ter pokojninsko zavarovanje. To bi veljalo za čisto vsakega državljana ali prebivalca RS, kmeta, samozaposlenega, honorarno zaposlenega, prostovoljca, oziroma za vsak dohodek (veljalo bi tudi za otroke)¹⁰⁵.

Pri spremembi sistema zavarovanja za primer brezposelnosti in materinstva je potrebno prehodno obdobje. Če človek 20 let plačuje zavarovanje, mu takrat, ko bi moral dobiti zavarovalnino ne moreš reči: ne gre, sistem se je spremenil. Kot pa je razvidno iz podatkov iz leta 2007 – pa prejemke iz tega naslova prejema manj kot četrtina 'prijavljenih' brezposelnih, tem bi se prejemek znižal, za vse druge bi bil sistem UTD ugodnejši.

Prostovoljno zavarovanje nivoja dohodka, ki bi se uvedlo na novo, bi naj nadomestilo predvsem zavarovanje za primer brezposelnosti. To zavarovanje bi naj zagotavljalo, da ima posameznik določen čas (npr. maksimalno 2 leti, gl. Tabelo 6) zavarovanih 30 % preteklega nivoja dohodka (oziroma do zgornje meje dovoljene zadolženosti v RS). Do tega zavarovanja bi bil posameznik upravičen po več kot mesecu dni trajajoče odsotnosti glede na vplačano zavarovalnino; zahtevo za izplačilo bi vložil zavarovanec sam.

¹⁰⁴ To pomeni tudi to, da v primeru brezposelnosti iz skupnega blagajne nihče ne bi prejemal več kot UTD – tudi poslanci ne.

¹⁰⁵ Otroci se tako zelo zgodaj pričnejo spoznavati in socializirati v sistemom v katerem živijo; gre pa tudi za občutek, da tudi oni po svojih močeh prispevajo k skupni družbeni blaginji.

V ta sistem bi bila lahko vključena tudi možnost 'sabatnega leta', da se lahko človek vključi v kakšno obliko leto dni trajajočega 'učenja', ima pa zavarovan minimalni nivo dohodka, da npr. nima težav z odplačevanjem kredita v prvem letu. (V primeru nezaposlenosti je potrebno v letu dni najti drug način za reševanje dolgoročnih obveznosti). V primeru, da se vplačilo nikoli ne uporabi, bi ga zavarovanec morda lahko uporabil tako, da se upokoji nekoliko prej ali pa možnost, da po 15 letih zavarovanja, če zavarovanja ni nikoli koristil, zavarovanje neha plačevati, zavarovan pa je še naprej.

Sicer pa v Sloveniji že lahko vidimo praktične rešitve tega problema. V zadnjem času se je na trgu že razvilo 'Zavarovanje za primer brezposelnosti', kjer zavarovalnica zavarovancem izplačuje mesečno nadomestilo ali jim določen čas izplačuje mesečne obroke za kredit. Pogoji pa so naslednji: posameznik mora biti zaposlen za nedoločen čas (vsaj pol leta ali vsaj eno leto), zavarovati se moraš za šest mesecev ali eno leto vnaprej (varovalka proti goljufijam), zavarovanje pa se lahko izplačuje od 6 do 24 mesecev brezposelnosti. Primer: tridesetletni moški, ki zavarovanje sklepa za eno leto s samodejnim podaljševanjem, si s plačilom 15,98 evra na mesec zagotovi mesečno nadomestilo 500 evrov za do 6 mesecev. (Žurnal, 19.januar, 2010, str. 2-3.)

Ne bi pa zaradi UTD imeli zaposleni ob koncu meseca kaj več denarja v denarnici. V sistemu UTD ti država po eni strani 'za vsak primer' plača UTD, po drugi strani pa ti za plačevanje tega UTD odteguje od plače. Tudi s stališča državnega proračuna (tako kot s stališča posameznika) bi bil rezultat izravnani: za toliko kot bi bili večji izdatki bi bili tudi večji prihodki.

UTD bi posameznikom izplačevala davčna uprava. V bistvu gre za obrnjeno verzijo negativne dohodne: tam posamezniku najprej odtegnejo dohodnino, ob letnem obračunu dohodnine pa mu vrnejo 'preveč' odtegnjene dohodnine (npr. glede na oceno eksistenčnega minimuma). V sistemu UTD pa se posamezniku mesečno nakazuje UTD, to pa se naknadno upošteva pri letnem obračunu dohodnine.

4.6.4 Kakšna bi bila sprememba razmerja med delodajalci – delavci - državo?

S sistemom UTD bi pridobili zaposleni, delodajalci kot tudi družba v celoti. Za delodajalce je bistvena prednost sistema UTD, da delodajalce 'odveže' odgovornosti za existenco delavcev; zaposlene bi plačali v skladu s tržnimi zakonitostmi (kolikor je vredno njihovo delo na trgu, ali kolikšno je povpraševanje po določenem profilu delavcev). Pritisk na delodajalce v smislu 'socialnih kriterijev'¹⁰⁶ bi bili v tem oziru zmanjšani. Gre za temeljito spremembo v dojemanju odnosa med državo, delodajalci in delavci. Po drugi strani pa se bodo delodajalci v tem sistemu soočili z delavci, ki imajo zagotovljeno socialno varnost, podporo

¹⁰⁶ Npr. Delodajalci ne bi bili več obvezni plačevati bolniških nadomestil za prve tri dni bolniške – oziroma 'bolniške' sploh ne bi bilo več. V prvem mesecu bi za zagotovitev existence moral zadostovati Univerzalni temeljni dohodek, kasneje pa bi lahko terjali 'Zavarovanje višine dohodka' odvisno od vplačanih prispevkov. Predlog je seveda diskutabilen, kot tudi vse v tem tekstu. Spomnimo se primerov prikazanih na TV (zaradi sprememb zdravstvenega zavarovanja) npr. o kroničnih bolnikih, ki s takimi bolniškimi oni in njihovi otroci ne bi mogli preživeti. To je res. Predlog ni dodelan do zadnje alineje. Potrebno pa je opozoriti na eno bistveno razliko v sistemu univerzalnega temeljnega dohodka v primerjavi s sedanjim: ne glede na to, koliko starši zaslužijo ali ne zaslužijo, imajo otroci zagotovljen svoj(!) Univerzalni temeljni dohodek. Za matere (starše) se teža problema s tem bistveno spremeni.

celotne skupnosti in tudi države, in če bodo hoteli, da se kdo pri njih zaposli, se bodo kot delodajalci morali izkazati – v smislu spoštovanja zaposlenih, dostojne plače in urejenih delovnih razmer.

Vrednost prispevkov s strani delodajalcev za socialno zavarovanje se v sistemu univerzalnega temeljnega dohodka načeloma ne bi zvišala. Kljub vsemu pa obstaja tudi možnost, da bi UTD pomagal pri ohranitvi tudi nizko produktivnih delovnih mest.

Družba (država ji pri tem pomaga z birokratskim aparatom) v sistemu univerzalnega temeljnega dohodka iz skupnih sredstev zagotavlja eksistenco vsem svojim članom in jim omogoča, da se za izboljšanje svojega življenja odločijo za delo pod pravičnimi pogoji. Povedano po domače: družba (kot družina) pošilja svoje člane v svet plačanega dela – da bodo živeli bolje, kot zgolj na meji revščine. Vendar v primeru, da posameznik v svetu plačanega dela ne uspe (zaradi različnih okoliščin), ga ne obtožuje, ga ne stigmatizira, ampak mu nudi občutek sprejetosti in varnosti tj. dovolj sredstev, da preživi do naslednje priložnosti¹⁰⁷.

Država bo morala uvideti, da je bolj pametno da stavi na lojalnost državljanov, kot na lojalnost podjetij (npr. tujih multinacionalk). Multinacionalke pridejo in grejo, podjetja nastanejo in propadejo, državljani pa ostanejo. Po drugi strani pa bo ta država (družba)s tem, ko bo podjetjem omogočila najem eksistencialnega strahu osvobojenega delavca, kreativnega in optimističnega – ponujala edinstveno delovno silo na svetu.

4.6.5 Kakšne bi bile spremembe pokojninskega sistema in s tem povezane finančne posledice?

V sistemu UTD bi država iz proračuna izplačevala samo UTD. V sedanjem predlogu izhodišč pokojninske reforme je ta predlog že vključen v delu, ko govori o ničelnem pokojninskem stebru, ki bi se naj financiral iz proračuna (Glej [http 17](#))

Sistem pokojninskega zavarovanja bi se spremenil v smislu, da država skrbi samo za osnovni, eksistenčni minimum¹⁰⁸. Do določen mere se to dogaja že danes, vendar zelo netransparentno (glej Tabelo 8): npr. leta 2007 je bilo od zneska 4,649 milijarde za pokojnine 1,028 milijarde prenesenih iz državnega proračuna.

Tabela 8: Primerjava finančnih potreb za upokojence v sistemu UTD in sedanjem sistemu

		Število upokojencev	Potreben znesek za UTD (evri)	Sredstva iz proračuna za upokojence (evri)	Sredstva ZPIZ-a za upokojence (evri)
2007	UTD=270	543.473,00	1.760.852.520,00	1.028.000.000,00	3.036.000.000,00

¹⁰⁷ Veliko ljudi meni, da med ljudmi ne bo volje do dela, če bodo prejeli Univerzalni temeljni dohodek. V protidokaz lahko navedemo primer številnih upokojencev, ki kljub dovolj veliki pokojnini še vedno delajo (prostovoljno ali za denar), kot tudi številne prejemnike socialnih pomoči, ki kljub zagotovljenemu eksistenčnemu minimumu delajo na črno – in to celo kljub strahu, da lahko zato socialno pomoč izgubijo.

23. ¹⁰⁸ Glej tudi razmišljanja v Tajnikar, Maks in Petra Došenovič Bonča: Vzajemna- Simbol napredka ali medgeneracijskega konflikta? Ljubljana.Delo, 30. oktober 2009.

	evrov				
2008	UTD=280 evrov	566.513,00	1.835.502.120,00	1.112.000.000,00	3.368.000.000,00
2009	UTD=285 evrov	551.258,00	1.885.302.360,00	1.344.000.000,00	3.323.000.000,00

Vir: SURS, ZPIZ, lastni preračun.

Možno je reči, da je etično sporno, da se iz skupne blagajne odvajajo v pokojninsko blagajno sredstva za specifično skupino, brez omejitev, samo glede na njihove potrebe. Po drugi strani pa je prav tako etično sporno, da iz pokojninske blagajne prejema pokojnino ljudje, ki vanjo niso prispevali, pač pa jim je ta prejemek dodelila država; to je potrebno ločiti in narediti bolj transparentno. (glej Tabela 9)

Tabela 9: Primerjalni prikaz starostne in statusne strukture upokojencev ter prejemkov po primerljiv ciljnih skupinah v letu 2007

STAROSTNA STRUKTURA				
upokojenci pred 65 letom*	227.764			
upokojeni po 65 letu*	326.848			
STRUKTURA POKOJNIN		PREJEMNIKI		
	Število upokojencev		Št. prejemkov	Vrednost (evri)
SKUPAJ	543.473	SKUPAJ	1.407.719	3.845.534.000
starostne	332.780	upokojenci	1.005.303	2.481.127.000
kmečka po SZK	3.157	kmetje	3.008	8.284.000
invalidske	94.511	invalidi	216.309	759.061.000
družinske	65.601	svojci	106.499	493.331.000
vojaški	3.829	žrtve vojnega nasilja	35.718	20.962.000
akontacije	250	vojni invalidi	6.539	17.817.000
vdovski	25.913	osebe s posebnimi zaslugami	558	2.337.000
		veterani	33.785	62.615.000
		potrebni pomoči drugega	32.926	70.877.000
državni	17.432	državna pokojnina	19.754	

Vir podatkov: SURS, ZPIZ, Kersnik (2008); lastni preračun.

Leta 2007 je bilo v Sloveniji po statistiki ZPIZ-a 543.473 upokojencev. Za upokojene, kmete, veterane, vojne invalide, žrtve vojnega nasilja, invalide, osebe s posebnimi zaslugami je bilo izplačanih 1.407.719 prejemkov (Kersnik, 2008)¹⁰⁹ v višini 3.845.534.000 evrov. Dejstvo, da na enega upokojenca pride 2,5 prejemkov kaže na kompleksnost sistema ter s tem povezane stroške administriranja - ki bi se v primeru UTD občutno zmanjšali.

¹⁰⁹ Za vse denarne prejemke, torej poleg upokojencev, invalidov in svojcev umrlih tudi še za bolezni in 'starše' je bilo leta 2007 nakazanih 4.649.365.000.000 evrov, tj. 14,73% BDP (Kersnik, 2008, str. 8). Vsega skupaj so »leta 2007 prebivalci Slovenije prejeli skupaj 2.234.737 prejemkov«, tj. več kot enega na vsakega prebivalca.

Uvedba UTD ne bi pomenila nobenih finančnih posledic za upokojence ali javne finance. Obseg sredstev namenjen prejemkom upokojencev bi ostal enak. Sedanje pokojnine bi se preračunale tako, da bi vsak upokojenec ob izplačilu videl, kolik delež prejemka je UTD, kolikšen delež pa znaša pokojnina, ki je izračunana v razmerju do vplačanih prispevkov. Tako bi se predvsem povečala transparentnost sistema: iz plačanih prispevkov za pokojnine bi se izplačevala 'zaslužena' pokojnina,¹¹⁰ iz proračuna pa UTD. UTD bi nadomestil 2 (3) upokojenska prejemka, ki ne izhajata iz naslova vplačanih prispevkov: državno pokojnino in letni dodatek (prej dodatek za rekreacijo), morda pa tudi varstveni dodatek oz. bi le-tega smiselno prilagodili. Sistem UTD bi lahko v celoti veljalo šele za tiste, ki bi prvo plačo zaslužili z dnem uveljavitve sistema UTD, za druge pa je potrebno uveljaviti prehodno obdobje.

To kar zdaj plačujemo in se zbira na SPIZ-u bi moralo biti bolj individualizirano in v skladu s vplačanimi prispevki (točkovni sistem), nato drugi steber (prostovoljen - kolektiven ali individualen - vezan na prispevek delodajalca), tretji steber pa bi moral biti popolnoma prostovoljen in individualiziran: zavarovanje pri 'profitnih zavarovalnicah' ali varčevanje na bankah.

Pri govoru o pokojninskem sistemu je potrebno več kot enkrat opozoriti, da gre tu za idejo ureditve pokojnin v sistemu UTD, in da tega ni mogoče neposredno aplicirati na sedanji pokojninski sistem, kjer gre za pretekle medgeneracijske dogovore. Če se je človeku pred npr. 20. leti obljubilo, da bo v primeru določene višine mesečnega vplačila čez 20 let upravičen do določenega zneska, ni pošteno, da se mu pa zdaj reče, da ni denarja. Čeprav – to je treba povedati, se je nekaj podobnega zgodilo ljudem, ki so vplačevali v različne vzajemne in pokojninske sklade po svetu, ki so v sedanji gospodarski krizi pretrpeli velike izgube. Prav zato se kot boljša različica pokojninskega zavarovanja trenutno predstavlja 'pretočni sistem' ('pay as you go'), ki ga imamo tudi v Sloveniji – kjer zaposleni del svojega dohodka namenijo sedanjim upokojencem. Logika v tem sistemu sledi logiki menjave generacij¹¹¹: nekoč bodo sedanjim zaposlenim del dohodnine namenili tisti, ki so sedaj še otroci. Vendar pa je v luči demografskega deficita (manjše število pripadnikov bodočih generacij) pretočni sistem v tem primeru na dolgi rok ni veliko bolj varen kot 'borzni sistem'. V slednjem se manjša vrednost delnice, v primeru demografskega deficita pa število 'delnic' oz 'delničarjev'. Na koncu je treba priznati, da se je količina 'kapitala' v obeh primerih zmanjšala, res da v primeru borze v času enega leta, v pretočnem sistemu pa v času ene generacije. In upokojenska generacija, ki ni dovolj vlagala v svojo bodočnost v smislu zadostnega števila zaposlovanja mlajših, ki prispevajo za njihovo preživetje se mora

¹¹⁰V smislu večje transparentnosti večje povezanosti med vplačanimi prispevki in izplačanimi pokojninami je ta predlog enak predlogu delovne skupine MDDSZ, ki pripravlja modernizacijo pokojninskega sistema. ([http 17](http://17)). Iz te blagajne bi ljudje dobivali pokojnino na osnovni preteklega dela v višini, kot bi jo napolnila takrat aktivna generacija. Zaradi dejstva, da bo ta blagajna v prihodnje čedalje bolj obremenjena pa ne podpiram predloga MDDSZ ([http17](http://17)) o sistemu virtualnih računov, ker je kompliciran, netransparenten in zavajajoč. Spominja na poročanje o vrednosti delnic – in velika verjetnost je, da bo ta račun z leti bližanja upokojitvi padal – ne rasel. Verjetno pa bi bil ta sistem 'uspešen' v smislu, da se bodo ljudje z leti in vsako leto manjšim računom nekako 'spotoma' privadili misli o poznem odhodu v pokoj.

¹¹¹ To je na nivoju družbe urejen medgeneracijski dogovor, da otroci skrbijo za ostarele starše. Uporaba termina 'varčevanje' za starost v okviru prvega pokojninskega stebra je čisto zavajanje. (Prej bi lahko govorili o naložbi v otroke, tj. prihodnje plačnike). V okviru prvega pokojninskega stebra se zbira denar za 'odplačevanje dolga' pretekli generaciji, ki te je spravila do kruha, in v imenu medgeneracijske pravičnosti lahko samo upaš, da bo naslednja generacija, 'ki jo šolaš' storila enako. Tako kot velja v vseh človeških družbah: hvaležnost starejšim in upanje v mladino.

sprijazniti, da iz naslova 'preteklega dela' dobiva v skladu s tem, koliko so ustvarili 'izvajalcev' sedanjega dela oz. koliko so vanje vložili.

4.6.6 Kako bi se UTD financiral?

Pri zbiranju sredstev za UTD je možnih več rešitev. V svetu se največkrat predlaga financiranje UTD iz Tobinovega davka, ekoloških davkov, družbene rente ali iz proračuna.

V tem tekstu se predlaga financiranje UTD na osnovi že vpeljanega sistema (iz prispevkov in iz proračuna), ki bi ga samo poenostavili: uvedli bi prispevek za UTD in ukinili prispevek za zavarovanje za brezposelnost in materinstvo, prav tako pa bi ukinili splošna davčno olajšava in olajšava za vzdrževane otroke.

Odrpito ostaja vprašanje sprememb dohodninskih stopenj ali spremembe dosedanjih prispevnih stopenj.

4.6.7 Kakšne bi bile finančne posledice uvedbe UTD za proračun RS?

Da pa bi lahko ocenili finančni učinek potrebnih sredstev za financiranje UTD na proračun bomo primerjali dejansko porabljena sredstva za 'isti namen' z oceno finančnih potreb za financiranje UTD. Izhodišča za oceno finančnih posledic so torej naslednja: 1) za tiste, ki so brez lastnega dohodka je denar v sistemu socialne države že upoštevan, potrebna je samo njegova drugačna redistribucija, 2) tisti, ki imajo lastne dohodke UTD financirajo skozi prispevke in davke: toliko kot bi prejeli, toliko bi plačali 3) sredstva za upokoјence se ne spremenijo.

(Glede na to, da imamo v celoti dostopne podatke samo za leto 2007 so bili za oceno finančnega učinka uporabljeni predvsem podatki za leto 2007, deloma tudi 2008. Podatki za leto 2009 in 2010 so ocene, v kolikor vsebujejo tudi podatke prejšnjih let, ker novejših podatkov še ni. Pri oceni finančnih posledic je upoštevana inflacija, pri čemer 300 evrov v letu 2010 predstavlja 285 evrov v letu 2009, 280 evrov v letu 2008 in 270 evrov v letu 2007.)

Tabela 10: Dejansko porabljena in v davčnem sistemu upoštevana javna sredstva namenjena eksistenci upravičencev v letih 2007, 2008, 2009 (ocena) in 2010 (ocena)

	2007	2008	2009	2010
splošna davčna olajšava	631.200.000	733.300.000	733.300.000	733.300.000
davčna olajšava za otroke	230.400.000	242.200.000	242.200.000	242.200.000
MDDSZ	1.010.414.248	1.094.751.632	1.497.017.147	1.589.128.655
Skupaj vsi javni viri namenjeni eksistenci (brez sredstev za upokoјence iz proračuna)	1.872.014.248	2.070.251.632	2.472.517.147	2.564.628.655

Vir: ZPIZ, MF (Podatki dohodnina 2007), Proračun RS v Ur.l. RS št. 13/2009, str. 1448 in Ur.l. RS št. 99/2009

V skladu s predlogom UTD v tem tekstu bi v letu 2007 za financiranje UTD za 'Ostale' (tj. pribl. otroke, revne in brezposelne) potrebovali 1.999.902.960 evrov (Tabela 16; sredstva za upokoјence se ne spremenijo in se zato v teh izračunih ne upoštevajo), dejansko pa je bilo v okviru (socialne) države eksistenci namenjeno 1.872.014.248 evrov.

Tabela 11: Ocena potrebnih javnih sredstev v sistemu UTD v letu 2007, 2008 in 2009

	2007		2008		2009	
	število	UTD=270evro v	število	UTD=280evro v	število	UTD=285evro v
Vsi prebivalci	2.025.866		2.032.362		2.042.335	
Zaposleni	854.000	0	879.257	0	858.171	0
Upokojeni	543.473	1.760.852.520	566.513	2.039.446.800	551.258	1.885.302.360
Ostali (prejemniki UTD)	617.254	1.999.902.960	586.592	2.111.730.000	632.906	2.154.240.754

Vir: lastni preračun

Vendar pa v tem izračunu niso upoštevana sredstva za vavčerje, ki bi se financirali iz drugih ('izobraževalnih' virov), v tem primeru bi zgoraj omenjena sredstva (Tabela 10) v letu 2007 zadostovala za sistem v katerem tisti, ki niso vključeni v formalni izobraževalni sistem dobijo celoten UTD (270 evrov), tisti vključeni v formalni izobraževalni sistem pa 5/6 UTD tj. 225 evrov (glej Tabela 12). V tem primeru bi celo imeli 'višek' v višini 107.656.588 evrov. Bi pa morali v tem primeru 235.545.300 evrov 'vzeti' iz sredstev za izobraževalni sistem.

Tabela 12: Ocena potrebnih javnih sredstev za financiranje UTD leta 2007 brez sredstev za vavčerje

	število	UTD=270 evrov	Vsi 5/6 UTD=225evrov	Vsi UTD=270 evrov, otroci* 5/6 UTD=225 evrov
Ostali (prejemniki UTD)	617.254	1.999.902.960	1.666.585.800	1.764.357.660

Vir: lastni preračun. Opomba: 436.195 'otrok' je bilo vključenih v formalno izobraževanje

Seveda pa se ob tem pojavi vprašanje, ali ima sistem dovolj denarja tudi glede na skokovito povečanje brezposelnih v času krize. Registrirana brezposelnost je oktobra 2009 namreč znašala 94.591 oseb.¹¹²

Med njimi je denarno nadomestilo prejelo 30.833 brezposelnih¹¹³. Delež prejemnikov denarnega nadomestila in denarne pomoči¹¹⁴ je bil 32,6 %. Najnižje denarno nadomestilo znaša 45,56 % minimalne plače in je oktobra letos znašalo 272,19 evro bruto – in toliko je prejela četrtina upravičencev do tega nadomestila. Višina najvišjega nadomestila je trikratnik najnižjega, in je znašalo 816,57 evro bruto. Oktobra so upravičenci

¹¹² Ob koncu januarja 2010 je bilo na Zavodu RS za zaposlovanje prijavljenih 99.591 brezposelnih oseb. Dostopno na 26.02.2010 <http://www.ess.gov.si/slo/dejavnost/StatisticniPodatki/2010/0110.htm>.

¹¹³ Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje: Mesečne informacije (NOVEMBER 2009, LETNIK 16, ŠTEVILKA 11): <http://www.ess.gov.si/slo/dejavnost/StatisticniPodatki/MesecneInformacije/2009/MI-2009.htm>.

¹¹⁴ S spremembo Zakona o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti, ki je stopila v veljavo julija 2006, se denarna pomoč ne uvršča več med pravice iz zavarovanja za primer brezposelnosti. Skladno s prehodnimi določbami pa zavarovanci, ki so uveljavili pravico do denarne pomoči do uveljavitve novele zakona, zadržijo pravico v obsegu in trajanju v skladu s predpisi, veljavnimi do uveljavitve novele.

v povprečju prejeli 569,78 evro bruto denarnega nadomestila. Glede na to, da samo ena tretjina brezposelnih prejema denarno nadomestilo, četrtina pa manj kot 300 evrov, se zdi, da bi bil sistem UTD za večino brezposelnih dolgoročno ugodnejši.

Glede na vsa sredstva, ki pa jih je država namenila za 'reševanje problema brezposelnosti' pa je še z večjo gotovostjo mogoče trditi, da je 'v sistemu' več kot dovolj denarja za financiranje UTD za vse brezposelne. Npr. "Do konca decembra je bilo na podlagi delnega subvencioniranja polnega delovnega časa z delodajalci sklenjenih že 842 pogodb v vrednosti 42.193.710,00 evrov za 64.807 delavcev, na podlagi Zakona o delnem povračilu nadomestila plače pa je Zavod z delodajalci sklenil 458 pogodb v vrednosti 69.719.212,46 evrov za delno povračilo nadomestila plač in 10.456.960,00 evrov za delno povračilo stroškov usposabljanj za skupaj 16.277 delavcev.«¹¹⁵

Če to seštejemo in domnevamo, da se kategorije ne podvajajo, je bilo v letu dni za 81.084 delavcev izplačano 122.369.882 evrov, tj. 125,7 evra na mesec – ob tem, da je večina ob tem dobila še plačo za opravljeno delo. Glede na to, da obstaja teza, da vsi ti ukrepi samo navidezno rešujejo problem brezposelnosti, oziroma, da so 'prikrita' brezposelnost, ki samo zavira nujne spremembe v miselnosti in dejavnosti delodajalcev – ter ob tem, da je velika verjetnost, da bo ta 'prikrita' brezposelnost prešla v odkrito, ko bo konec ukrepov, se zdi, da bi bila dolgoročno boljša rešitev za delavce, delodajalce in državo, če bi ta sredstva uporabili v sistemu UTD.

Vsekakor bi bilo za celovito določitev širšega obsega finančnih posledic potrebno preveriti¹¹⁶ tudi, koliko se s sistemom UTD (zaradi formalnih izobraževalnih vavčerjev) v primerjavi s sedanjim sistemom spremeni tudi obseg dela in način razdeljevanja sredstev v izobraževalnem sektorju, (npr. 5,8% BDP v letu 2007), koliko se zaradi neformalnih izobraževalnih vavčerjev spremeni obseg in način razdeljevanja sredstev v izdatkih za rekreacijo in kulturo (npr. 1,1% BDP v letu 2007), prav tako za koliko se spremenijo stroški državne uprave zaradi zmanjšanja administrativnih stroškov (npr. 5,9% BDP v letu 2007; Tabela 13). Spet, zdi se zelo verjetno, da sistem UTD ne samo, da ne bi povečeval državnega deficita, ampak bi ga celo zmanjševal.

Tabela 13: Delež izdatkov sektorja država v primerjavi z BDP v obdobju 2000–2008, v % od BDP

	2000	2005	2006	2007	2008
Skupaj izdatki sektorja država	46,7	45,3	44,6	42,4	43,6
Vmesna potrošnja	6,6	6,2	6,2	5,9	6,1
Sredstva za zaposlene	11,3	11,5	11,2	10,6	10,8
Drugi davki na proizvodnjo	0,5	0,5	0,4	0,3	0,2
Subvencije	1,9	1,6	1,6	1,6	1,6
Odhodki od lastnine	2,4	1,6	1,4	1,3	1,2
Socialna nadomestila v denarju in naravi	18,0	17,7	17,3	16,3	16,6
Drugi tekoči transferji	1,3	2,1	2,0	1,7	2,0
Kapitalski transferji	1,6	1,0	0,8	0,9	1,0

¹¹⁵ ([http 23](http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/NovinarskoSredisce/ObvestilaZaJavnost/2010/20-01-10.htm)) V letu dni od prvega protikriznega ukrepa Zavod prejel skoraj tisoč vlog delodajalcev. Dostopno 26.02.2010 na <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/NovinarskoSredisce/ObvestilaZaJavnost/2010/20-01-10.htm>

¹¹⁶ Zato bi bila potrebna ekipa ljudi, ki bi v skladu s konceptom in sistemom UTD preverila finančne postavke po ministrstvih.

Bruto investicije in neto nabave nefinančnih ne proizvedenih sredstev	3,2	3,1	3,5	3,8	4,2
Skupaj prihodki sektorja država	43,0	43,8	43,3	42,9	42,7

Vir: Por 2009, UMAR. Temeljni agregati sektorja država, Slovenija 2005–2008 (SURS), 2009 (za leta 2005–2008); Nefinančni računi: S 13 država, preračuni UMAR (za leto 2000).

Slovenija je bila leta 2007 med EU 27 šele na 13 mestu po izdatkih za socialno zaščito, ter na 17 mestu po izdatkih Sektorja država skupaj in v tem smislu daleč od skandinavskih držav, po katerih bi se bilo v tem trenutku najbolj smiselno zgledovati: npr. za Dansko zaostajamo za 8,6% BDP ko gre za izdatke Sektorja države in 6,2% BDP ko gre za izdatke za socialno zaščito (glej Tabela 16).

Tabela 14: Struktura izdatkov sektorja država v letu 2007, izraženi v deležu BDP, EU-27, 2007, v %

Države, razporejene glede na izdatke za socialno zaščito	BDP/ preb. v SKM 2008	Izdatki Sektorja država skupaj	Izdatki za socialno zaščito, zdravstvo, izobraževanje ter rekreacijo in kulturo	Izdatki za socialno zaščito	Izdatki za zdravstvo	Izdatki za izobraževanje	Izdatki za rekreacijo, kulturo in dejavnosti združenj
Francija	107	52,3	36,8	22,2	7,2	5,9	1,5
Danska	119	51,0	38,0	21,7	7,3	7,4	1,6
Švedska	121	52,5	36,4	21,6	6,8	6,9	1,1
Nemčija	116	44,2	31,3	20,4	6,3	3,9	0,7
Avstrija	123	48,7	33,6	19,9	7,5	5,2	1,0
Finska	116	47,3	33,4	19,9	6,6	5,8	1,1
Portugalska	75	45,8	31,2	17,5	6,8	5,8	1,1
Belgija	115	48,3	31,1	17,1	7,0	5,8	1,2
EU-27	100	45,7	30,8	18,0	6,6	5,1	1,1
Italija	100	47,9	30,5	18,2	6,8	4,7	0,8
Združeno kraljestvo	117	44,0	30,1	15,3	7,5	6,2	1,1
Madžarska	63	49,7	29,0	17,3	4,9	5,3	1,5
Nizozemska	135	45,3	28,4 (p)	16,3 (p)	5,7 (p)	5,1 (p)	1,3 (p)
Slovenija	90	42,4	28,3	15,5	5,9	5,8	1,1
Poljska	57	42,1	27,1	15,7	4,6	5,7	1,1
Grčija	95	44,0	26,9	18,6	4,9	3,0	0,4
Luksemburg	253	37,2	26,7	15,8	4,5	4,5	1,9
Češka	80	42,6	26,0	12,9	7,1	4,7	1,3
Malta	76	42,6	25,5	13,7	5,8	5,4	0,6
Španija	104	38,8	24,7	13,0 (p)	5,7 (p)	4,4 (p)	1,6 (p)
Estonija	67	35,5	22,6	9,8	4,5	6,2	2,1
Irska	140	35,7	22,2	10,0	7,0	4,5	0,7
Litva	61	34,9	21,9	11,1	4,6	5,2	1,0
Slovaška	72	34,4	21,8 (p)	10,6 (p)	6,5 (p)	4,0 (p)	0,7 (p)
Ciper	95	42,9	21,5	9,9	2,9	7,4	1,3
Bolgarija	40	41,5	20,9	13,1 (p)	3,1 (p)	3,9 (p)	0,8 (p)
Latvija	56	35,9	20,7	8,4	4,6	5,8	1,9
Romunija	46	36,6	19,4	9,9	4,3	4,2	1,0

Socialni razgledi 2010, Vir: Evrostat. Opomba: 1) Države so razporejene po višini BDP na prebivalca v SKM ; oznaka (p) – začasni podatek; SKM je standard kupne moči. 2) Izdatki za socialno zaščito v tej (15,5% BDP) in prejšnji tabeli (16,35 BDP) se razlikujejo zaradi različne metodologije obdelave podatkov

Če ob tem upoštevamo še možnost, da bi ta sistem UTD utegnil v resnici zmanjšati davčne utaje, delo na črno in sivo ekonomijo pa se zdi, da bi uvedba UTD imela pozitivne javnofinančne učinke.

Skozi prikaz finančnih posledic je bilo prikazano, da je v slovenski državi in družbi dovolj denarja za financiranje predlaganega UTD: spremenil bi se predvsem način 'pobiranja, kupčkanja in razdeljevanja'¹¹⁷ Skozi oceno finančnih posledic na osnovi podatkov iz leta 2007 je bilo pokazano, da bi bilo mogoče uvesti UTD na način izravnanih prihodkov in odhodkov ter v sedanjih okvirih 'socialne države'. Ob tem da bi bil UTD sistem ugodnejši za večino prebivalcev, še posebej pa za tiste bolj ogrožene v smislu večje eksistenčne varnosti in manjše stigmatiziranosti.

Bi pa uvedba Univerzalnega temeljnega dohodka na ravni eksistenčnega minimuma morala imeti javnofinančno pozitiven učinek že, če na to gledamo z logičnega vidika. Če upoštevamo, da država že sedaj zagotavlja svojim državljanom eksistenčni minimum (kar bi ostalo enako), zaradi enostavnosti pa bi prihranila pri administriranju socialne varnosti¹¹⁸, to logično pomeni pozitiven učinek na javni proračun.¹¹⁹

V praksi bi se negativen javnofinančen učinek v začetku pokazal samo v tisti razliki, ki se nanaša na ljudi, ki so iz dosedanje 'socialnovarstvene mreže' izpadli, tj. v številu tistih, ki jih je družba do sedaj pustila 'na cedilu' predpisov. Vsi ti bi bili v univerzalnem sistemu vključeni. Je pa težko številčno natančno oceniti, za koliko ljudi gre, ker zanje ni podatkov; ker če bi 'uradni' podatki bili, bi ti ljudje že bili vključeni v sistem. Do določene mere služi za oceno števila ljudi izven 'sistema' primerjava statističnih podatkov o prebivalstvu v primerjavi s statistiko po statusnih skupinah. Kljub vsemu pa lahko sklenemo, da bi na ta način sistem UTD dodatno zajel samo še nek manjši odstotek prebivalstva, ki do sedaj ni prejemal sredstev (ali olajšav) iz skupnega blagajne: glede na to, da je v državi z 2.025.866 prebivalcev leta 2007 bilo izplačanih 2.234.737 prejemkov« (Kersnik, 2008, str. 8), tj. več kot enega na vsakega prebivalca, ob tem pa je bilo uveljavljenih tudi 333.823 olajšav za vzdrževane člane. Domnevamo lahko torej, da bi bila razlika predvsem v številu eksistenčno ogroženih

¹¹⁷ Tako kot npr. prideš do seštevka 6 na štiri različne načine: 0+6, 1+5, 2+4, 3+3, enako je mogoče razmišljati tudi v okviru javnih financ. Primer to razmišljanja je uporabil npr. tudi Kordež (2009): »V letu 2008 smo vsi davčni zavezanci vplačali 5.095 milijard prispevkov in 2.185 milijard evrov dohodnine, kar je 7.280 milijard evrov. Ta denar je država v celoti namenila za izplačilo pokojnin (3,7), zdravstveno zavarovanje (1,9) in za socialne prejemke (1,9); skupaj nekoliko več kot smo ga zbrali skozi prispevke in dohodnino.«

¹¹⁸ To ne pomeni odpuščanja ljudi. Po eni strani se ljudje lahko posvetili bolj vsebinskim nalogam, kot je 'predalčkanje' ljudi v različne statuse. Če pa bi bilo potrebno, pa bi bilo to po drugi strani mogoče izkoristiti za reformo ideologije polnega in fiksnega delovnega časa, in bi se vsem omogočila pravica, ki do sedaj velja samo za mlade matere (starše): npr. skrajšan delovni čas do 20 ur tedensko. To bi lahko koristili tudi ljudje srednjih let - za pomoč staršem ali mladim ali regeneracije, ali dodaten študij, ali starejši zato, da si delovni ritem prilagodijo sposobnostim. To bi bil dober korak za prostovoljno- skozi spremembo kulture dela - želeno spremembo v smeri podaljševanja delovne dobe.

¹¹⁹ Kratkoročno bi se zaradi stroškov, ki jih prinaša vsako spreminjanje sistema pozitiven učinek na javne finance morda začasno prikri. Vendar pa, ker pa so stroški spremembe sistema vključeni že tudi v sedanjem sistemu, ki je v fazi sprememb na pokojninskem, zdravstvenem in socialnovarstvenem področju (Finančni minister, Dr. Križanič o prevetritvi socialnovarstvenega sistema in pravic v letu 2010. Radio Val 202., 3. november 2009), to ne bi bil dodaten strošek. S takojšno uvedbo UTD bi samo prihranili denar – eno času neprimerno 'modernizacijo' sistema bi na ta način preskočili. Kot rečeno, v prehodu v postmoderno dobo potrebujemo 'post-modernizacijo' sistema.

ljudeh, ki uradno niso bili socialno ogroženi, dejansko pa so bili¹²⁰. Zdi pa se, da bi se ta negativni učinek več kot pokrilo s pozitivnim učinkom prihranka pri zmanjšanem administriranju socialnih transferjev in poenostavljenim davčnim sistemom kot je predlagano v pričujočem tekstu.

¹²⁰ UTD je bistvenega pomena za aktivne, toda 'revne zaposlene' in tiste, ki so bili zaposleni, pa plače niso dobivali redno. Prav zato, ker bi UTD lahko prejeli tudi zaposleni je tu njegova edinstvena prednost v primerjavi z vsemi drugimi socialnimi sistemi – še posebej v Sloveniji, kjer državljani ne morejo niti državnim podjetjem zaupati v pravočasno (iz)plačevanje obljubljenega, kaj šele posameznikom (UTD bi bil npr. tudi zelo dobrodošel tudi za samske starše, ki trpijo zaradi finančne nediscipline pri plačevanju preživnin).

5 ALI BI BIL NOV SISTEM BOLJŠI OD DOSEDANJE ORGANIZIRANOSTI 'SOCIALNE DRŽAVE'?

V tem poglavju še enkrat sumarno ocenjujemo, ali je predlagani sistem UTD boljši od dosedanjega sistema socialne države v treh ozirih: eksistenčne varnosti, avtonomije in 'pocenitve' države. To ocenjujemo najprej glede na osnovno opredelitev univerzalnega temeljnega dohodka, nato glede na operacionalizacijo definicije, in slednjič, glede na 'stranske pozitivne učinke', ki jih z uvedbo UTD lahko pričakujemo, in ki so prav tako izjemnega pomena za Slovenijo v tem trenutku.

5.1 Problem revščine oz. zagotavljanje eksistenčne varnosti

Sedanji sistem je po določeni uradnih kazalcih relativno uspešen. Stopnjo revščine uspeva zmanjšati za več kot pol; po prejemu socialnih transferjev npr. v letu 2007 živi potem pod pragom revščine (z zneskom pod 495 evri) 'samo' še 233.000 oseb. Z uvedbo UTD v višini 300 evrov pa bi bil predlagani UTD sistem predvsem bolj učinkovit kot dosedanji sistem v preprečevanje absolutne revščino oz. v zagotavljanju preživetja, in sicer zato, ker bi zagotovil eksistenčni minimum 'vsem' prebivalcem', tudi tistim, ki jih je prejšnji sistem 'pustil na cedilu' zakonskih predpisov.

Na vprašanje, ali sistem UTD pomeni večjo eksistenčno varnost za večino ljudi in ne poslabšuje položaja najbolj ogroženih, lahko prav tako odgovorimo pritrdilno. S tem ko bi sistem UTD zajel 'vse' prebivalce, tudi tiste ljudi, ki jih je družba doslej 'pustila na cedilu' bi sistem UTD zagotavljal eksistenco večjemu številu ljudi kot sedanji sistem. S predlagano višino UTD (za odrasle in otroke) pa bi sistem UTD presegel dosedanji (kot tudi obljubljeni) nivo eksistenčne varnosti (višino prejemkov) najbolj ogroženih. Prav tako je sistem UTD edini od znanih sistemov socialne varnosti, ki učinkovito preseka začarani krog revščine, tako da zaposleni v vsakem primeru dobijo več kot tisti ki ne delajo, medtem kot hkrati motivira¹²¹ za delo tiste, ki prejemajo socialno podporo, ker jim zasluženi denar ne bi 'škodil' pri prejemanju eksistenčnega minimuma.

Prav tako je sistem UTD edini od znanih sistemov socialne varnosti, ki ljudi, ki jim pomaga preživeti ne stigmatizira in ne diskriminira. To preprečuje sistem 'univerzalnih' pravic – v sistemu, kjer 'vsi' dobivajo UTD, diskriminacija na tej osnovi ni možna.

Revščina veča nevarnost nasilja v družini, alkoholizma in samomorov. V tem smislu je boj proti revščini tudi boj proti tem družbenim anomalijam. In tu je treba reči, da kolikor je sistem UTD v boju proti absolutni revščini

¹²¹ V napovedani spremembi zakona (MDDSZ 5) so napovedali tudi zaostritev sankcij v primeru zlorab, vračanje neupravičeno pridobljenih sredstev in ukinitve pomoči. Zdi se zelo možno, da se bo zaradi te grožnje pripravljenost ljudi, da bi ob socialni pomoči še iskali delo zmanjšala. (V spremembo zakona je predstavljena tudi ideja dodatka za tiste, ki bodo pa vsaj včasih kaj delali: glede na to, da operacionalizacija tega ni bila predstavljena – pa je treba reči, da si težko predstavljati, kako ga bodo vključili v sistem, ne da bi s tem povzročali dodatne krivice.)

bolj učinkovit kot sedanji sistem, v tolikšni meri tudi bolj učinkovito zmanjšuje nevarnost nasilja v družinah, alkoholizma in samomorov ter v tej luči povečuje tudi družbeno kohezivnost in zmanjšuje družbeno anomijo.

5.2 Avtonomijo posameznika, njegova kreativnost in (podjetniška) iniciativnost

UTD na nivoju posameznika bi naj posameznika osvobodil izpod jarma eksistenčnega strahu. Omogočil bi naj kvalitativni preskok v dojemanju sveta: iz sveta, ki ogroža existenco v svet, v katerem je existenca posamezniku zagotovljena, obenem pa so mu odprte vse možnosti za nadaljnji razvoj.

Eksistenčni strah pomaga človeku, da preživi v nenormalni situaciji (vojni, ob pomanjkanju dobrin) in da počne vse, da preživi (npr. somalski pirati). To je stanje v katerem kockaš samo še s svojim življenjem, ker je to edino, kar še imaš. Nič drugega pa ne moreš izgubiti. V družbi, kjer pa je potrebna sodelovanje, timsko delo, kreativno mišljenje, ne pa boj človeka proti človeku, pa eksistenčni strah škodi.

Od tod teza, da samo eksistenčnega strahu osvobojen posameznik lahko deluje kreativno in (podjetniško) iniciativno. Če se namreč vsak posameznik drži svojih ustaljenih poti kot pijanec plota, se bori in boji za svoj 'kruhek', čuva svoj 'vrtiček', ob tem izgublja fleksibilnost za kakšne bolj avtonomne, kreativne odločitve in odprtost za sodelovanje. Za takšno odprtost je namreč nujno, da v sočloveku ne vidiš izključno potencialnega konkurenta, ki ti bo zmanjšal tvoje eksistenčne možnosti, pač pa da ga vidiš kot potencialnega sodelavca.

V tem smislu je mogoče govoriti o naslednjih prednostih sistema Univerzalnega temeljnega dohodka v primerjavi s sedanjim socialno varstvenim sistemom: predvsem povečuje prostor svobode posameznika na delovnem mestu. 1) UTD onemogoča mobing in šikaniranje, saj posamezniku zagotavlja eksistenčno varnost v primeru, da zaradi šikaniranja in mobinga odpove službo. 2) UTD povečuje 'vrednost' delavca, saj se mora sedaj delodajalec potruditi da delavca obdrži, saj mu ta ni več prepuščen na milost in nemilost, ko gre za preživetje, in na ta način omogoča partnerski odnos med delodajalci in delojemalci v iskanju dolgoročnega in dobičkonosnega sodelovanja.¹²² 3) V takšnem, partnerskem in svobodnem okolju, kjer človek ne more biti več 'eksistenčno kaznovan' za 'drugačne' ideje pa je možna tudi kreativnost znotraj podjetja, kot tudi 4) večja podjetniška iniciativnost posameznikov, saj je z zagotovljenim minimumom socialne varnosti fleksibilnost delojemalcev in volja po poslovnem tveganju bistveno večja. 5) Sistem UTD bi lahko pospešil manjšanje (števila in pojavnih oblik) anomalij na slovenskem področju trga dela (večina mladih zaposlena za določen čas, sedanja organizacija študentskega dela, neplačevanje prispevkov in plač zaposlenim, ipd.).

Zdi se, da bi Univerzalni temeljni dohodek lahko močno vplival tudi na probleme povezane s trgom dela: kot so: 'podzaposlenost' in brezposelnosti vs. problem previsoke intenzivnosti dela'; problem prepoznega vstopa mladih na trg dela vs. podaljševanje delovne aktivnosti pozno v starost vs. problem prezgodnjega izstopa starih iz trga dela; problem organizacijske 'rigidnosti', problem 'kreativnosti', problem 'strokovne avtonomije', problem mobinga in šikaniranja, neuspešna vpeljava modela varne prožnosti (flexicurity) na slovenski trg dela;

¹²² Tudi v smislu udeležbe delavcev pri dobičku.

problem nekonkurenčnost gospodarstva, problem 'previsokih stroškov dela' oz. problem 'previsoke cene delovne sile', problem produktivnosti itd.

Te spremembe bi bistveno prispevale k preseganju specifičnih slovenskih 'tranzicijskih' zaostankov in problemov. V luči svetovne krize in epohalnega premika pa so za Slovenijo (in Evropo) pomembni še naslednji pozitivni 'stranski učinki' uvedbe UTD: 1) sistem UTD omogoča ohranitev nizko produktivnih delovnih mest in dostojno življenje tam zaposlenih. (Na tem mestu ne govorimo samo o nizko produktivnih in slabo plačanih industrijskih delovnih mestih. Sem spada tudi večina delovni mest storitvenega sektorja, še posebej v sferi skrbi za starejše, kjer večina 'strategov' vidi možnost odpiranja večjega števila novih delovnih mest¹²³). 2) Sistem UTD zagotavlja minimalni nivo (domače) potrošnje, kar je posebej dobrodošlo v času gospodarske krize oz. finančnega 'krča'.

*

Sistem UTD bi naj tudi na splošno v večji meri kot dosednji sistem zagotavljal avtonomijo posameznika. Glede na to, da tudi v sedanjem sistemu avtonomije posameznika ne znamo meriti, lahko to dokazujemo samo skozi primere in s pomočjo logike.

V sedanjem sistemu imajo strokovno avtonomijo zagotovljeno sodniki, sodni cenilci, redni profesorji ipd. s 'pomočjo' trajnega mandata. Trajni mandat pa ni nič drugega kot trajno zagotovljena eksistenca. S podobnim razlogom se npr. argumentirajo tudi visoki dohodki in odpravnine določenih poklicnih skupin (npr. poslanci), češ da bodo po tem bolj avtonomni oz. manj podvrženi koruptivnim dejanjem in raznim lobijem. V tej luči lahko trdimo, da bi s temeljnim dohodkom 'vsi' prebivalci RS pridobili nekaj več strokovne avtonomnosti sorazmerno z zmanjšanjem eksistenčnega strahu.¹²⁴ Strokovna avtonomnost je tisti minimalni predpogoj, ki zagotavlja, da je delo vestno opravljeno – od najmanj zahtevnih do najbolj zahtevnih delovnih mest. Od čistilke v bolnici, ki z vestnim delom in prijavo delodajalca zaradi neustreznih delovnih razmer preprečuje zdravstvene epidemije, do kirurga, ki opozarja na nepravilnosti v gradnji kirurškega trakta, ki mu onemogočajo kvalitetno opravljanje dela, za katero je zadolžen.

**

Za Slovenijo, ki je tako globoko v krizi, ni odveč tudi dejstvo, da Univerzalni temeljni dohodek prispeva tudi k povečanju državljanskega poguma in državljanski (samo)inciativnosti, saj »zagotovljena minimalna socialna varnost spodbuja ljudi k aktivnemu vključevanju v globalne ekonomske in politične spremembe« (Rus, 1990). V času ekološke, demografske, vrednostne, socialne, gospodarske krize, kjer sedanji vzorci in rešitev več

¹²³ Npr. v peticiji Mladina (29.1.2010) 'Ukinimo vojsko' bi vojake kar prekvalificirali v 'socialne' delavce, ki bodo skrbeli za starejše.

¹²⁴ Dodatno lahko to še ilustriramo še s primerom ministrov, ki za noben denar ne bodo opustili enopetinske obveze na Univerzi – to jim namreč zagotavlja eksistenčno neodvisnost tudi v primeru izgube ministrskega položaja. Primer bivšega ministra Erjavca (januar 2010), ki ga je bilo strah 'izgube' službe je tu indikativen. Prav tako je indikativen primer v okviru javne uprave najemanja zunanjih izvajalcev za opravljanje določenih storitev, čeprav je primeren kader tudi znotraj javne uprave. ((http 25) Novica MDSSZ: Minister dr. Svetlik je odredil nadzor nad materialnim poslovanjem Zavoda RS za zaposlovanje) dne, 01.02.2010. Dostopno 26.02.2010 na <http://www.mddsz.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12106/6307/> V luči strahu za službe, mobinga in šikaniranja, poveljevalske mentalitete so ljudje postali tako strokovno neavtonomni, da je javna uprava za strokovno avtonomno mnenje prisiljena plačevati zunanjim ('neodvisnim') izvajalcem. (Podobne primer tudi plačevanje za pisanje zakonov tujim izvajalcem). Tudi v tem smislu bo za javno upravo in administracijo uvedba UTD zelo koristna.

niso del rešitve (to velja tudi za prejšnji socialni sistem), pač pa del problema, je to eden pomembnejših argumentov za takojšno uvedbo univerzalnega temeljnega dohodka.

5.3 Poenostavitev vladnih socialnih politik in cenejša država

Sistem UTD bi v veliki meri poenostavil sedanjí sistem socialne države: 1) Od 68 socialnih transferjev bi jih sčasoma nadomestil 16 prejemkov. 2) Poenostavil bi davčno zakonodajo. 3) Poenostavil bi pot do prejemka tj. UTD. 4) Poenotil bi prejemke otrok. 5) Sistem bi postal bolj transparenten, s tem pa tudi manj podvržen goljufijam, z manjšo potrebo po nadzoru. 7) Vse poenostavitve pomenijo tudi cenejšo državo. 8) Sistem UTD spodbuja k delu v smislu 'vsako delo se pozna' s čimer se manjša potreba po pomoči skupnosti. 9) sistem UTD bi lahko zmanjšal davčno nedisciplino in področje sive ekonomije.

V začetni fazi bi uvedba UTD imela vsaj nevtralni javno finančni nevtralni učinek, če že ne pozitivnega. V končni fazi pa bi vse te spremembe prispevale k nižjim stroškom države in pozitivnim javno finančnim učinkom.

Sistem univerzalnega temeljnega dohodka bi olajšal (zaradi zagotovljene eksistenčne varnosti so ljudje bolj odprti za spremembe) tudi spremembo sistema socialnega zavarovanja in spremembo davčnega sistema – v smeri večje enostavnosti, transparentnosti, konsistentnosti, in večanja konkurenčnosti družbe. Tako bi sistem UTD pozitivno vplival na vzdržnost javnih blagajn, na našo skupno blagajno in skupno blaginjo, saj bi spodbujal vse dolgoročno naravnane politike: 'ekološko' ravnanje, prostovoljno podaljševanje delovne dobe, fleksibilnost dela in delovnega časa, pravično obravnavo in enake možnosti za različne generacije, uveljavljanje standardov kvalitete s pomočjo 'volitev z nogami', itd.

Vsekakor pa drži, da so to obljube, ki jih je težko preveriti. Glede na to, da pa RS Slovenija prav v tem času pripravlja spremembe pokojninskega sistema ¹²⁵, zdravstvenega sistema in sistema socialnega zavarovanja imamo redko priložnost, da lahko primerjamo dva alternativna programa 'socialne države' – in se skozi to primerjavo odločimo, katerim ciljem, argumentom in obljubam bomo zaupali svojo prihodnost in prihodnost svojih otrok.

¹²⁵ Spremembe pokojninskega sistema, Zakona o zdravstveni dejavnosti, Sprememba zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev, Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti itd.

6 ZAKLJUČEK

Ta predlog za uvedbo UTD je namenjen vsem prebivalcem Slovenije za najširšo možno javno razpravo o naši bodočnosti. V obzir pa je potrebno vzeti dejstvo, da je to prvi nekoliko bolj konkreten predlog za uvedbo UTD v Sloveniji – in od tu njegove številne pomanjkljivosti, ki pa jih bo, upajmo, najširša javna debata odpravila. Pokazale se bodo pokazale drugačne in boljše rešitve dilem, ki so bile nakazane v pričujočem tekstu - kot tudi nova vprašanja in dileme.¹²⁶

Eno najbolj zanimivih 'novih' vprašanje je npr. vprašanje politične izvedljivosti uvedbe UTD. Dokler 'konkreten' predlog ni obstajal se je zdelo neumno spraševati ljudi o tem, ali bi UTD podprli ali ne. Po določenem času, pa se zdi, da bo ljudi o tem potrebno vprašati – in njihov odgovor upoštevati.

Ali vprašanje, ali bi Slovenija lahko sama, kot otoček sredi Evrope, uvedla UTD? Področje socialne države je eno zadnjih področij, kjer je Slovenska država do določene mere še avtonomna in lahko na svoj način poskrbi za svoje prebivalce in državljane. Po drugi strani pa se je debata o temeljnem dohodku že pred leti pričela tudi na nivoju Evropske Unije.¹²⁷ Kajti dejstvo je, da četudi Slovenija zaradi tranzicijskih zaostankov in globlje gospodarske krize morda bolj nujno kot druge Evropske države potrebuje UTD, tudi večina ostalih držav EU potrebuje 'post-modernizacijo' socialne države. Nekje je potrebno začeti. Nobenega razloga ni, da Slovenija v tem pogledu ne bi mogla postati vzor celi Evropi.

'Post-modernizacija' socialne države naslavlja osnovni problem moderne socialne države, in sicer, da si je v času moderne zadala cilje, ki jih v času postmoderne več ne more doseči, obenem pa je čedalje slabša v svoji primarni nalogi: varovanju eksistence lastnih državljanov. To je prva naloga socialne države in to je tudi v dosegu njenih pravic in možnosti: uvedba UTD pomenil uvedbo sistema, ki je ekonomsko konkurenčen, socialno vzdržen in 'fair' glede na trenutne družbene razmere. Od uvedbe tega sistema bi imeli koristi vsi: država, delodajalci in delojemalci oz. slovenska družba v celoti.

Uvedba temeljnega dogodka je zato tista točko vztrajanja in hkrati Arhimedova točka, na osnovi katere se zdi mogoč paradigmatični premik v slovenski družbi. Kot je rekel Arhimed – dajte mi eno stabilno točko in premaknem vam Zemljo. V našem primeru pa gre za to, da UTD postane tista stabilna točka v našem

¹²⁶ Glej članke na temo UTD v reviji Mladina, letnik 2009, (http 26) Sekcija za promocijo UTD. Dostopno 01.03.2010 na <http://zofijini.net/utd.html> ipd. Npr. na 'linke' (http 11) in (http 19) so opozorili člani te sekcije.

¹²⁷ (http27) Sicer pa EU spričo posledic globalizacija in tehnološkega napredka znotraj termina varne fleksibilnosti 'flexicurity' poudarja 'varnost dohodka' (ang. Income security): »Koncept fleksibilnosti je strategija, ki nadzorovano istočasno vzpodbuja fleksibilnost trga dela, delovnih organizacij in delovnih razmerij na eni strani, na drugi strani pa varnost zaposlitve in varnost dohodka. ... Je koncept namenjen manj zaščiti delovnih mest in bolj k zaščiti ljudi«. EU torej identificira podobne razloge za sprememe kot so bili predstavljeni v tem tekstu, zagovarja podobno smer sprememb (tj. zaščita ljudi), edino pri načinu izvedbe še vztraja pri starih rešitvah – kar pa ni presenetljivo, ker nove, drugačne rešitve šele prehajajo iz konceptualne faze v fazo operacionalizacije (morda pa kmalu tudi v implementacijo).

sistemu, ki nam bo omogočila premik v družbo, kjer družba zagotovi vsakemu članu možnost preživetja, obenem pa posamezniku zaupa, da sam poskrbi za najboljše koriščenje svojih talentov v dobro vseh. Ta paradigmatični premik bi pomenil premik v mišljenju in delovanju na način, da bi v resnici omogočil strukturne spremembe katere si je Slovenija obetala pred 18 leti.

Vendar pri teh spremembah ne gre samo za vsebino, gre tudi za formo. Osnovni problem današnjega časa je zaupanje. Najprej je potrebno povrniti zaupanje. Zaupanje v soljudi, v sistem in (za)upanje v prihodnost. To se lahko doseže samo z diametralno nasprotnim ravnanjem, ki je proizvedlo krizo takšnih razsežnosti. Nasprotni ne transparentni sistemom (primer finančnih malverzacij) je potrebno ponovno vzpostaviti transparentne in enostavne sisteme, ki so razumljivi osnovnošolcem. V tej luči je transparentnost in enostavnost sistema univerzalnega temeljnega dohodka njegova nedosegljiva prednost pred vsemi drugimi sistemi socialne varnosti.

*

Socialna država je namreč centralno križišče ekonomskih in socialnih interesov družbe. S spremembo zakonskih predpisov¹²⁸ znotraj okvirov socialne države, ki zagotavljajo človeku minimalno eksistenčno varnost je tako mogoče temeljito spremeniti zemljevid medčloveških razmerij predvsem na trgu dela – le-ta pa kot centralen del sodobnega življenja vplivajo na spremembe tudi na drugih področjih življenja. Tako bi imela sprememba znotraj socialne države, ki bi v največji meri vplivala na trg dela, tudi izredno močne posredne učinke na celotno družbo v smislu njenega dolgoročnega preživetja (tj. konkurenčnosti): Univerzalni temeljni dohodek namreč naslavlja temeljni ('kratkoročni') problem slovenskih državljanov tj. 'kako preživeti', ki je še posebej pereč v luči gospodarske recesije; srednjeročni problem finančne vzdržnosti javnih blagajn in dolgoročni problema kot sta ekološka vzdržnost in demografsko nazadovanje. Temeljni dohodke lahko prispeva k večji ekološki¹²⁹ in družbeni odgovornosti, kot tudi solidarnosti in kohezivnosti družbe ter tako omogoča trajnostni razvoj družbe. Je lahko vzrok in posledica prevrednotenja vrednot.

Ali povedano drugače, ukrep uvedba univerzalnega temeljnega dohodka bi imel pozitivne posledice v okviru vseh petih razvojnih prioritet, ki so zapisane v **Strategiji razvoja Slovenije (2005)**: Konkurenčnost gospodarstva in hitrejša gospodarska rast; Učinkovita uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta, Učinkovita in cenejša država; Moderna socialna država in večja zaposlenost; Ukrepi za

¹²⁸ V naši družbi smo pred kratkim videli, kako potekajo transformacije družbenega sistema s pomočjo spremenjenih zakonskih predpisov. Z vračanjem nacionalizirano premoženje, prodajo družbeno premoženje in s pomočjo ideologije liberalnega neoliberalizma smo uspeli v kratkem času temeljito spremeniti slovenski stratifikacijski in vrednotni zemljevid. Enako lahko pričakujemo pri uveljavitvi univerzalnega temeljnega dohodka. Univerzalni temeljni dohodek namreč spreminja temelj družbenih odnosov: z zaščito eksistence posameznika namreč onemogoči izkoriščanju eksistencialnega strahu za (suženjsko) izkoriščanje ljudi – na čemer temelji(jo) sistem in ekstremni dobički globaliziranega neoliberalnega kapitalizma. Ob tem je mogoče opozoriti na podobnost in razlike med temeljnim dohodkom in Marxovim predlogom prisvajanja proizvodnih sredstev s strani proletariata. Po Marxu bi naj lastnina proizvodnih sredstev delavce opolnomočila za odločanje o svojem življenju. Toda morda se Marx moti in lastnina delovnih sredstev ni nujna. Dovolj je, da se delavce opolnomoči tako, da jim družba zagotovi eksistenco, da niso več eksistencialno odvisni od lastnikov proizvodnih sredstev, da jim niso več prepuščeni na milost in nemilost, ampak lahko spričo zagotovljene eksistence v resnici svobodno sodelujejo v delovnem procesu.

¹²⁹ Ekološki razmisleki v povezavi z egocentrično skrbjo za skupno lastnino (glej zgodovino ideje UTD) lahko postanejo močnejši, še posebej, če jih spremljajo ekološki davki, ki dolgoročno prispevajo k izboljšanju eksistence za večino ljudi.

trajnostni razvoj –vendar le, če bo namesto cilja moderne socialne države le-to nadomestil cilj postmoderne socialne država katere temelj bo Univerzalni temeljni dohodek.

7 VIRI IN LITERATURA

1. (http1) About basic income. Dostopno 26.02.2010 na <http://www.basicincome.org/bien/aboutbasicincome.html>Bien.
2. (http2) Eduardo Matarazzo Suplicy, From the Family Scholarship Program towards teh Citizen's Basic Income in Brazil, (XII International Congres of Bien, Dublin, 2008. Dostopno 26.02.2010 na <http://www.basicincome.org/bien/papers.html#2008>
3. (http3) BIEN – angl. Basic Income Earth Network, sl. Svetovna mreža za temeljni dohodek. Dostopno 26.02.2010 na <http://www.basicincome.org/bien/>
4. (http4) Zgodovina temeljnega dohodka. Dostopno 26.02.2010 na <http://www.basicincome.org/bien/aboutbasicincome.html#history>.
5. (http5) Državne pokojnine v letu 2009. Dostopno 26.02.2010 na <http://www.sociala-jesenice.net/info.php?id=piz&x=2>
6. (http6) Mutual Information System on Social Protection v EU (Skupni informacijski sistem o Socialni varnosti v EU). Comparative tables (Primerjalne tabele). Dostopno 26.02.2010 na http://ec.europa.eu/employment_social/missoc/db/public/compareTables.do?lang=en
7. (http7) Drnovškovi pogovori o prihodnosti Slovenije. Dostopni 26.02.2010 na strani <http://www.prihodnost-slovenije.si/up-rs/ps.nsf>
8. (http8) Gregor Golobič, minister za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo na Spomladanskem srečanje managerk in managerjev, 2. In 3. April 2009 v Portorožu Dostopno 26.02.2010 na <http://www.najdi.si/search.jsp?q=37%25+Slovenecv+sovra%C5%BEi+slu%C5%BEbo&hpage=my&offset=0&selfid=0&acnum=10&foxsbar=page&searchProvider=najdisi>
- (http9) Center za socialno delo: Socialna denarna pomoč. Dostopno 26.02.2010 na <http://www.csd-lj-siska.si/prejemki/denarnaPomoci.asp>
- 9.
10. (http10) Čačinovič Vogrinčič, Gabi. Vzpostavljanje delovnega odnosa v socialnem delu. Dostopno 26.02.2010 na: <http://www.najdi.si/search.jsp?q=definicija+empowerment&hpage=my&offset=0&selfid=0&acnum=10&foxsbar=page&searchProvider=najdisi>
11. (http11) 21 hours: Why a shorter wroking week can help us all to flourish in the 21st century? Dostopno 18.2.2010 na [http://www.neweconomics.org/publications/21-hours?utm_source=nef+\(the+new+economics+foundation\)+List&utm_campaign=05648439b4-eletter-february&utm_medium=email](http://www.neweconomics.org/publications/21-hours?utm_source=nef+(the+new+economics+foundation)+List&utm_campaign=05648439b4-eletter-february&utm_medium=email).
12. (http12) Državni svet o krizi na strani <http://www.ds-rs.si/kb/seje/?EntryID=1022&View=entry>
13. (http13) Malul et al: UBI: Theory and Practice in the Israeli Case, 2009. Dostopno 26.01.2010 na <http://ideas.repec.org/a/bpj/bistud/v4y2009i1n4.html>
14. (http14) Ukrepi države za zaposlovanje ter transferji in subvencije posameznikom in družinam na http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/ukrepi_zaposl_transferji_200309.pdf

15. (http15) Raziskava o minimalnih življenjskih stroških v letu 2009 . Dostopno na 26.02.2010 na <http://www.mddsz.gov.si/si/splosno/cns/novica/browse/4/article/1966/6165/db41e755bb/>
16. (http (16) Informacija o predlogu Zakona o socialno varstvenih prejemkih in Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev (Gradivo za predstavnike medijev) 23. februarja 2010. Dostopna 26.02.2010 na <http://www.mddsz.gov.si/si/splosno/cns/novica/article/1939/6323/9bea4d5407/?type=98>
17. (http17) Modernizacija pokojninskega sistema v Republiki Sloveniji - varna starost za vse generacije na http://www.mddsz.gov.si/si/zakonodaja_in_dokumenti/predpisi_v_pripravi/
- 18.
19. (http18) Rawls, John (1971) Teorija pravičnosti. Dostopno 26.02.2010 na <http://oak.cats.ohiou.edu/~piccard/entropy/rawls.html>
- (http19) O konceptu Mondragonske zadruga. Dostopno 26.02.2010 na http://en.wikipedia.org/wiki/Mondragon_Corporation
- 20.
21. (http 20) Simoneti, Rino: Socialna država in javni interes. Dostopno 26.02.2010 na http://www.ds.rs.si/2MO/dejavnost/posveti/besedila_pos/JavnoDobro/pos19-11-02_Simoneti.htm
22. (http21) Statistka Zavoda za zaposlovanje o brezposelnih. Dostopno 26.02.2010 na <http://www.ess.gov.si/slo/dejavnost/StatisticniPodatki/Kazalci/GibanjeRegBP.htm>
- (http22) Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje: Mesečne informacije (NOVEMBER 2009, LETNIK 16, ŠTEVILKA 11). Dostopno 26.02.2010 na <http://www.ess.gov.si/slo/dejavnost/StatisticniPodatki/MesecneInformacije/2009/MI-2009.htm>
- (http 23) V letu dni od prvega protikriznega ukrepa Zavod prejel skoraj tisoč vlog delodajalcev. Dostopno 26.02.2010 na <http://www.ess.gov.si/slo/Dejavnost/NovinarskoSredisce/ObvestilaZaJavnost/2010/20-01-10.htm>
- (http 24) Marko Kranjec (2005) Linearna dohodnina (flat-rate-text). Dostopno 26.02.2010 na http://www.vlada.si/si teme_in_projekti/arhiv_projektov/strateski_svet_za_gospodarski_razvoj_november_2007_do_julija_2008/strateski_svet_za_gospodarski_razvoj_arhiv/
- Opomba 30 March 2009: ERM case studies: Employment impact of relocation of multinational companies across the EU (EU Countries / Comparative analytical report, kjer predstavlja proces odločitve multianiconalke za eno ali drugo lokacijo. Dostopno 5.3.2010 <http://www.eurofound.europa.eu/emcc/erm/comparativeinformation.htm>
- (http 25) Novica MDSSZ: Minister dr. Svetlik je odredil nadzor nad materialnim poslovanjem Zavoda RS za zaposlovanje) dne, 01.02.2010. Dostopno 26.02.2010 na <http://www.mddsz.gov.si/nc/si/splosno/cns/novica/article/12106/6307/>
- (http 26) Sekcija za promocijo UTD. Dostopno 01.03.2010 na <http://zofijini.net/utd.html>
- (Http27) What is flexicurity? Evropa komisija: zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti. Dostopno 02.03.2010 na <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catid=116&langid=en>
23. Beck , Ulrich (2001) *Družba tveganja*. Ljubljana.
24. Bučar, France (2009) *Slovenci in prihodnost*. Radovljica. Didakta.
25. Čok, Mitja in Stropnik, Nada (2006) Ocena otroškega dodatka in denarne socialne pomoči na dohodkovni položaj gospodinjstev z uporabo statičnega mikrosimulacijskega modela za Slovenijo. IB revija 3/2006. UMAR Ljubljana.
26. Cordonnier, Laurent (2009) Zakaj se preobrat ne bo zgodil jutri? *Le monde diplomatique*. September 2009.

27. Davčna reforma za povečanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva – analiza možnosti uvedbe enotne davčne stopnje v Sloveniji. Ljubljana. *Delo*, 23. maj 2005.
28. David Held (1989) *Modeli demokracije*. Ljubljana. Krt.
29. Drenovec, Franček (2009) *Pred nevihto*, *Mladina* 23, 12.06.2009
30. *Education at Glance*, OECD 2008
31. Gorz, Andre (1999) *Reclaiming Work – Beyond the Wage-Based Society*. Polity Press.
32. Ignjatović, Mirosljub (2002) *Družbene posledice povečanja prožnosti trga delovne sile*. Ljubljana. FDV.
33. Kanjuo Mrčela, A. in Ignjatović, M. (2004) *Neprijazna fleksibilizacija dela in zaposlovanja – potreba po oblikovanju varne fleksibilnosti*. V Svetlik, I. in Ilič, B. (ur.). *Razposke v zgodbi o uspehu*. Ljubljana, Sophia.
34. Kersnik Maja (2006) *Katalog denarnih prejemkov*. Ljubljana. Delovni zvezek UMAR.
35. Kersnik Maja (2008) *Denarni prejemki prebivalcev v javnem financiranju Slovenije (2005, 2006 in 2007)*. Ljubljana. Delovni zvezek UMAR.
36. Kordež, Bine (2009) *Imamo preveč pravi in pričakovanj glede na to, koliko ustvarimo*. *SP Dela*, 17. Oktober 2009.
37. Korošec, Valerija (2000) *Postmodernistična paradigma mišljenja in sociologija (doktorska naloga)*, Maribor, 2000.
38. Krečič, Jela (2009): *Ime česa je Sarkozy?* Delo 8.april 2009.
39. Mandić, Srna (2009) *Nepremičninski pokojninski steber*. *SP Delo*, oktober 2009.
40. Mam, Urša (2010) dr. Srna Mandić, sociologinja o obdavčitvi nepremičnin. *Mladina*, 15.1.2010.
41. Mrak, Mojmir (2010) *Še vedno nam gre predobro, da bi zagrizli v nujne in boleče reforme*, *SP Delo*, 16. januar 2010, str. 4. Murn, Ana (2009) *Analiza strukture javnofinančnih izdatkov*, *IB revija*, Ljubljana. UMAR.
42. Parijs, Phillipe Van (2004) *Zastoj kosilo za vse? Predlog univerzalnega temeljnega dohodka*. Krt.
43. Phillipe Van Parijs (2000) *Basic Income: A Simple and powerful idea for the 21st century* na strani <http://www.basicincome.org/bien>
44. *(Podatki dohodnina 2007)* Izračun Ministrstva za finance, posredovan dokument (št. 421-41/2010/2) samo v elektronski obliki 10.03.2010.
45. *Poročilo o razvoju (2009)* Ljubljana. UMAR.
46. *Informacija o Predlogu novega Zakona o uveljavljanju pravic iz javnih sredstev*. 20.2.2009. (Vir ni javno dostopen).
47. Rus, Veljko (1990) *Socialna država in družba blaginje*. Ljubljana.
48. *Sedem evrov za živeti*, *Žurnal*, 14. September 2009.
49. *Socialni razgledi (2008)* Ljubljana. UMAR.
50. *Spomladansko srečanje managerk in managerjev*, 2. In 3. April v Portorožu, *Insajder (2010)* str. 38.
51. Štiblar, Franjo (2008) *Svetovna kriza in Slovenci: Kako jo preživeti?* Ljubljana. ZRC SAZU.

52. Stiglitz, Joseph (2009) The Global Crisis, social protection and jobs. *International Labour Review*. 2009/1-2, Junij. ILO, Geneva.
53. Strategija razvoja Slovenije (SRS) 2005, UMAR
54. Stropnik, Nada (2001) Posledice sprememb otroških dodatkov leta 1999 za slovenske družine. IB revija. Ljubljana.
55. SURS
56. Svetlik, Ivan (2010) 'Najprej si sam odgovoren zase', Objektiv, Dnevnik, 16. januar 2010, str. 10-12.
57. Tajnikar, Maks in Petra Došenovič Bonča: Vzajemna- Simbol napredka ali medgeneracijskega konflikta? Ljubljana.Delo, 30. oktober 2009.
58. 'Ukinimo vojsko. *Mladina*, 29.1.2010.
59. Vendramin, Mojca (2010) Srečni ne trošijo'. *Mladina*, 15.januar 2010, str. 29.
60. Zakon o minimalni plači (2010) Ur.l. št. 13/2010 z dne 22.2.2010.
61. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju, člen 59. Ur.l. št. 109/2006.
62. Zakonu o državljanstvu republike Slovenije (Ur.l. 1/91)

PRILOGE

Priloga 1: Proračun MDDSZ v letih 2007, 2008 (realizacija), 2009 (predlog rebalansa), 2010

		2007 (proračun)	2008(realizacija)	2009 (predlog rebalansa)	2010
1	Predsedovanje EU	116.759	1.077.757	0	0
2	Urejanje in nadzor sistema zaposlovanja in brezposelnosti	30.950.137	31.942.055	36.036.279	35.776.786
3	Varstvo brezposelnih	104.147.125	99.679.550	151.515.484	230.730.191
4	Aktivna politika zaposlovanja	51.904.054	48.663.417	331.656.775	168.955.779
X	Interventni ukrepi				90.326.770
5	Ohranjanje kulturne dediščine	834.175	2.252.205	1.058.104	1.725.097
6	Podpora posebnim skupinam	1.676.147	1.571.160	1.622.438	1.460.194
7	Urejanje izobraževalnega sistema	237.619	337.399	350.556	346.349
8	Drugi izobraževalni programi	1.050.279	1.135.603	1.084.646	1.151.100
9	Pomoči šolajočim* študentska prehrana	11.555.537	12.711.920	14.996.373	13.820.838
10	Pomoči šolajočim* (štipendije)	93.105.521	95.486.550	112.436.908	118.753.683
11	Urejanje in nadzor sistema socialnega varstva	18.531.872	14.287.292	15.496.105	18.228.288
12	Varstvo otrok in družine skupaj	538.788.175	618.543.283	650.257.490	712.380.044
15	Posebni programi pomoči prebivalstvu (zaradi prestrukturiranja proizvodnje)	824.739	787.229	1.530.284	1.394.666
16	Izvajanje programov socialnega varstva Skupaj	302.731.459	313.680.460	347.155.823	371.417.584
18	IRSD	4.012.723	4.255.924	4.526.207	4.453.584
	SKUPAJ	1.160.466.321	1.246.411.804	1.669.723.472	2.854.718.581
3+4+ X+7+ 8+9+ 12+1 6	Trasferji za družine, revne in brezposelne	1.010.414.248	1.094.751.632	1.497.017.147	1.589.128.655

Vir: Proračun RS v Ur.l. RS št. 13/2009, str. 1448 in Ur.l. RS št. 99/2009, str. 131818, <http> 14.

Priloga 2: Ključni transferji in subvencije s področja ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, ki so dostopni posameznikom ali družinam, povprečno mesečno število prejemnikov za leto 2008

	Vrsta transferja	Povprečno mesečno število prejemnikov v letu 2008
1	Starševsko nadomestilo	20.959
2	Pravica do krajšega delovnega časa – država plača razliko prispevkov za socialno zavarovanje – od minimalne plače	4.741
3	Plačilo prispevkov v primeru štirih ali več otrok	929
4	Starševski dodatek	2.961
5	Pomoč ob rojstvu otroka	1.759
6	Otroški dodatek	376.648
7	Denarna socialna pomoč ¹	57.698
8	Štipendije ² :	52.601
9	Državne	37.563
10	Zoisove	12.978
11	Kadrovske (sofinanciranje države)	2.060
12	Denarno nadomestilo za čas brezposelnosti	16.666
13	Varstveni dodatek	45.094
14	Državna pokojnina	16.832
1+3+4+5+6	SKUPAJ 'OTROŠKI UPRAVIČENCI' (brez štipendij in brez socialne pomoči, kjer so sicer vključeni tudi nekateri otroci)	403.256
	SKUPAJ 'UPRAVIČENCEV' OZ. ŠTEVILO PREJEMKOV brez štipendij	544.287

1 Povprečno mesečno število prejemnikov – odraslih in otrok v letu 2008

2 Podatki na dan 31.12.2008 po Zakonu o štipendiranju

Vir: [http14](http://14)